

ЕВРОПСКА
КОМИСИЈА

Брисел, 30.10.2024 година
РДС(2024) 693 последна верзија

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА¹

Извештај за Северна Македонија за 2024 година

во прилог на

**КОМУНИКАЦИЈАТА НА КОМИСИЈАТА ДО ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ,
СОВЕТОТ, ЕВРОПСКИОТ ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛЕН КОМИТЕТ И
КОМИТЕТОТ НА РЕГИОНИТЕ**

Комуникација за Политиката за проширување на ЕУ за 2024 година

{КОМ(2024) 690 последна верзија} – {РДС(2024) 690 последна верзија} – {РДС(2024) 691 последна верзија} – {РДС(2022) 692 последна верзија} – {РДС(2022) 694 последна верзија} – {РДС(2022) 695 последна верзија} – {РДС(2022) 696 последна верзија} – {РДС(2022) 697 последна верзија} – {РДС(2022) 698 последна верзија} – {РДС(2022) 699 последна верзија}

¹ Напомена: Преводот на македонски јазик е работна верзија. Ако постои каква било недоследност меѓу документот на англиски јазик и македонскиот превод, оригиналниот документ на англиски јазик ќе се смета за автентична верзија која е соодветна за користење.

СОДРЖИНА	
1. ВОВЕД	3
1.1. Контекст	3
1.2. Главни наоди од извештајот	4
1.3. Актуелна состојба со пристапните преговори	22
2. Кластер 1: Фундаментални вредности на пристапниот процес	24
2.1. Функционирање на демократските институции и реформата на јавната администрација	24
2.1.1. Демократија	24
2.1.2. Реформа на јавната администрација	27
2.2. Владеење на правото и фундаментални права	30
2.2.1. Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права	30
2.2.2. Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност	46
2.3. Економски критериуми	55
2.3.1. Постоенење функционална пазарна економија	55
2.3.2. Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата	61
2.4. Јавни набавки, статистика, финансиска контрола	63
Поглавје 5: Јавни набавки	63
Поглавје 18: Статистика	64
Поглавје 32: Финансиска контрола	65
3. Добрососедски односи и регионална соработка	67
4. Способност за преземање на одговорностите на членството	69
Кластер 2: Внатрешен пазар	69
Поглавје 1: Слободно движење на стоки	69
Поглавје 2: Слободно движење на работници	70
Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги	71
Поглавје 4: Слободно движење на капитал	71
Поглавје 6: Право на трговски друштва	72
Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост	73
Поглавје 8: Политика на конкуренција	74
Поглавје 9: Финансиски услуги	75
Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита	76
Кластер 3: Конкурентност и инклузивен раст	78
Поглавје 10: Дигитална трансформација и медиуми	78
Поглавје 16: Оданочување	79
Поглавје 17: Економска и монетарна политика	80
Поглавје 19: Социјална политика и вработување	81

Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика.....	83
Поглавје 25: Наука и истражување	85
Поглавје 26: Образование и култура	85
Поглавје 29: Царинска унија	88
Кластер 4: Зелената агенда и одржлива поврзаност.....	88
Поглавје 14: Транспортна политика.....	88
Поглавје 15: Енергетика.....	90
Поглавје 21: Трансевропски мрежи	91
Поглавје 27: Животна средина и климатски промени	92
Кластер 5: Ресурси, земјоделство и кохезија.....	95
Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој.....	95
Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика.....	96
Поглавје 13: Рибарство и аквакултура	98
Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти ..	99
Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби	101
Кластер 6: Надворешни односи.....	102
Поглавје 30: Надворешни односи.....	102
Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика.....	102
Анекс I – Односи помеѓу ЕУ и Северна Македонија	105
Анекс II – Статистички податоци	107

1. ВОВЕД²

1.1. КОНТЕКСТ

По првата Меѓувладина конференција за пристапните преговори на 19 јули 2022 година, скрининг-состаноците за сите шест кластери беа завршени на 7 декември 2023 година. Северна Македонија продолжи да ја спроведува Спогодбата за стабилизација и асоцијација, а заедничките тела во рамките на Спогодбата се состанаа.

Северна Македонија постојано ја истакнува својата политичка посветеност кон стратешката цел за интеграција во ЕУ и својата амбиција да напредува во процесот на пристапните преговори. Новоизбраната претседателка ја презеде функцијата во мај 2024 година, а во јуни 2024 година, по парламентарните избори, беше формирана нова Влада. Треба да се спроведат суштински реформи поврзани со ЕУ. Северна Македонија одржува добри односи со другите земји вклучени во процесот на проширување и го продолжи своето активно учество во регионалните иницијативи. Постојните билатерални договори со соседните земји треба да се спроведуваат со добра волја од сите страни, вклучително и Преспанскиот договор меѓу Северна Македонија и Грција и Договорот за пријателство, добрососедство и соработка со Бугарија.

Северна Македонија продолжи со својата целосна усогласеност со заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ, вклучително и во однос на воената агресија на Русија врз Украина, со што прати јасен сигнал за својот стратешки избор за пристапувањето кон ЕУ и, повторно, се докажа како сигурен партнер. Во 2023 година, играше активна улога во сложен геополитички контекст во текот на својот мандат како претседавач со Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ).

Северна Македонија активно се вклучи во спроведувањето на новиот План за раст за Западен Балкан преку неговите четири столба: (i) постепена интеграција со единствениот пазар на ЕУ, (ii) регионална економска интеграција, (iii) фундаментални реформи и (iv) зголемена финансиска помош. Реформската агенда од истиот опфаќа реформски главни цели во областите: (i) управување, реформа на јавната администрација и управување со јавните финансии; (ii) зелена и дигитална транзиција; (iii) човечки капитал; (iv) развој на приватниот сектор и деловно опкружување; и (v) фундаментални права и владеење на правото.

Северна Македонија беше вклучена за првпат во Извештајот на Комисијата за владеењето на правото за 2024 година³.

² Извештајот за 2024 година е претставен во обновен формат и структура. Главните наоди од извештајот, заедно со препораките (претходно сиви полиња со оцена) се наоѓаат на почетокот на извештајот. Понатаму, под кластерот фундаментални вредности, за подобра читливост и споредливост во сите извештаи, одредени податоци се дадени (исто така) во форма на графикони.

³ КОМ(2024) 800 последна верзија

1.2. ГЛАВНИ НАОДИ ОД ИЗВЕШТАЈОТ⁴

2. КЛАСТЕР 1: ФУНДАМЕНТАЛНИТЕ ВРЕДНОСТИ НА ПРИСТАПНИОТ ПРОЦЕС

2.1.1 Демократија

Спроведувањето на **изборите** беше главно задоволително. Парламентарните и претседателските избори беа конкурентни. Фундаменталните слободи беа почитувани. Изборното законодавство дава соодветна рамка за одржување на демократски избори. Сепак, постигнат е ограничен напредок во однос на спроведувањето на преостанатите препораки од Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОДИХР) и од Венецијанската комисија. Северна Македонија треба да ги спроведе препораките брзо и целосно пред следните избори.

Се утврди дека **Собранието** ги извршува своите овластувања на главно задоволителен начин. Сепак, политичката поларизација во Собранието продолжи, одложувајќи го донесувањето на важни реформи и неколку одамна задоцнети именувања. Во ноември 2023 година, беа донесени нови деловници за работа засновани на висок степен на консензус, со што се заокружија обврските од „Дијалогот Жан Моне“. Новото Собрание, конституирано во мај, успеа да најде широк консензус за спроведувањето на новиот деловник за работа, за потребата од конструктивна и инклузивна политичка дебата и треба да ја забрза својата работа за продолжување на реформите неопходни за процесот на интеграција во ЕУ. Собранието треба внимателно да ја планира и донесе својата агенда и да ја ограничи употребата на брзи законодавни постапки или несоодветната употреба на постапката со „европско знаменце“, што беше практика досега. Меѓупартиската соработка е од суштинско значење за да се забрза спроведувањето на реформите поврзани со ЕУ, во интерес на граѓаните. И покрај обидите, досега не е постигнат напредок во донесувањето на уставните измени, кои земјата се обврза да ги започне и спроведе, со цел во Уставот да се вклучат граѓани кои живеат во границите на земјата и кои се дел од други народи, како Бугарите, како што е наведено во Заклучоците на Советот од 18 јули 2022 година.

Воспоставени се институциите задолжени за процесот на **интеграција**. Новата Влада формираше Министерство за европски прашања, кое го замени Секретаријатот за европски прашања. По успешното завршување на процесот на скрининг, Северна Македонија треба да продолжи да ги засилува своите преговарачки структури со ЕУ и да постигне добра координација меѓу ресорните министерства и институциите со понатамошен развој на стручноста во однос на *правото* на ЕУ во јавната администрација.

Потребни се постојани и решителни чекори за да се забрза спроведувањето на реформите на ЕУ и придвижување напред во процесот на пристапните преговори со ЕУ. Меѓупартиската соработка останува од суштинско значење во оваа насока. Итно е потребна реформа на локалната самоуправа и треба повторно да започне дијалогот

⁴Овој извештај го опфаќа периодот од 15 јуни 2023 до 1 септември 2024 година. Тој се заснова на придонес од различни извори, вклучително и придонесите од Владата на Северна Македонија, земјите членки на ЕУ, извештаите на Европскиот парламент и информациите од различни меѓународни и невладини организации. Ги вклучува и резултатите од компаративните процени и индексите креирани од други засегнати страни, особено во областа на владеење на правото.

За да ја опише фактографската состојба, Извештајот ја користи следнава скала: рана фаза, одреден степен на подготвеност, умерена подготвеност, добро ниво на подготвеност и многу добар степен на подготвеност. За да го опише напредокот постигнат во извештајниот период, ја користи следнава скала: назадување, нема напредок, ограничен напредок, одреден напредок, добар напредок и многу добар напредок. Каде што е соодветно, се користат и меѓуоцени.

меѓу различните нивоа на **власт**. Меѓуетничките односи останаа стабилни и продолжи да се спроведува Охридскиот рамковен договор.

Граѓанските организации (ГО) во Северна Македонија работат севкупно во поволно опкружување. Сепак, Владата треба да ги зголеми своите напори за вклучување на граѓанското општество во приоритетните области и во консултативните активности. Сè уште постои потреба за изменување и за спроведување на постојните законски и финансиски рамки, особено за да се обезбедат конзистентни механизми за обезбедување транспарентно јавно финансирање на ГО. Потребни се итни напори за продолжување на активностите на Советот за соработка меѓу Владата и граѓанското општество.

Реформа на јавната администрација

Северна Македонија останува **умерено подготвена** во областа на реформата на јавната администрација. Постигнат е **ограничен напредок** во текот на извештајниот период, особено донесувањето на измените на Законот за организација и работа на органите на државната управа, кои донесоа подобрувања преку појаснување на линиите на одговорност, воведување процени на влијанието за формирање нови државни органи и намалување на бројот на примарни буџетски корисници.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и затоа остануваат во голема мера да важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да ги донесе и да ги спроведе ревидираниот Закон за административни службеници, Законот за вработените во јавниот сектор и законските одредби за висока раководна служба;
- да ја финализира ревизијата и да започне со спроведување на Законот за организација и работа на органите на државната управа и други поврзани закони во согласност со препораките за новата организација на органите на државната управа;
- да осигури целосно спроведување на Законот за општата управна постапка со завршување на дигитализацијата на регистрите на институциите и размената на податоци и поедноставување на електронските постапки.

Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права

Северна Македонија постигна **помеѓу одредено и умерено ниво на подготвеност** во примената на *правото* на ЕУ и европските стандарди во оваа област. Свкупно, постигнат е **ограничен напредок** во зајакнувањето на судската независност и подобрувањето на правната рамка за заштита на фундаменталните права.

Функционирање на правосудството

Судскиот систем на Северна Македонија постигна **помеѓу одредено и умерено ниво на подготвеност** и постигна **ограничен напредок**. Земјата донесе нова Развојна секторска Стратегија за правосудство (2024-2028 година) и патоказ за Поглавје 23 и почна да ги спроведува препораките на Оценската мисија од 2023 година за Судскиот совет. Најавите на новата Влада за плановите за „распуштање“ на Судскиот совет и Советот на јавните обвинители предизвикуваат сериозна загриженост бидејќи таквите активности ќе ја поткопаат независноста на правосудството. Зголемениот дефицит на човечки ресурси во правосудството предизвикува загриженост за влијанието врз квалитетот и ефикасноста на правдата.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и затоа во голема мера важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да донесе нов Закон за парничната постапка, во согласност со европските стандарди и да започне со спроведување на новата Развојна секторска Стратегија за правосудството;
- да го зајакне Судскиот совет преку ревизија на законодавната рамка и неговото севкупно функционирање за да се зајакне неговата транспарентност и независност, во согласност со препораките на Оценската мисија од 2023 година, и да се забрза спроведувањето на стратегиите за човечки ресурси за судството и обвинителството;
- да осигури дека автоматизираниот информациски систем за управување со судските предмети (АКМИС) е целосно функционален и компатибилен со нивото на сложеност на судските предмети и методот за оценување судии и претседатели на судови.

Борба против корупција

Северна Македонија постигна **помеѓу одредено ниво на подготвеност и умерено ниво на подготвеност** и **не** постигна **напредок** во превенцијата и борбата против корупцијата. Корупцијата останува распространета во многу области и претставува прашање на загриженост. Актуелната Влада изјави дека борбата против корупцијата е приоритет.

Институционалната рамка за борба против корупцијата е воспоставена и е задоволителна во однос на превентивните мерки. Сепак, потребно е подобрување на спроведувањето на законот. Новиот состав на Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) го започна својот мандат на 8 февруари 2024 година. Од клучно значење е да постапува со највисоко ниво на професионализам, интегритет и независност. Треба да продолжи да обезбедува проактивно политички насоки за спречување на корупцијата и да работи на инклузивен и транспарентен начин. Нејзините препораки треба ефективно да се спроведат. За подобрување на работата на ДКСК, Јавното обвинителство, истражните центри и единиците за спроведување на законот треба да добијат дополнителни човечки ресурси и финансиска поддршка. Донесени се стратешки документи и воспоставена е правна рамка за борба против корупцијата, но треба да се подобри, како во однос на превентивните мерки, така и во однос на спроведувањето на законот.

Измените на Кривичниот законик од септември 2023 година ја ослабнаа правната рамка, негативно влијаејќи на гонењето на корупцијата, особено во предметите на корупција на високо ниво. Многу тековни предмети беа прекинати или поради истечен рок на застареност или поради тоа што конкретни прекршоци, како што е злоупотребата на службената положба при јавните набавки, веќе не постојат.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и затоа остануваат да важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да донесе нов Кривичен законик во согласност со *правото* на ЕУ и меѓународните стандарди. Да го подобри резултатот во предметите на корупција на високо ниво – со навремени, професионални и транспарентни проактивни истраги, гонење, правосилни пресуди и поврат, вклучително и конфискација на криминални средства, конфискација заснована на вредност, проширена конфискација и конфискација од трета страна;
- да го подобри спроведувањето на Националната стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси, како и препораките на ГРЕКО, особено во однос на системот на санкции за прекршување на правилата за судир на интереси, интегритет и антикорупција;

→ да додели доволни човечки и финансиски ресурси на Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, вклучително и финансиски експерти за да се осигури ефективна отчетност за предметите на корупција на високо ниво; и на Државната комисија за спречување на корупцијата за да ја подобри проверката на изјавите за имотна состојба и надзорот над финансирањето на изборната кампања.

Фундаментални права

Правната рамка за заштита на фундаменталните права е делумно усогласена со правото на ЕУ и со европските стандарди. Земјата продолжува да ги исполнува своите општи обврски во однос на фундаменталните права, но законодавството треба да се спроведува на систематски начин. Во ноември 2023 година, Собранието ги назначи *Македонското здружение на млади правници* и *Хелсиншкиот комитет за човекови права* (ХКЧП) да служат како механизам за граѓанска контрола во рамките на Канцеларијата на Народниот правобранител. Собранието избра нови членови на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација и ги пополни испразнетите места. Не е постигнат напредок во однос на заштитата на личните податоци. Севкупната состојба во затворите останува ужасна иако инфраструктурата беше реновирана и подобрена во неколку затворски установи.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и затоа остануваат да важат. Во наредната година, земјата треба особено:

- да се справи со ужасните услови во затворите и да продолжи со напорите за промовирање алтернативи на затворањето и спроведување на релевантните препораки за условите за притвор, дадени од националните и меѓународните институции, особено од Европскиот комитет за спречување на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КСТ);
- да им ги додели неопходните ресурси на Канцеларијата на Народниот правобранител и на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација за да им овозможи да го исполнат својот мандат;
- да обезбеди соодветна поддршка за ранливите категории деца, особено децата жртви на насилство, децата Роми⁵ и децата со попреченост.

Слобода на изразување

Северна Македонија постигна **помеѓу одредено ниво на подготвеност и умерено ниво на подготвеност** за слободата на изразување и постигна **ограничен напредок** во оваа област. Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги беше изменет во јули 2023 година за да се усогласи со Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги. Дополнително беше изменет во февруари 2024 година за повторно да се воведат државното рекламирање во комерцијалните медиуми, што подоцна беше критикувано од регулаторот за медиуми и медиумските организации. Беа изменети и Законите за медиуми и Изборниот законик. Сепак, овие измени не беа сеопфатни и затоа многуте долгогодишни прашања остануваат нерешени.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и затоа остануваат да важат. Во наредната година, земјата треба особено:

- да продолжи да ја ревидира правната рамка што ги регулира медиумите за да ја усогласи со *правото* на ЕУ и европските стандарди, особено со воведување правила за целосна транспарентност во сопственоста и рекламирањето на

⁵Во согласност со терминологијата на европските институции, општиот израз „Роми“ се користи овде за да се однесува на повеќе различни групи, без да се негираат специфичностите на овие групи.

медиумите, конкуренцијата и државната помош и правата на интелектуална сопственост, во согласност со единствениот пазар на ЕУ;

- да ја спроведе стратегијата за реформи на јавниот радиодифузер и да именува во Програмскиот совет на јавниот радиодифузен сервис и во Советот на медиумскиот регулатор;
- да продолжи навремено да ги решава сите случаи на закани и насилни дејства врз новинарите и да осигури сторителите да бидат казнети.

Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност

Северна Македонија е **умерено подготвена** за спроведување *правото* на ЕУ. Постигнат е **одреден напредок** во областа на поврат на средства и конфискација со натамошно усогласување на законодавството со *правото* на ЕУ. Постигнат е ограничен напредок во однос на миграцијата и азилот каде што немаше натамошно усогласување со *правото* на ЕУ. Новиот Договор со Фронтекс се спроведува на задоволително ниво.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и главно остануваат да важат. Затоа, во наредната година, земјата треба особено:

- да продолжи со проактивна реформа на структурите што се одговорни за борба против организираниот и финансискиот криминал и перењето пари со фокус на зголемувањето на оперативниот капацитет и соработката и конфискацијата на имот кога тоа е оправдано;
- да осигури ефективно спроведување и следење на националните стратегии за борба против тероризмот (2023 - 2027), борба против насилниот екстремизам (2023 - 2027) и на заедничкиот акциски план за борба против тероризмот;
- систематски да ги евидентира мигрантите и да го подобри профилирањето чувствително на заштита и да донесе посистематски пристап во борбата против криумчарењето мигранти.

Борба против организираниот криминал

Северна Македонија постигна **одредено ниво на подготвеност и умерено ниво на подготвеност** во борбата против организираниот криминал. Постигнат е **одреден напредок** во областа на конфискацијата со натамошно усогласување на законодавството за Канцеларијата за поврат на имот и управувањето со конфискуваниот имот со правната рамка на ЕУ. Постигнат е дополнителен напредок во формирањето на Комисија за паричен надоместок на жртвите на трговија со луѓе.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и остануваат да важат. Затоа, во наредната година, земјата треба особено:

- да го подобри евидентирањето на истрагите, гонењето и пресудите во предмети на организиран криминал и предмети на перење пари со фокус на поврат на средства и конфискација на приноси од криминал;
- да го зајакне човечкиот и финансискиот капацитет на органите за спроведување на законот кои истражуваат организиран и сериозен криминал, финансиски криминал и перење пари, како и на Канцеларијата за поврат на имот (АРО) и Агенцијата за управување со одземен имот;
- да го усогласи своето законодавство во однос на перењето пари, повратот на средства, оружјето, опојните дроги и психотропните супстанции со *правото* на ЕУ.

Економски критериуми

Постоење функционална пазарна економија

Северна Македонија постигна **одреден напредок** и има **добро ниво на подготвеност** во развојот на функционална пазарна економија. Капиталните расходи беа значително зголемени и реформите во фискалното управување напредуваа. Билансот на тековната сметка значително се подобри поради падот на увозните цени на енергија и храна. Народната банка ја задржа основната каматна стапка непроменета од септември 2023 година бидејќи инфлацијата продолжи да се намалува. Банкарскиот сектор остана отпорен, а финансиската стабилност беше зајакната со новите макропрudentни мерки. Закрепнувањето по кризата со КОВИД-19 остана слабо во 2023 година, а фискалниот дефицит и нивото на јавниот долг се зголемија. Пазарот на трудот продолжува да се соочува со структурни проблеми, вклучително и ниски стапки на учество, значителна емиграција и голем јаз меѓу половите. Деловното опкружување сè уште е попречено од големата неформална економија.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и затоа остануваат во голема мера да важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да го донесе законодавството за спроведување за Законот за буџетите и да се усогласи со фискалните правила кои ќе се применуваат од 2025 година, вклучително и со донесување дополнителни мерки за зголемување на приходите;
- да го забрза спроведувањето на Акцискиот план за управување со јавните инвестиции и да ја подобри правната рамка за јавно-приватни партнерства и концесии;
- да ја спроведе новата Стратегија за формализирање на неформалната економија 2023-2025 година.

Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во рамките на Унијата

Северна Македонија постигна **одреден напредок** и е **умерено подготвена** да се справи со конкурентскиот притисок и пазарните сили во рамките на ЕУ. Таа постигна одреден напредок во зголемувањето на уделот на производството на енергија од обновливи извори на енергија и ја модернизира правната рамка за подобрување на енергетската ефикасност. Интеграцијата со ЕУ во трговијата и инвестициите, како и целокупната трговска отвореност, останаа на високо ниво во 2023 година. Дигитализацијата на економијата напредува, но домашните деловни субјекти страдаат од ниски дигитални вештини. Владата донесе законодавство за модернизација на образовниот систем, но големиот недостиг на вештини, како и недостатоците во транспортната и енергетската инфраструктура и понатаму постојат.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и затоа остануваат да важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да ги зголеми финансиските и човечките ресурси за да се забрзаат реформите на системот за стручно образование и обука;
- да го спроведе Акцискиот план за Стратегијата за паметна специјализација;
- да го зголеми користењето на обновливите извори на енергија, вклучително и со донесување нов Закон за обновливи извори на енергија и Закон за биогорива;
- да спроведе политики за намалување на емисиите, вклучително и со донесување на Законот за климатска акција.

Поглавје 5: Јавни набавки

Северна Македонија е **умерено подготвена** во областа на јавните набавки. Постигнат е **ограничен напредок** од последната оценка. Капацитетите на клучните институции, договорните органи и економските оператори мора дополнително да се зголемат преку континуирана обука. Треба да се зголеми конкуренцијата во јавните набавки и користењето на критериумите за економски најповолна понуда (ЕНП). Националните органи треба да применуваат поефикасни антикорупциски мерки во циклусот на јавните набавки.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и затоа остануваат да важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да го донесе Законот за јавно приватно партнерство (ЈПП) и Законот за концесии, за натамошно усогласување на правната рамка во овие области со *правото* на ЕУ;
- да ја зголеми употребата на критериумите за економски најповолна понуда (ЕНП) за доделување договори и да го подобри следењето на постапките за јавни набавки преку известување и последователно следење на неправилностите, на случаите на судир на интереси и на измамничките практики;
- да ја подобри координацијата меѓу клучните чинители и да го зајакне нивниот капацитет за спроведување на начелата за транспарентност, слободна конкуренција, еднаков третман и недискриминација.

Поглавје 18: Статистика

Земјата постигна помеѓу **умерено и добро ниво на подготвеност** во областа на статистиката. Постигнат е **одреден напредок**, главно во областа на статистичката инфраструктура, деловната статистика и статистиката за трговија и статистиката за финансиски сметки.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и остануваат во голема мера да важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да го спроведе Пробниот попис на земјоделството ;
- да осигури соодветен персонал и доволно финансиски средства за Државниот завод за статистика;
- да продолжи да ја подобрува макроекономската статистика, особено со воспоставување на транспарентност, подобрување на доследноста, навременоста и опфатот на процедурата за прекумерен дефицит и владината финансиска статистика и со натамошно усогласување на финансиските сметки и кварталните национални сметки со Европскиот систем на сметки 2010 (ЕСС 2010).

Поглавје 32: Финансиска контрола

Земјата е **умерено подготвена** во областа на финансиската контрола и постигна **ограничен напредок**. Јавната внатрешна финансиска контрола (ЈВФК) и реформите за раководната одговорност се одложуваат поради значителни одложувања во донесувањето на Законот за ЈВФК, кој по повеќе од 3 години сè уште е во собраниска постапка. Треба да се зајакне институционалниот капацитет на финансиската инспекција. Независноста на Државниот завод за ревизија (ДЗР) сè уште не е гарантирана со Уставот и Законот за државната ревизија чека на донесување од Владата. Ефикасноста на собранискиот надзор врз јавните финансии и последователното следење на препораките од ревизијата треба да се подобрат.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и затоа остануваат да важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да го донесе и да започне да го спроведува новиот Закон за ЈВФК со цел да се зајакне институционалниот капацитет на единиците за внатрешна ревизија, раководната отчетност и стабилното финансиско управување;
- да го донесе Законот за државната ревизија за да се зајакне независноста на ДЗР, да се подобри соработката помеѓу ДЗР и Собранието, да се подобрат собраниската контрола врз спроведувањето на одделни ревизорски извештаи и последователното следење на препораките на ДЗР;
- да го осигури ефикасното функционирање на Мрежата за координација на борбата против измама на ЕУ средствата (АФКОС) и да се подобрат спречувањето, управувањето и известувањето за неправилности во врска со фондовите на ЕУ.

КЛАСТЕР 2: ВНАТРЕШЕН ПАЗАР

Поглавје 1: Слободно движење на стоки

Северна Македонија е **умерено подготвена** во областа на слободното движење на стоки. Иако националното законодавство дозволува стоки да влезат на пазарот на ЕУ, треба да се постигне целосно усогласување со најновото *право* на ЕУ. Во извештајниот период **не е постигнат напредок**.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да го донесе Законот за надзор на пазарот и законодавството за спроведување што се неопходни за да се заврши усогласувањето со Директивата на ЕУ за општа безбедност на производите;
- да донесе нова стратегија за слободното движење на стоки, која треба да вклучува предвидување значителен пораст во човечките ресурси за правен развој и развој на политики и спроведување;
- да донесе нов акциски план за отстранување на нетарифните пречки за трговија и за осигурување усогласеност со членовите 34-36 од Договорот за функционирање на Европската Унија.

Поглавје 2: Слободно движење на работници

Северна Македонија е во **рана фаза на подготвеност** во областа на слободното движење на работници и **не е постигнат напредок** во оваа област.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да го зајакне капацитетот на Агенцијата за вработување со продолжување на активностите за обука и дополнително да го усогласи законодавството и размената на добри практики, во согласност со прописите на ЕУРЕС и на ЕЛА;
- да продолжи со приспособувањето на правната рамка во согласност со *правото* на ЕУ за пристап до пазарот на труд, особено во врска со правилата за недискриминација врз основа на националност во однос на работниците од ЕУ во сите сектори;

- да продолжи со преговори и со склучување билатерални договори за координација на социјалното осигурување и за здравственото осигурување со земјите членки на ЕУ и да воспостави административни мерки за подготовка за пристапување.

Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги

Во однос на правото на основање и слободата на давање услуги, Северна Македонија е **умерено подготвена**. Постигнат е **ограничен напредок** во продолжувањето на усогласувањето на секторското законодавство со Директивата за услуги.

Препораките на Комисијата од минатата година беа делумно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да продолжи со спроведувањето на акцискиот план 2024-2026 за надминување на неусогласеноста на наведените секторски закони со Законот за услуги;
- да го финализира усогласувањето со *правото* на ЕУ за поштенски услуги и да осигури доволен капацитет за следење и спроведување на новите правила на поштенскиот пазар;
- да се усогласи со *правото* на ЕУ за меѓусебно признавање на професионалните квалификации, особено со Директивата за признавање на професионалните квалификации и со Директивата за тест на пропорционалност пред донесувањето на новата регулатива за професиите.

Поглавје 4: Слободно движење на капитал

Северна Македонија е **умерено подготвена** во областа на слободното движење на капитал. Постигнат е **ограничен напредок** во областа на платните системи и борбата против перење пари и финансирање тероризам (АМЛ/ЦТФ).

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година, Северна Македонија особено треба:

- да го донесе и да го спроведе патоказот за утврдување дејства и рокови за примена на правилата на ЕУ за слободното движење на капитал, вклучително и стекнувањето земјоделско земјиште;
- да продолжи да го спроведува Законот за платежни услуги и платни системи, придонесувајќи за поширок збир на висококвалитетни и безбедни платежни услуги, вклучително и преку забрзување на воспоставувањето унифициран регистар на банкарски сметки;
- да продолжи да го спроведува новото законодавство за спречување перење пари и финансирање тероризам во согласност со *правото* на ЕУ, вклучително и со следење на процената на MONEYVAL на земјата од 2023 година.

Поглавје 6: Право на трговски друштва

Земјата има **добро ниво на подготвеност** во областа на правото на трговски друштва. Сепак, **не е постигнат напредок** во текот на извештајниот период. Земјата треба да ги засили заложбите за усогласување на нејзиното законодавство со *правото* на ЕУ во оваа област.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа исполнети и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да го усогласи националното законодавство со *правото* на ЕУ за поттикнување

- долгорочен ангажман на акционерите,
- да го усогласи националното законодавство со директивите за прекугранични конверзии, спојувања и поделби и за употреба на дигитални алатки и процеси во правото на трговски друштва;
 - да донесе закони за сметководство и за ревизија што ќе бидат усогласени со најновото *право* на ЕУ во овие области за да се зајакне улогата и капацитетот на Советот за унапредување и надзор на ревизијата.

Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост

Северна Македонија останува **умерено подготвена** во областа на правото на интелектуална сопственост. **Не е постигнат напредок.** Потребни се дополнителни заложби за усогласување на законодавството со *правото* на ЕУ во оваа област.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа исполнети и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- дополнително да ја подобри правната рамка во областа на авторски права и сродни права, особено преку усогласување со Директивата за управување со колективните права и со Директивата за дозволено користење на делата сираци, како и со Директивите за онлајн пренос на радиодифузни организации и реемитување телевизиски и радиопрограми (SatCab II) и за единствениот дигитален пазар (DSM);
- дополнително да ја подобри правната рамка во областа на правата на индустриска сопственост, преку усогласување со Директивата за спроведување на правата на интелектуална сопственост и со Директивата за трговски тајни;
- да ја спроведе Стратегијата за интелектуална сопственост за 2021-2026 година и да ја оспособи онлајн информативната платформа за размена на податоци за права на интелектуална сопственост меѓу институциите за спроведување на законот.
- да ја искористи соработката со Канцеларијата на Европската Унија за интелектуална сопственост, особено во областа на техничката и оперативната поддршка на усогласувањето и спроведувањето на *правото* на ЕУ.

Поглавје 8: Политика на конкуренција

Земјата е **умерено подготвена** во областа на конкуренција. **Не е постигнат напредок.**

Препораките на Комисијата од минатата година не беа исполнети и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- дополнително да ја усогласи законодавната рамка, особено законодавството за спроведување во областа на државната помош и антимонопол, со *правото* на ЕУ.
- да осигури целосна транспарентност на државната помош доделена од органите;
- да го зајакне административниот и финансискиот капацитет на националниот орган за конкуренција.

Поглавје 9: Финансиски услуги

Земјата е **умерено подготвена** во областа на финансиските услуги. Постигнат е **одреден напредок.** Се донесе Закон за решавање банки со кој се назначи орган за решавање банки. Донесени се два клучни закони, Законот за финансиски инструменти

и Законот за проспекти и обврски за транспарентност за издавачите на хартии од вредност, со што се комплетираше усогласувањето со Директивата за конечност на порамнувањето.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да продолжи да ја усогласува банкарската регулатива со ревидираните верзии на Регулативата за капитални барања, Директивата за капитални барања (CRR/CRD) и Директивата за закрепнување и решавање банки (BRRD);
- да се усогласи со Директивата Солвентност II, особено со столбот 1 и столбот 3 од таа директива;
- да го забрза спроведувањето на законодавството за регулирање на пазарите на капитал, особено со донесување на законодавството за спроведување на Законот за финансиски инструменти и Законот за проспекти и обврски за транспарентност на издавачите на хартии од вредност, како и Законот за алтернативни инвестициски фондови, и да ги продолжи напорите за усогласување со *правото* на ЕУ за инфраструктура на финансискиот пазар.

Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита

Во областа на заштитата на потрошувачите и здравствената заштита, Северна Македонија останува **умерено подготвена**. Постигнат е **ограничен напредок** во врска со скринингот на рак.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да донесе Стратегија за заштита на потрошувачите 2025-2028 година, создавање веб-платформа за информирање на јавноста за проблемите на потрошувачите и зајакнување на капацитетите за надзор на пазарот;
- да осигури ефикасна контрола на тутунот преку спроведување на релевантното *право* на ЕУ и ратификување на Протоколот за елиминирање на недозволената трговија со тутунски производи и целосно усогласување со *правото* на ЕУ за лекови за човечка употреба и лекови за ветеринарна употреба;
- да го зголеми финансирањето и човечките ресурси во областа на здравството, особено за откривање рак и третман на ретки болести, врз основа на податоците од соодветните регистри.

КЛАСТЕР 3: КОНКУРЕНТНОСТ И ИНКЛУЗИВЕН РАСТ

Поглавје 10: Дигитална трансформација и медиуми

Земјата е **умерено подготвена** во областа на дигиталната трансформација и медиумите. Постигнат е **ограничен напредок**, особено благ пораст во електронските услуги кои се достапни за граѓаните и деловните субјекти, како и донесувањето правилници со цел намалување на трошоците за распоредување брзи мрежи.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да ја финализира и да ја донесе долгорочната стратегија за информатичко-комуникациска технологија (ИКТ); да ја финализира и да ја донесе Националната стратегија за кибербезбедност; да го усогласи националното законодавство со Кодексот за електронски комуникации на ЕУ, со Директивата на ЕУ за намалување на трошоците за широкопојасен интернет, со Директивата на ЕУ за безбедност на мрежи и информациски системи (Директива НИС 2) и пакетот алатки за 5Г;
- да ги зајакне независноста и капацитетот на медиумскиот регулатор, на јавниот радиодифузен сервис и на регулаторот за електронски комуникации;
- да го подобри функционирањето на бројот за итни случаи 112 преку осигурување соодветни човечки ресурси и да ја подобри комуникација меѓу службите за итни случаи.

Поглавје 16: Оданочување

Северна Македонија останува **умерено подготвена** во областа на оданочувањето. Постигнат е **ограничен напредок**, особено со намалување на административниот товар за даночните обврзници и основање канцеларија за управување со реформи за поддршка на Реформската агенда на Управата за јавни приходи (УЈП).

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да развие нов интегриран ИТ-даночен систем за Управата за јавни приходи (УЈП), да ја подобри неговата усогласеност во управувањето со ризици и процесот на стратешки реформи на УЈП;
- да започне со подготовки за воспоставување механизам за ефективно спроведување автоматска размена на даночни информации со земјите членки на ЕУ во согласност со Глобалниот стандард на ОЕЦД.
- да започне со подготовки за постигнување интерконекција и интероперабилност со ИТ-системите на ЕУ за оданочување.

Поглавје 17: Економска и монетарна политика

Земјата е **помеѓу умерено и добро ниво на подготвеност** во областа на економската и монетарната политика и постигнат е **одреден напредок**. Прудентната монетарна политика помогна да се спречи инфлацијата. Препораките од минатата година беа делумно спроведени со назначување членови на Фискалниот совет и беа преземени чекори за да се осигури независност на Народната банка, особено со ревидирање на правната рамка која ги утврдува условите за вработување на нејзиниот персонал.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да осигури целосно спроведување на Законот за буџетите (ЗБ) до 2025 година, со донесување на потребното законодавство за спроведување, особено за буџетската класификација и за изјавата за фискална политика; и со ажурирање на Прирачникот за макрофискални проекции;
- да ја зајакне независноста на Народната банка; да го донесе претстојниот Закон за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор и да ги преземе неопходните мерки за спроведување и операционализација на макропрудентните рамки и рамките за решавање од Народната банка.

Поглавје 19: Социјална политика и вработување

Земјата останува **умерено подготвена** во областа на социјалната политика и вработувањето. Постигнат е **одреден напредок** со дополнително намалување на стапката на невработеност и зголемување на бенефициите за социјална помош. Продолжи спроведувањето на Шемата Гаранција за млади низ целата земја. Стапката на сиромаштија се намали, но останува значително висока.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да продолжи да ги спроведува стратегиите за активирање на пазарот на труд за младите луѓе, долгорочно невработените и нискоквалификуваните поединци, како и за жените, лицата со попреченост и Ромите, и да осигури дека овие мерки се соодветно оценети;
- да го зголеми капацитетот на Државниот инспекторат за труд за решавање на прашањата поврзани со безбедноста и здравјето при работа; да воспостави систем за следење на повредите и смртните случаи при работа, и да го зајакне бипартитниот социјален дијалог меѓу работодавачите и работниците;
- да воспостави рамка за следење и оцена на социјалните услуги и да ја унапреди реформата на социјалната заштита, создавајќи посилни врски со иницијативите за активирање вработување и да го зајакне социјалниот дијалог.

Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика

Земјата постигна помеѓу **умерено и добро ниво на подготвеност** во областа на претпријатијата и индустриската политика. Постигнат е **одреден напредок**. Беа донесени планот за консолидирање на институционалните структури и мандати на јавните органи и стратегијата за промоција на извозот, а беа воведени и сет мерки за спроведување на стратегијата за формализирање на неформалната економија.

Препораките на Комисијата од минатата година беа делумно спроведени до одредена мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да го спроведе планот за консолидација на институционалната структура и мандатите на јавните органи;
- да ја донесе Стратегијата за мали и средни претпријатија (МСП) и да ја зајакне подготвеноста за извоз и интеграцијата на претпријатијата во синцирите на снабдување преку засилување на напорите за спроведување на стратегијата за промоција на извозот;
- да го подобри процесот на консултации со претпријатијата при подготовката на мерките и нивно информирање со доволно време за спроведување на условите.

Поглавје 25: Наука и истражување

Земјата има **добро ниво на подготвеност** во областа на науката и истражувањето. Постигнат е **одреден напредок**, особено со донесување на Стратегијата за паметна специјализација за 2024-2027, воспоставување на Регионалната иновативна шема на Европскиот институт за иновации и технологија (ЕИТ РИС) и продолжување со учество во Хоризонт Европа.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да ја зголеми ефикасноста на државните ресурси за наука и истражување во согласност со новите приоритети на Европската истражувачка област;
- да го промовира и зголеми учеството во Хоризонт Европа;
- да го забрза изготвувањето и спроведувањето на мерките вклучени во Стратегијата за паметна специјализација.

Поглавје 26: Образование и култура

Северна Македонија е **умерено подготвена** во областа на образованието и културата. Постигнат е **ограничен напредок**. Работата на Стратегијата за образованието за 2018-2025 година и на развивање соодветен систем за следење продолжи да се одвива бавно. Донесувањето клучни закони како што се Законот за средното образование, Законот за образование на возрасните и Законот за стручно образование и обука (СОО) беше одложено.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да ги донесе Законот за средното образование, за образование на возрасните и за стручно образование и обука, како и соодветното законодавството за спроведување и да продолжи со основање и операционализација на регионалните центри за стручно образование и обука;
- да го подобри пристапот до квалитетно образование за сите, особено за децата со попреченост и децата од ромските заедници; натамошно да ги развива вештините на наставниците и да инвестира во нивниот континуиран професионален развој;
- да ја оптимизира училишната мрежа; да ги донесе и примени новите формули за финансирање на основното образование; да изготви и примени слични формули за средно, СОО и високо образование.

Поглавје 29: Царинска унија

Северна Македонија има **добро ниво на подготвеност** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во однос на консолидацијата и надградбата на ИТ-системите. Царинската управа спроведува целосно бесхартиена околина за обработка на царинските декларации и акцизни документи.

Препораките на Комисијата од минатата година беа делумно спроведени и продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да ја надгради нејзината национална компонента од Новиот компјутеризиран транзитен систем (НКТС) до петтата фаза;
- да осигури континуирано усогласување на царинското законодавство со *правото* на ЕУ и да продолжи со консолидацијата и примената на нејзините национални царински ИТ-системи во согласност со работната програма на Комисијата за Царинскиот закон на Унијата (УСС) и модулите од Повеќегодишниот стратешки план (MASP) и да осигури нивна надградба;

→ да го ратификува Протоколот за елиминирање на недозволената трговија со тутунски производи.

КЛАСТЕР 4: ЗЕЛЕНАТА АГЕНДА И ОДРЖЛИВА ПОВРЗАНОСТ

Поглавје 14: Транспортна политика

Земјата е **умерено подготвена** во областа на транспортот. Во извештајниот период, постигнат е **одреден напредок**, особено со донесувањето на новиот Закон за воздухопловство. Во секторските инспекциски тела сè уште недостасува административен и оперативен капацитет за да се подобрат.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да осигури квалификуван оперативен и административен капацитет на инспекциските тела и да го развие нивниот капацитет за спроведување за да се намалат несреќите и жртвите во патниот и железничкиот транспорт;
- да ги спроведе реформските мерки за поврзаност за патиштата и железницата и да ги финализира претстојните договори/протоколи за гранични премини за да се олесни протокот на сообраќај и стоки;
- да донесе и спроведе законодавство за мултимодални и интелигентни транспортни системи (ИТС) за патиштата и железницата и за електронски информации за товарен сообраќај.

Поглавје 15: Енергетика

Северна Македонија е **умерено подготвена** во областа на енергетиката. Постигнат е **одреден напредок** во однос на обновливите извори на енергија, со инвестиции во соларни електрани и во регионални гасни интерконектори. Земјата треба да ја забрза нејзината транзиција кон зелена енергија и да ја намали зависноста од јаглен и гас.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да го спроведе Патоказот за праведна транзиција, особено да се направат целосно оперативни механизмите за владеење кои се предвидени во патоказот;
- да осигури доволно човечки ресурси и институционални капацитети за новоформираното Министерство за енергетика, рударство и минерални сировини;
- да донесе и започне со спроведување на потребното законодавство за енергетскиот пазар, обновливите извори на енергија и енергетската ефикасност, во согласност со релевантните директиви на ЕУ.

Поглавје 21: Трансевропски мрежи

Северна Македонија има **добро ниво на подготвеност** во областа на трансевропските мрежи. Постигнат е **ограничен напредок** во текот на извештајниот период.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа спроведени и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да го зајакне оперативниот и техничкиот капацитет на сите управни институции и институциите на засегнатите страни кои се вклучени во развојот на Трансевропската транспортна мрежа (TEN-T) и Трансевропската енергетска мрежа (TEN-E) и да ја усогласи правната рамка со Регулативата за трансевропска мрежа;
- да мобилизира доволно ресурси за спроведување на целите и роковите утврдени во петгодишниот работен план на Транспортната заедница за развој на проширувањето на TEN-T;
- да го направи оперативен Протоколот за гранични премини за железнички сообраќај, кој е склучен со Косово, да го финализира меѓусебниот договор за постапките за гранични премини со Грција и да го забрза напредокот во изградбата и завршувањето на железничкото поврзување долж коридорот 8 со Бугарија.

Поглавје 27: Животна средина и климатски промени

Северна Македонија има **одредено ниво на подготвеност** во оваа област. Постигнат е **ограничен напредок** во текот на извештајниот период, особено во областа на управување со отпад, со донесување Закон за проширена одговорност на производителот за управување со посебните текови на отпад. Сè уште се потребни дополнителни напори за спроведување и извршување во сите сектори, особено во областа на климатските промени каде што не беше постигнат напредок. Земјата е поттикната да го подобри нејзиниот оперативен капацитет за цивилна заштита и координација со Механизмот за цивилна заштита на Унијата.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- значително да ги зајакне нејзините административни и инспекциски капацитети за спроведување и извршување на *правото* за животна средина, да спроведе структурни реформи во сите сектори и да осигури дека постои институционална структура за да се обезбеди координирано, стратешко планирање за инвестиции во животната средина;
- да го направи оперативен регионалниот систем за управување со отпад во Источниот и во Североисточниот регион;
- да го донесе Законот за климатски промени, во согласност со рамката на ЕУ 2030, да ги спроведе Националниот план за енергија и клима (НПЕК) и Патоказот за декарбонизација на Енергетската заедница, фокусирајќи се на системот МРВА за воведување цени на јаглерод и усогласување со ЕУ ЕТС и да го направи оперативно Одделението за политики во климатските промени при Министерството за животна средина и просторно планирање.

КЛАСТЕР 5: РЕСУРСИ, ЗЕМЈОДЕЛСТВО И КОХЕЗИЈА

Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој

Северна Македонија останува **умерено подготвена** во областа на земјоделството и руралниот развој. Постигнат е **добар напредок** во текот на извештајниот период, особено со донесување на Законот за советодавни услуги во земјоделството и руралниот развој и со напредокот во спроведувањето на ИПАРД II и ИПАРД III.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да донесе правна рамка за дополнително усогласување со *правото* на ЕУ во областите на плаќања за поддршка на земјоделството, организација на заедничкиот пазар, политика за квалитет и органско земјоделство;
- да осигури интероперабилност на различни елементи од ИАКС заедно со верификација на точноста на податоците и пренос на Единствениот регистар на земјоделски стопанства и на Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП) на Платежната агенција;
- да ги подобри административните капацитети во оперативните структури на Инструментот за претпристапна помош за рурален развој (ИПАРД) за да осигури стабилно спроведување на програмата ИПАРД III.

Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика

Северна Македонија има **добро ниво на подготвеност** во областа на безбедноста на храната и ветеринарната и фитосанитарната политика. Постигнат е **одреден напредок** во извештајниот период, особено во контролата на болести кај животните, контролата на здравјето на растенијата и спроведувањето мерки за отстранување штетници, врз основа на резултатите од програмите за фитосанитарен надзор.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа исполнети и, затоа, продолжуваат да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да го донесе нацрт-законот за вршење на официјални контроли и новиот Закон за заштита и благосостојба на животните и да продолжи да ги приближува националните правила со законодавството на ЕУ за благосостојба на животните;
- да го зајакне капацитетот за анализа на податоци и да ги подобри структурите за спроведување на Законот за безбедност на храната во Агенцијата за храна и ветеринарство;
- да спроведе мерки за одржлива употреба на пестициди.

Поглавје 13: Рибарство и аквакултура

Северна Македонија е **умерено подготвена** во областа на рибарството и аквакултурата. Постигнат е **добар напредок** во текот на извештајниот период, со донесување на новиот Закон за рибарство и аквакултура во согласност со *правото* на ЕУ за пазарни стандарди, структурни мерки и државна помош, но и поставување на основните одредби во согласност со Регулативата за јагули на ЕУ.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да го донесе законодавството за спроведување на пазарните стандарди, информациите за потрошувачите, можноста за следење и организациите на производителот, како и Повеќегодишниот национален стратешки план за аквакултура;
- да го подобри системот за собирање податоци и известување, преку поставување рамка за податоци за собирање податоци за рибарството и аквакултурата, и вклучување информации за улов на европска јагула и во рекреативен и во комерцијален риболов, како и анализа на нејзините последици;

- да ги подобри контролите на управувањето со рибниот фонд и нелегалниот, непријавен и нерегулиран риболов (ННН) со воведување систем за сертификација на улов.

Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти

Северна Македонија е **умерено подготвена** во областа на регионалната политика и координација на структурните инструменти. Постигнат е **ограничен напредок** за време на извештајниот период.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да го надгради нејзиниот институционален, административен и технички капацитет за управување со фондовите на ЕУ со донесување општа политиката за задржување на вработените, зајакнување на капацитетите, подобрување на спроведувањето на препораките од ЕУ и од ревизијата и засилување на меѓуинституционалната соработка;
- да го зајакне јавното инвестирање со донесување на Уредбата за управување со јавни инвестиции и Законот за јавно приватно партнерство;
- да го забрза процесот на децентрализација преку веродостојни финансиски рамки за општините и зајакнување на политичкиот дијалог за регионален развој.

Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби

Подготовките од ова поглавје се во **рана фаза**. Постигнат е **ограничен напредок** за време на извештајниот период. Националните сметки и пресметките засновани на бруто-националниот доход треба дополнително да се усогласат со *правото* на ЕУ. Сите царински декларации и акцизни документи сега се обработуваат електронски, но сè уште не е воспоставена потребната институционална структура за ефикасно функционирање на системот на сопствени ресурси.

Препораките на Комисијата од минатата година не беа целосно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да ги подобри правната основа и методолошките алатки за системот на сопствени ресурси;
- да продолжи со усогласување на податоците за националните сметки со ЕСС 2010 и подобрување на сеопфатноста на преносот на податоци до Евростат;
- да ги зајакне административните капацитети и механизмите за координација за клучните засегнати страни во системот.

КЛАСТЕР 6: Надворешни односи

Поглавје 30: Надворешни односи

Земјата има **добро ниво на подготвеност** во областа на надворешните односи и постигна **ограничен напредок** во текот на извештајниот период, особено во спроведувањето на протоколите на ЦЕФТА и во напорите да го развие системот за контрола на извозот.

Препораките на Комисијата од минатата година беа само делумно спроведени и, затоа, продолжуваат да важат во голема мера. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да воспостави правна рамка за политиката за меѓународна соработка и развој, како и хуманитарна помош кон земјите што не се членки на ЕУ, во согласност со политиките и начелата на ЕУ.
- да продолжи да ги спроведува обврските од Акцискиот план за ЗЗП за 2021-2024 година и да ги спроведува дејствата според новиот Акциски план за 2025-2028 година, натамошно да го спроведува Протокол 6 на ЦЕФТА за трговија со услуги, и да ги преземе потребните чекори за спроведување на Протокол 7 на ЦЕФТА за решавање спорови.

Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика

Северна Македонија има **добро ниво на подготвеност** во областа на заедничката надворешна, безбедносна и одбранбена политика. Постигнат е **добар напредок** бидејќи земјата ја задржа нејзината евиденција за целосно усогласување со соодветните изјави на Високиот претставник во име на ЕУ и релевантните Одлуки на Советот, вклучително и рестриктивните мерки на ЕУ во однос на руската агресија врз Украина. Северна Македонија продолжи да учествува во мисиите и операциите на ЕУ за управување со кризи. Земјата започна преговори за безбедносно и одбранбено партнерство со ЕУ во пролетта 2024 година.

Препораките од минатата година беа спроведени во голема мера и продолжуваат делумно да важат. Во наредната година Северна Македонија особено треба:

- да одржува целосна усогласеност со заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ;
- да продолжи да ги зајакнува нејзините капацитети за спроведување и извршување на воведените санкции;
- да вложи дополнителни напори за усогласување на законодавството во областа на малото и лесното оружје.

1.3. АКТУЕЛНА СОСТОЈБА СО ПРИСТАПНИТЕ ПРЕГОВОРИ

По првата Меѓувладина конференција за пристапните преговори со Северна Македонија, Комисијата веднаш го започна аналитичкото испитување на *правото* на ЕУ – „скрининг“ процесот. По поднесувањето на Скрининг-извештајот за кластер 1 во јули 2023 година, во есента 2023 година, Советот ѝ ги претстави на Северна Македонија условите за отворање на пристапните преговори за првиот кластер (Фундаментални вредности) откако ќе се донесат уставните измени. Како одговор, Владата ги донесе патоказите за владеење на правото и за реформите на јавната администрација. Сè уште е во тек донесувањето на Акцискиот план за заштита на правата на припадниците на малцинствата и заедниците. Скрининг-извештаите за кластер 2 – Внатрешен пазар му беа претставени на Советот во мај 2024 година, по што следеа скрининг-извештаите за кластер 6 – Надворешни односи и кластер 3 – Конкурентност и инклузивен раст во октомври 2024 година.

* * *

2. КЛАСТЕР 1: ФУНДАМЕНТАЛНИ ВРЕДНОСТИ НА ПРИСТАПНИОТ ПРОЦЕС

2.1. ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ И РЕФОРМАТА НА ЈАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА

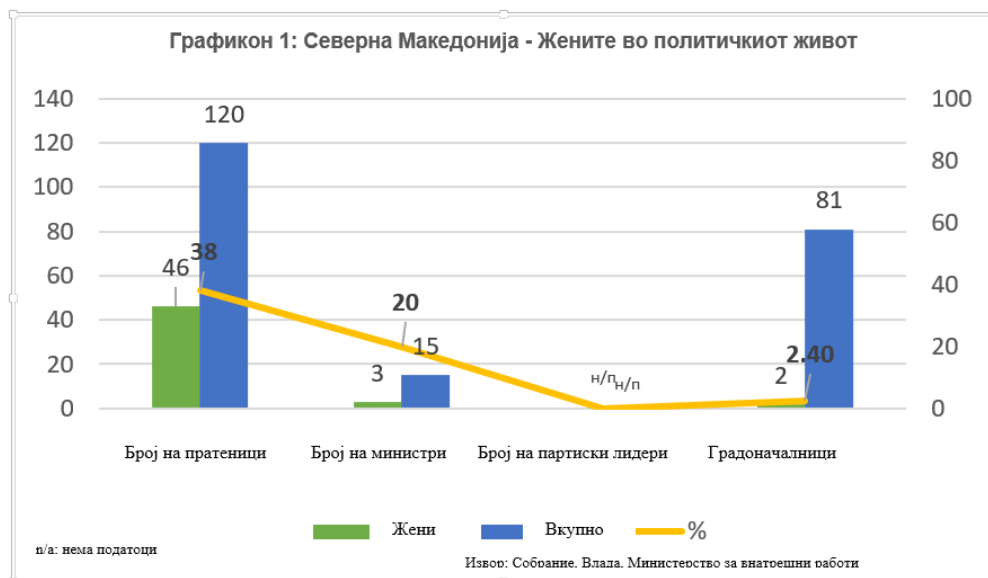
2.1.1. Демократија

Функционирањето на демократските институции е главно задоволително. Ситуацијата беше поларизирана во периодот пред изборите во април и мај 2024 година.

Избори

Првиот круг од **претседателските избори** се одржа на 24 април, а вториот круг на 8 мај. **Парламентарните избори** се одржаа на 8 мај. Според наодите и заклучоците на ОДИХР на ОБСЕ, парламентарните и претседателските избори беа конкурентни, а основните слободи беа почитувани. Изборното законодавство дава соодветна рамка за одржување демократски избори. Сепак, правилата за кампањата, пристапот до медиумите и распределбата на државното финансирање не се соодветно регулирани. Постојаните недоследности, недостатоци и нејаснотии ја компромитираат правната сигурност и налагаат ревизија на Изборниот законик.

Само неколку недели пред изборите,

Собранието по забрзана постапка донесе неколку измени на Изборниот законик. Сепак, тие не се осврнаа на голем број клучни истакнати препораки од ОДИХР и Венецијанската комисија на Советот на Европа или од меѓуагенциската работна група формирана од Министерството за правда во мај 2023 година. Таквите препораки вклучија: (i) ревидирање на Изборниот законик преку инклузивни консултации; (ii) донесување мерки за зголемување на транспарентноста на финансирањето на партиите и кампањите; (iii) ревидирање на прописите за распределба на платеното политичко рекламирање; (iv) утврдување јасни постапки за мандат и именување членови на ДИК; и (v) елиминирање на ограничувањата што го попречуваат ефективното решавање изборни спорови.

Собрание

10-тиот собраниски состав, кој се распушти во мај, беше првиот од 2006 година кој го заврши 4-годишниот мандат. Новото Собрание беше конституирано, а Претседателот на Собранието беше избран на 28 мај. Неговите работни тела, некои со надлежности приспособени на новоформираните или реструктурирани министерства и делегации беа основани во јули. Во август беше основана нова Привремена комисија на

Собранието за следење на соодветната и правична застапеност на граѓаните кои припаѓаат на сите заедници. Во јули беше основана Меѓупартиска антикорупциска група. Претседателот на Собранието преживеа интерпелација на 3 септември.

Во ноември 2023 година, Собранието донесе нов **Деловник за работа** заснован на висок степен на консензус, исполнувајќи ја главната заложба на процесот „Дијалог Жан Моне“. За донесувањето на годишната програма за 2024 година и финансискиот и инвестицискиот план на ТВ каналот на Собранието преовладуваше дух на консензус. Сите партии го поддржаа Законот за националната развојна стратегија. Среднорочната оценка на Планот на активности за унапредување на родовата сензитивност на Собранието 2022 - 2024 година потврди дека мерките се успешно спроведени. Девет меѓупартиски групи ја продолжија нивната активна работа како и Комитетот за односи меѓу заедниците. Во август, новото Собрание го донесе Стратешкиот план 2025-2029 година.

Не беше постигнато потребното двотретинско мнозинство во Собранието за да се донесе предлогот за **измена на Уставот** да се вклучат уште шест заедници во преамбулата и во два члена од Уставот, и тоа: бугарски народ, хрватски народ, црногорски народ, словенечки народ, еврејски народ и египќански народ. За време на мандатот на 10-тиот собраниски состав не беше постигнат консензус за донесување важни закони за регулирање на реформата на јавната администрација, ниту за подобрување на статусот на канцеларијата на Народниот правобранител. Тогашната опозициска партија ВМРО-ДПМНЕ предложи или поддржа неколку законски предлози и понекогаш обезбедуваше кворум, а албанската опозиција бојкотираше неколку пленарни седници во знак на протест против одложениот избор на нов член на Државната изборна комисија.

Надзорот на Собранието врз извршната власт продолжи со месечни седници за пратенички прашања. Собранието во заминување одржа три јавни расправи. Собранието избра двајца судии на Уставниот суд, Јавен обвинител, членови на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, на Комисијата за заштита на конкуренцијата и на Агенцијата за електронски комуникации.

Процесот на донесување закони забележа пораст на употребата на скратени постапки, вклучително и за предлог-законите предложени од пратениците од 10-тиот собраниски состав. Опозицијата ја критикуваше Владата и гласаше против несоодветната употреба на забрзаната постапка со „европско знаменце“ за предлози кои не се поврзани со усогласување на законодавството со *правото* на ЕУ. Употребата на постапката со „европско знаменце“ мора да е доследна, поврзана со законите насочени првенствено кон усогласување на националното законодавство со *правото* на ЕУ и врз основа на сеопфатни консултации, вклучително и со Европската комисија. Употребата на скратени постапки треба да се ограничи. (Видете 2.1.2. Реформа на јавната администрација)

Интеграција во ЕУ

Новата Влада формираше Министерство за европски прашања, предводено од министер за европски прашања. Претходно, Секретаријатот за европски прашања, предводен од вицепремиерот за европски прашања, успешно ја координираше работата на органите на државната управа и другите органи за време на скрининг-процесот, кој заврши во декември. Сепак, Секретаријатот ги немаше потребните ресурси за да се справи со предизвиците поврзани со процесот на интеграција во ЕУ. Директоратот за ЕУ во Министерството за надворешни работи помага во координирањето на односите со институциите на ЕУ. Слична структура постои и во Собранието, со Националниот совет за евроинтеграции и Комисијата за европски прашања. Треба подобро да се дефинираат соодветните надлежности на овие два

органи. Органите на Спогодбата за стабилизација и асоцијација се состануваат редовно.

Не беа изработени извештаи од следењето на спроведувањето на последната Национална програма за усвојување на *правото* на ЕУ (НПАА) донесена во јуни 2021 година. НПАА треба целосно да се усогласи со годишната и институционалната работна програма на Владата. Владата редовно комуницираше со јавноста за скрининг-процесот и општо за процесот на интеграција во ЕУ.

Управување

Преодната влада, задолжена за организирање на изборите, поддржана од 65 пратеници, ја презеде функцијата на 28 јануари.

На 23 јуни 2024 година, Собранието ја одобри новата **владина коалиција** составена од ВМРО-ДПМНЕ⁶, ВЛЕН⁷ и ЗНАМ⁸, со 77 пратеници кои гласаа „за“, 22 „против“ и без воздржани. Пратениците⁹ на коалицијата „Европски фронт“ предводена од ДУИ не учествуваа на гласањето. Владата е составена од пет вицепремиери и 18 министри. Новопформираниите или реструктурирани министерства ќе станат оперативни од септември 2024 година. Не е постигнат напредок во реформата на **локалната самоуправа**. Одложениот преглед на системот за децентрализација, заедно со економските предизвици со кои се соочуваат општините, негативно влијаеја врз квалитетот на локалните услуги. Новата Влада треба итно и активно да го обнови дијалогот меѓу различните нивоа на управување за да ја подобри регулаторната и финансиската рамка во согласност со Програмата за одржлив локален развој и децентрализација 2021-2026 година и нејзиниот Акциски план за 2024-2026 година. Треба да продолжат напорите за изградба на одржлива и предвидлива финансиска основа за локалните самоуправи.

Меѓуетничката ситуација севкупно остана стабилна. Охридскиот рамковен договор од 2001 година, кој го негува мултиетничкиот карактер на општеството, продолжи да се спроведува.

Граѓанско општество

Граѓанските организации (ГО) продолжуваат да работат во поволно опкружување и имаат можност да се информираат за и да учествуваат во Советот за соработка меѓу Владата и граѓанското општество, Националниот совет за евроинтеграции и Советот за отворено владино партнерство. Постои итна потреба да се развие доследен пристап за вклучување на граѓанските организации во креирањето политики на национално и локално ниво, и повторно да се изгради довербата и соработката меѓу засегнатите страни и повторно да се активира овој важен канал.

Заедно со транспарентноста за државното финансирање на ГО, правилното спроведување на постојните законски и финансиски рамки бара јасна институционална поставеност за соработка со граѓанското општество и спроведување и следење на Стратегијата на Владата за соработка со на граѓанското општество 2022-2024 година.

⁶Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство.

⁷Политичка коалиција формирана од различни политички партии кои ја претставуваат албанската етничка заедница.

⁸За наша Македонија.

⁹Демократска унија за интеграција.

Граѓански надзор врз безбедносниот и разузнавачкиот сектор

Собраниските комисии што ги надгледуваат безбедносните и разузнавачките служби одржаа средби во согласност со нивните соодветни одговорности. Треба да се пополнат сите испразнети места во Специјалното одделение за истрага и гонење кривични дела сторени од лица со полициски овластувања и од припадници на затворската полиција. Составот на Механизмот за цивилна контрола при Канцеларијата на Народниот правобранител е комплетиран со избрани претставници на здруженија на граѓани. За да се овозможи правилно функционирање на механизмот, треба да се обезбедат соодветни финансиски ресурси, опрема и канцеларии. Иако Законот за следење на комуникациите беше изменет во јули 2023 година, конфигурацијата на Советот за граѓански надзор сè уште не е завршена со потребните технички стручни лица. Затоа, Советот не е оперативен.

2.1.2. Реформа на јавната администрација

Стратешка рамка за реформа на јавната администрација

Стратешката рамка за реформа на јавната администрација е воспоставена. Квалитетот на Стратегијата за реформа на јавната администрација (РЈА) е во голема мера задоволителен, додека нејзината ефикасност е многу ограничена поради многу бавното спроведување.

Стратегијата за реформа на јавната администрација 2023-2030 година и придружниот акциски план беа донесени во јули 2023 година. Квалитетот и опсегот на стратегијата се соодветни. Ги покрива сите клучни реформски области, поставува јасна почетна вредност и јасни цели и таргети и ги идентификува предизвиците на политиките. Политичката поддршка, лидерството, надзорот и управувањето со реформите на јавната администрација низ Владата останаа недоволни, што дополнително беше поткопано од слабата координација помеѓу Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА) и Министерството за финансии, како и честите промени на раководството на МИОА. Новото Министерство за јавна администрација (МЈА), формирано по реорганизацијата на МИОА на почетокот на јули 2024 година, продолжува без доволно човечки ресурси и политичка поддршка за да ги поттикне реформите на техничко ниво. Структурите за следење и управување не функционираат целосно и ефективно.

Стапката на спроведување на мерките за РЈА и УЈФ продолжува да е ниска. Извештаите за следење се објавуваат многу доцна. Само една третина од сите трошоци за активностите на двете стратегии се проценува дека се финансирани од државниот буџет.

Развој и координација на политики

Воспоставени се развојот и координацијата на политики.

Потребни се натамошни напори за да се разјаснат одговорностите во институциите што ги **креираат политиките**, да се осигури нивно правилно функционирање и да се рационализира известувањето, вклучително и зајакнување на улогата на Генералниот секретаријат. **Политиката заснована на докази и развојот на законодавството** се само делумно осигурени. Квалитетот и влијанието на процените на влијанието на регулативата и **јавните консултации** се многу ограничени. Околу половина од сите 123 закони донесени од Собранието во 2023 година беа одобрени во скратена постапка. Употребата на постапката со „европско знаменце“ не е доследна. Во голем број случаи, таа не беше поврзана со закони кои се првенствено насочени кон усогласување на националното законодавство со *правото* на ЕУ. Ниту Собранието, ниту Владата немаат воспоставено постапки за систематска *екс пост* оцена на законите и политиките.

Што се однесува до **јавната контрола врз работата на Владата**, Годишниот план за работа на Владата и годишните извештаи не се јавно достапни. Спроведени се само околу 40 % од планираните ставки во Годишниот план за работа на Владата за 2023 година и само 22 % од предлог-законите. Голем е бројот на ставки додадени на дневен ред на владините седници во последен момент. Дневниот ред на владините седници не се објавува пред одржувањето на состаноците. Записниците и одлуките од владините седници не се објавуваат систематски на интернет.

Управување со јавните финансии

Управувањето со јавните финансии е воспоставено во голема мера, но треба дополнително да се подобрува.

Во декември 2023 година, Министерството за финансии спроведе среднорочен преглед на Програмата за реформа на управувањето со јавни финансии (ПРУЈФ) 2022-2025 година и формулираше нова програма за реформи што го опфаќа периодот 2024-2027 година, која сè уште не е формално донесена од Владата. Стапката на спроведување на ПРУЈФ 2022-2025 година беше прилично ниска. Новата ПРУЈФ 2024-2027 година е структурирана околу осум столбови, покривајќи ги главните слабости идентификувани во меѓународните процени. Институционалниот капацитет на Министерството за финансии и понатаму е ограничен, бидејќи се соочува со предизвици во привлекувањето и задржувањето кадри со потребните вештини и квалификации.

Донесувањето на законодавството за спроведување што го придружува Законот за буџетите и воспоставувањето на Интегрираниот информациски систем за управување со финансии (ИФМИС) се значително одложени. Постигнат е одреден напредок во областа на управување со јавни инвестиции (УЈИ) со формирањето нов Сектор за УЈИ во Министерството за финансии. Буџетскиот кредибилитет е зајакнат благодарение на формирањето и стапувањето во функција на Фискалниот совет, подобрувањето на фискалната стратегија и подобро следење на фискалните ризици.

Законот за буџетите воспостави родово одговорно буџетирање како начело и воведо обврска за буџетските корисници да поднесуваат родово буџетска изјава за политиките со потенцијални родови импликации. Сепак, ефикасен родово одговорен буџет ќе бара зајакнување на дискусиите за политиките за време на подготовката на буџетот, натамошно развивање буџетски класификации и проширување на бројот на индикатори поделени по пол.

Министерството за финансии продолжи со напорите за подобрување на **буџетската транспарентност** со објавување податоци за приходите и расходите на јавните институции, органите на локалната самоуправа и државните претпријатија на квартална основа. Буџетската транспарентност во Северна Македонија продолжува да е ограничена, како што наведува нискиот резултат од 35 во последната Анкета за отворен буџет, далеку под глобалниот просек од 45. Министерството за финансии мора да вложи дополнителни напори за да го зголеми учеството на јавноста во секоја фаза на подготовка, извршување и известување за буџетот.

Јавна служба и управување со човечки ресурси

Јавната служба и управувањето со човечки ресурси остануваат недоволни. Политизацијата на јавната служба континуирано ја поткопува доследната примена на одредбите за вработување по заслуга и транспарентните процеси и дополнително ја намалува довербата во администрацијата и нејзината работа. Промената на владејачките структури по парламентарните избори во мај 2024 година не донесе никакви подобрувања во овој поглед бидејќи беа сменети голем број лица на раководни позиции од средно ниво, а многумина беа разрешени.

Северна Македонија не го донесе долгоочекуваниот ревидиран Закон за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор. Овие закони имаат за цел да осигурат вработување по заслуга и правични унапредувања и отпуштања. Од нивното донесување во 2014 година, сегашните закони за државната служба претрпеа бројни измени, што доведе до недоследна примена. Дополнително, контрадикторните правила во секторските закони овозможува одредени вработени да се исклучени од опсегот на Законот за административни службеници.

И покрај постоењето правила за спроведување оценување на успешноста, тоа не се врши систематски или соодветно за намената. Транспарентноста по основите за отпуштање државни службеници е недоволна, а не се даваат податоци за отпуштања и на раководни и на нераководни кадри. Сè уште не е осигурено соодветно следење на препораките на Државната комисија за спречување на корупцијата за подобрување на постапките за вработување. Администрацијата се соочува со сериозни предизвици за привлекување и задржување квалификуван обучен кадар. Спорадичните иницијативи за зголемување на платите во некои министерства или органи ја зголемија фрагментацијата на **системот за наградување**, а во некои случаи беа оспорени од Уставниот суд. Континуираното менување на кадарот кој работи на управувањето и спроведувањето на фондовите на ЕУ ја поткопува ефективностa на овие мерки. Многу високи позиции продолжуваат да се пополнуваат со вршители на должност. Голем број носители на раководни места беа сменети пред истекот на нивниот мандат и заменети со вршители на должност по парламентарните избори во мај 2024 година. Бројот на договорите на определено време и договорите за дело и понатаму е висок, без воспоставен систем за следење на нивниот ефективен број и времетраење на ниво на сите институции. Повеќето институции сега користат информациски системи за управување со човечки ресурси. Според извештаите на Државниот завод за ревизија, одреден број вработени во јавните служби добиваат плата и покрај тоа што немаат формална задача и не мора да се појават на работа. Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците продолжи да вработува кадар и планира да ги распореди новите вработени во различни институции.

Жените сочинуваат 56,8 % од сите вработени во јавните служби според Регистарот на вработените во јавниот сектор. Ова не ги вклучува институциите како што се армијата и неколку агенции за спроведување на законот. Во однос на **професионалното усовршување**, не беа преземени мерки за формирање централизирана база на податоци за собирање информации за сите обуки. Законодавството за укажувачи е задоволително. Немаше достапни информации за заштита на укажувачите во 2023 година.

Отчетност на администрацијата

Сè уште треба да се подобри отчетноста на администрацијата.

Во однос на **отчетноста**, Северна Македонија донесе одредени измени на Законот за организација и работа на органите на државната управа во јуни 2024 година. Треба да продолжи напредокот во ревизијата на законот, како и во севкупното спроведување на реформата. Реорганизацијата на трите пилот-министерски системи е одложувана неколкупати од 2019 година, кога започна реформата. Голем број тела остануваат одговорни пред Собранието, но нивната работа не се следи во пракса. Делегирањето на овластувањата за донесување одлуки на раководните позиции од средно ниво сè уште е ограничено и на централно и на локално ниво на Владата.

Законодавството за **правото на граѓаните за пристап до информации од јавен карактер** е воспоставено, но одговорот на барањата за информации од јавен карактер и проактивното обелоденување информации треба дополнително да се охрабри. Помалку информации се достапни на веб-страниците на државните институции,

отворениот владин портал не ги ажурира информациите, додека објавувањето владини состаноци и дневен ред доцни во голема мера. Агенцијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер продолжи навремено да ги обработува жалбите, забележувајќи одредено зголемување на жалбите за молчење на администрацијата. Дебатата во Собранието за извештаите на Народниот правобранител и Државниот завод за ревизија беше многу ограничена во 2023 година, а наодите и препораките треба да се следат посистематски. Нема напредок во **правата на граѓаните на добра администрација**. Иако правната рамка е задоволителна, управните спорови и понатаму неразумно се одложуваат. Жалбените постапки остануваат сложени и долги, при што повеќето одлуки се темелат на процедурални размислувања, а не на основаност. Со законодавството се утврдуваат **правата на граѓаните да бараат надоместок на штета** и одговорноста на јавните органи во случаи на погрешно постапување.

Обезбедување услуги за граѓаните и за деловните субјекти

Обезбедувањето услуги за граѓаните и деловните субјекти треба дополнително да се подобри.

Националниот портал за е-услуги (<https://uslugi.gov.mk/>) е во функција. Обезбедува информации и практични административни услуги онлајн на три јазици и се грижи за лицата со посебни потреби. Иако порталот беше надграден со само неколку нови електронски услуги, најчесто бараните услуги сè уште не се достапни онлајн. Долгоочекуваните 135 нови услуги за граѓаните и деловните субјекти сè уште не се конфигурирани на порталот. Порталот моментално има 292 179 корисници, но бројот на месечни трансакции и понатаму е низок (2 070 барања). Понатаму, лошото планирање и недоволната организација на замената на личните документи што го носат претходното уставно име на државата предизвика големо незадоволство и недоверба кај граѓаните. Употребата на Регистарот на население е сè уште ограничена. Северна Македонија треба да осигури усогласување и со Европската рамка за интероперабилност (последна ревизија во 2017 година) и со Законот за интероперабилна Европа (2022 година). Рамката за интероперабилност моментално ја користат само неколку институции, иако бројот на трансакции е зголемен. Бидејќи националното законодавство е усогласено со Регулативата eIDAS од 2014 година, земјата треба да преземе чекори за усогласување на нејзините закони со ревидираната верзија на Регулативата од 2024 година, воспоставувајќи ја новата рамка за дигитален идентитет на ЕУ, која вклучува воспоставување национален паричник за дигитален идентитет. Сегашните постојни алатки за сертификати за е-идентификација и е-потпис се сложени и честопати бараат промена на акредитивите, што е ниту бесплатно за граѓаните, ниту особено приспособено за корисниците.

Не е постигнат напредок во **поедноставувањето на административните постапки**. Законот за општата управна постапка е усогласен со начелата на добра администрација, но не се спроведува систематски низ администрацијата, а усогласувањето на посебните закони со Законот сè уште не е завршено.

2.2. ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО И ФУНДАМЕНТАЛНИ ПРАВА

2.2.1. Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права

Основните вредности на ЕУ вклучуваат владеење на правото и почитување на човековите права. Од огромно значење се постоењето ефективен (независен, висококвалитетен и ефикасен) правосуден систем и ефикасна борба против корупцијата, како и почитувањето на фундаменталните права во закон и во пракса.

Функционирање на правосудството

Стратешки документи

Владата ги донесе Развојната секторска стратегија за правосудството 2024 – 2028 година и придружниот Акциски план во декември 2023 година. Стратегијата е структурирана во пет приоритетни области: судство и јавно обвинителство; институции на правосудниот систем; самостојни професии и јавни служби; реформа на Уставниот суд; и реформи во посебни правни области (кривична и граѓанска). Иако е донесена со значително задоцнување, таа се темели на оцена на претходната стратегија и консултации со правната заедница и ГО. Акцискиот план има реални временски рокови и неговите дејства следат логичен редослед, но не е буџетиран. Акцискиот план вклучува три области настрана од судството: реформа на Изборниот законик; реформа на Законот за финансирање на политички партии; и донесување Закон за правична застапеност. Советот за следење на спроведувањето на Стратегијата, формиран во март 2024 година, не се состана. Беа пренесени различни неспроведени активности од претходната Стратегија за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017-2022 година. Не е постигнат напредок во спроведувањето на Стратегиите за управување со човечки ресурси за 2020 година во судовите и во јавните обвинителства.

Раководни тела

Раководните тела се воспоставени, но треба дополнително да ги засилат нивните напори за заштита на независноста, интегритетот и професионалноста на судиите и јавните обвинители.

Во јануари 2024 година, **Судскиот совет** брзо ја спроведе одлуката на Управниот суд за враќање на незаконски разрешениот претседател. На 1 март 2024 година, Судскиот совет донесе Акциски план за спроведување на препораките од Оценската мисија од 2023 година, во рамките на надлежностите на Советот. Во согласност со планот, на 29 мај 2024 година Советот одобри измени на деловникот за работа и на Правилникот за начинот на рангирање на кандидатите за избор на судија во повисок суд, меѓу другото, барајќи од членовите на Советот да ги образложат нивните одлуки. Органите ќе треба да го засилат спроведувањето на препораките од Оценската мисија, во врска со ревизијата на законодавната рамка за подобрување на функционирањето и независноста на Судскиот совет.

Новата Комуникациска стратегија на Судскиот совет и судовите на Република Северна Македонија (2024-2028 година), донесена во јуни 2024 година, се фокусира на зајакнување на довербата на јавноста во судството. Судскиот совет презеде чекори за зголемување на транспарентноста, како што се објавување распоред на седници, записници од состаноци, одлуки, извештаи и други релевантни документи на неговата веб-страница и почна да ги пренесува седниците преку интернет. Практиката на редовни двомесечни брифинзи за медиумите започна во април 2024 година.

Двоумењето на судиите на Врховниот суд да аплицираат за слободните места во Судскиот совет, додека Советот не го поправи незаконското разрешување на неговиот претседател, резултираше со три неуспешни огласи за слободни работни места. Во јуни и септември 2024 година, судиите избраа тројца нови членови на Судскиот совет: судија од Врховниот суд, судија од судовите под надлежност на Апелациониот суд во Битола и судија од немнозинските заедници.

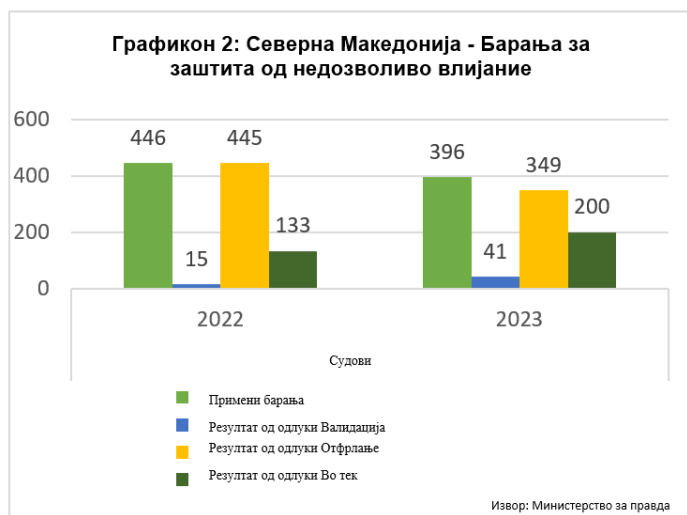
Пет нови членови избраа нивните колеги во Советот на јавни обвинители. Во нејзината одлука од декември 2024 година по претставка од јавен обвинител, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација утврди дека Советот ја дискриминира тужителката врз основа на возраста и граѓанскиот статус при одлучувањето дали да го одобри нејзиното барање за унапредување. По одложување на објавувањето на

огласот за слободно работно место, Собранието во февруари 2024 година го избра новиот државен јавен обвинител, кој беше единствениот од тројцата кандидати поддржани од Советот на јавни обвинители. Советот на јавни обвинители ја зголеми транспарентноста преку поголемо ангажирање со медиумите, издавање редовни изјави за печатот и емитување седници на социјалните медиуми.

Сепак, и Судскиот совет и Советот на јавни обвинители мора да дадат сеопфатно образложение за нивните одлуки, вклучително и за изборот, именувањето и унапредувањето судии и јавни обвинители.

Независност и непристрасност

Независноста и непристрасноста на правосудството треба да се подобрат. Надворешното или политичкото мешање остануваат сериозен проблем. Вооченото ниво на доверба во правосудството останува многу ниско. Потребни се дополнителни напори за да се зголеми транспарентноста и да се спречат обидите за несоодветно влијание или употреба на заплашување. Конкретно, најавените намери на извршната власт за распуштање на двата Совета предизвикуваат сериозна загриженост, бидејќи таквите дејства би ја поткопале независноста на правосудството. Потребно е постојано да се носат одлуки кои се темелат на заслуга и независни назначувања и унапредувања.

Во јануари 2024 година, мнозинството членови на Судскиот совет, главно судии избрани од нивните колеги, ја прекинаа постапката за разрешување на претседателката на Врховниот суд поради јавните наводи за нејзиното надворешно политичко мешање во работата на Врховниот суд и за нејзиното отсуство од седници на Советот по незаконското разрешување на неговиот претседател.

Судскиот совет ги прекина постапките за избор или

разрешување судии или претседатели на судови за време на парламентарните и претседателските избори, врз основа на јавно известување од Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), повикувајќи се на одредба од Изборниот законик за запирање на решенијата за именување јавни службеници. Прекилот на овие активности покренува прашања за нивната независност. Советот на јавни обвинители продолжи да работи и во изборниот период. Процесот на вработување во Академијата за судии и јавни обвинители исто така беше запрен (*детали подолу под „Квалитет на правда“*).

На 15 мај 2024 година, Уставниот суд сметаше дека тврдењата на Судскиот совет и на Здружението на судии дека со измените на Законот за платите на судиите и Законот за платите на членовите на Судскиот совет, од февруари 2024 година, се загрозува независноста на судството, се недопустливи. Судот оцени дека минималното зголемување на платите ќе одговара на статусот на судиите и јавните обвинители, бидејќи тие ќе бидат меѓу јавните функционери со најголеми примања во земјата.

Отчетност

Отчетноста во правосудството треба да се подобри. Одлуката на Судскиот совет парично да казни судија од Апелациониот суд Скопје наместо да го разреши, за одолговлекување на еден од случаите за корупција на високо ниво на поранешното Специјално јавно обвинителство (СЈО), во голема мера беше оценета како потврда за политичко мешање.

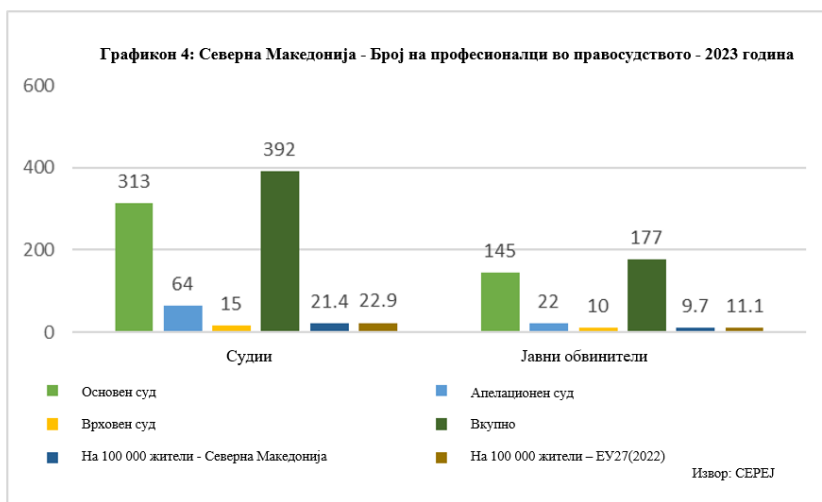
Судија на Врховниот суд и член на Советот за јавни обвинители беа вмешани во случај за прифаќање награда за противзаконито влијание. Судскиот совет одржа две итни седници на 20 мај и 16 август 2024 година на кои одлучи да му го одземе имунитетот на судијата на Врховниот суд, одобрувајќи притвор за него. И поранешниот судија на Врховниот суд и членот на СЈО склучија спогодби за признавање вина. Првиот беше осуден на 3-годишна затворска казна; вториот доби условна казна од една година. Во септември 2024 година, Собранието ја прифати оставката на членот на СЈО. Казните по спогодбите за признавање вина беа во голема мера примени како благи и несоодветни во споредба со тежината на делото. Како одговор, Судскиот совет формираше Комисија за испитување на наводите за незаконски дејствија од судот што го судеше случајот.

Советодавното тело на Здружението за судии за судиска етика не добило нови барања за мислење од 2022 година. Советот на јавни обвинители, по предлог на Здружението на јавните обвинители, во ноември 2023 година го измени Етичкиот кодекс за да ги спроведе препораките на ГРЕКО од Четвртиот круг на евалуација. Измените се однесува на одредбите за однесувањето на јавните обвинители при јавни настапи и дефиницијата за „гостопримство“, во однос на протоколарни настани.

Советот на јавни обвинители, прифаќајќи го предлогот на *ад хок* дисциплинска комисија при ОЈО, во ноември 2023 година едногласно разреши јавен обвинител кој беше поранешен основен јавен обвинител на Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција (ОЈОГОКК), повикувајќи се на тешка дисциплинска повреда. Советот му изрече парична казна и на соработникот на јавниот обвинител, во форма на намалување на платата за 30 % во наредните 6 месеци. Разрешената јавна обвинителка во изјава за јавноста рече дека нема да се жали, туку ќе покрене постапка за нејзино пензионирање, што поттикна сомнеж за можно политичко мешање.

Квалитет на правда

Квалитетот на правдата треба да се подобри. Лошото планирање и доцнењето на постапката за јавни набавки за спроведување електронски тестови за повеќе јавни институции, вклучително и приемните испити за Академијата за судии и јавни обвинители, резултираа со потреба од законски измени. Уставниот суд во јуни 2024 година, одлучувајќи по иницијатива поднесена од Академијата и двајца адвокати за оспорување на погрешниот член, ја поништи иницијативата.

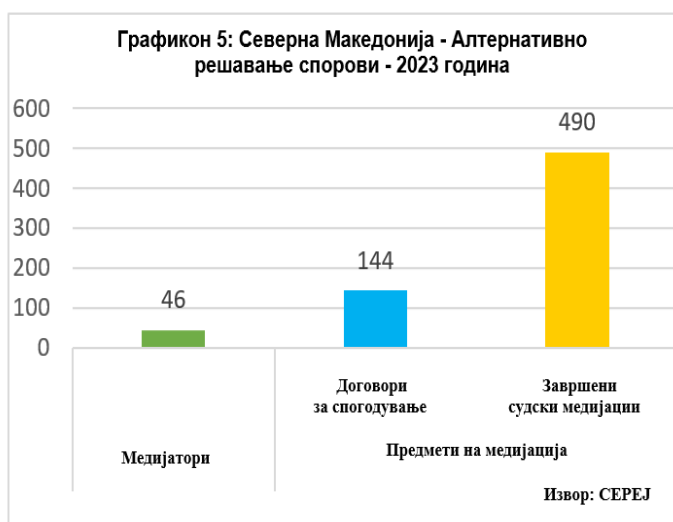

Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) ги прифати жалбите на претседателски кандидат и адвокат, за прекин на приемните тестови на Академијата за време на изборниот период. Управниот суд првично побара од ДКСК да ја преиспита, но Вишиот управен суд на крај ја потврди одлуката, прекинувајќи

го процесот на избор до формирањето нова Влада, бидејќи тоа се смета за вработување. Овие дејства го одложија досега најголемото вработување на 130 кандидати на Академијата, чија цел беше да се надмине недостигот на судии и јавни обвинители. Директорката на Академијата поднесе оставка во јули 2024 година.

Во декември 2023 година, Министерството за правда го донесе новиот Правилник за составот и начинот на работа на Советот за координирање на информатичко-комуникациска технологија во правосудните органи (Совет за ИКТ). Советот за ИКТ, кој за првпат вклучува претставници на граѓанскиот сектор и на Академијата за судии и јавни обвинители, има задача да ја подготви новата Стратегија за ИКТ во правосудството. Автоматизираниот информатички систем за управување со судските предмети (АКМИС) треба да се ажурира во согласност со промените во процесните закони и софтверот треба да се приспособи на новите мерки за сложени случаи. Комисијата за надзор над функционалноста на АКМИС изврши осум од вкупно 19-те надзори планирани за 2023 година. Беше утврдено дека сите судови под надзор користат АКМИС и дека ниту еден предмет не се распределува рачно.

Потребни се повеќе напори за дигитализирање на правосудниот систем, особено во врска со комуникацијата со судовите и употребата на видеоконференции за судски рочишта.

Во септември 2024 година, судиите на Врховниот суд едногласно ги одобрија измените на деловникот за работа, со кои се регулира присуството на јавноста и медиумите на општите судски седници. Овие измени беа донесени за да се зајакне транспарентноста и да се подобри довербата на јавноста во правосудниот систем.

Врховниот суд и четирите апелациони судови продолжија со нивните напори да обезбедат доследност на пресудите.

Врховниот суд издаде осум дополнителни начелни правни мислења, ставови и заклучоци и објави Збирка на судски одлуки 2018-2023 година. Во јули 2024 година ја одржа првата Општа седница во присуство на медиумите на која се дискутираше за

потребата од утврдување начелен став во однос на прекршувањето на правото на здрава животна средина.

Академијата за судии и јавни обвинители и Здружението на судии треба да продолжат да промовираат медијација и други методи за алтернативно решавање спорови.

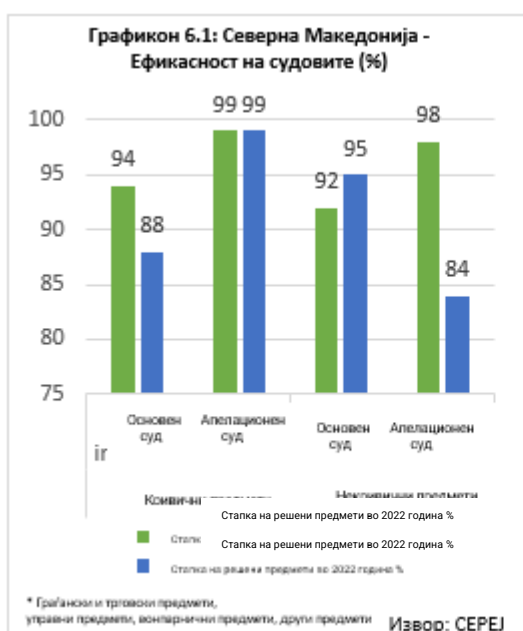
Ефикасност

Ефикасноста на правосудниот систем треба да се подобри. Според оцената на Судскиот совет, има потреба од 162 нови судии (ќе бидат потребни вкупно 434 судии, додека во моментот се именувани само 272; а во следните 3 години ќе се пензионираат 40). Отежнато е пополнувањето слободни работни места во правосудството, на пример, од седум огласи за слободни работни места за претседатели на основни судови, неколку беа повторени, бидејќи ниту еден кандидат не се пријавил ниту ги исполнил критериумите за подобност. Дополнително, според годишниот извештај на Советот на јавни обвинители за 2023 година, во земјава моментално работат 179 јавни обвинители, што е помалку од проценетата потреба од 279 јавни обвинители за соодветно пополнување на сите потребни позиции.

Ригидното толкување на Изборниот законик за забрана на постапките за вработување судии во изборни периоди, дополнително ги одложи постапките за вработување и унапредување. Немањето мерки за справување со влијанието на планираните пензионирања и немањето напредок во спроведувањето на стратегиите за човечки ресурси за правосудството и јавното обвинителство, исто така, влијаеше на ефикасноста.

Буџетот наменет за правосудството во 2024 година беше 0,29 % од БДП, што е низок со оглед на тоа што законски предвидениот износ е 0,8 % од БДП. Треба да се обезбедат доволно финансиски средства за да се подобри ефикасноста на правосудниот систем и да се осигури негова финансиска автономија.

Препораките на Венецијанската комисија за преиспитување на одредбите од Законот за употреба на јазиците поврзани со двојазичноста во судските постапки не се земено предвид.

Борба против корупцијата

Евиденција

Евиденцијата во борбата против корупцијата се влоши. Сè уште постојат загрижувачки шеми во врска со зголемениот број одложени судски постапки и порастот на поништени судски пресуди за корупција и организиран криминал. Најчеста причина за одложување е отсуството на обвинетите или бранителите и јавните обвинители од судските постапки - главно поради здравствени причини, но и отсуството на членовите на судските совети, кога тие се назначени во друг суд. Судиите и јавните обвинители мора проактивно и ефикасно да управуваат со нивните предмети за да осигурат навремена правда. Во овој поглед треба да се осигури судска отчетност.

Во септември 2023 година, Северна Македонија го измени Кривичниот законик по забрзана постапка. Измените кои се однесуваат на кривичното дело злоупотреба на службената положба и злосторничко здружување предизвикаа загриженост бидејќи ги намалуваат максималните казни и влијаат врз застареноста на предметите и создаваат ризици од неказливост за минати и идни кривични дела. За особено проблематично се смета ограничувањето одредена категорија прекршоци, особено „злоупотреба на службената положба при јавни набавки“. Измените ги поткопуваат и применливите кривични постапки, ограничувајќи го опсегот и специфичните методи на истрага, што ја отежнува задачата на јавното обвинителство. Измените на Кривичниот законик имаа непосредно влијание врз повеќе предмети од висок профил. На јавните обвинители им беше особено тешко да ги преквалификуваат обвиненијата за да осигурат отчетност за предметите по кои претходно постапуваше поранешното СЈО, а многу тековни предмети беа прекинати или поради истечен рок на застареност или бидејќи кривичното дело злоупотреба на службената положба при јавни набавки веќе не постои. За да ја оспори ваквата пракса, главниот јавен обвинител поднесе иницијатива за вонреден правен лек – барање за заштита на законитоста до Врховниот суд. Врховниот суд го прифати барањето за заштита на законитоста на ОЈО и пресуди против образложението на Апелациониот суд дека кривичното дело злоупотреба на службената положба при јавни набавки е декриминализирано.

Институционална рамка

Институционалната рамка за борба против корупцијата е воспоставена и е задоволителна во поглед на превентивните мерки. Сепак, треба да се подобри спроведувањето на законот. ДКСК продолжи проактивно да им дава совети на јавните институции за политиките и отвори неколку нови предмети. По именувањата од Собранието, новиот состав на Државната комисија одржа конститутивна седница на 16 февруари 2024 година. Некои граѓански организации оценија дека процесот на

селекција на новите членови на ДКСК не е целосно транспарентен и дека е политички пристрасен.

ДКСК треба дополнително да го зајакне нејзиниот капацитет за проактивно да покренува иницијативи пред надлежните органи, идентификувајќи можни неправилности што сè уште не се пријавени во медиумите. Многу често, засегнатите институции не ги следат последователно заклучоците од извештаите на ДКСК. Електронскиот систем за поднесување изјава за имотна состојба и интереси функционира од јануари 2024 година. Сепак, капацитетот на ДКСК да ги верификува изјавите за интереси и изјавите за имотна состојба и понатаму е ограничен. Мора да се воспостави софтвер што овозможува комуникација меѓу ИТ-системите на Катастарот, Управата за јавни приходи, Министерството за внатрешни работи и Централниот регистар за вршење поефективни проверки на изјавите за имотна состојба. Надзорот на ДКСК врз финансирањето на изборната кампања е слаб поради ограничените ресурси и фактот дека податоците се обработуваат рачно. Потребни се натамошни активности за зајакнување и поддршка на ДКСК и осигурување соодветни ресурси, а особено стручен кадар со истражувачко искуство. ДКСК би имала корист од стручен кадар со истражувачко искуство, кој би можел подобро да ја изготви документацијата што треба да му се доставува на ОЈО, поефективно да ги верификува изјавите за имотна состојба и да осигури правилен надзор врз финансирањето на изборната кампања.

Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција (ОЈОГОКК) се пресели во нови простории. Буџетот и персоналот и понатаму се недоволни за ефикасно решавање на предметите на корупција и организиран криминал. Нема финансиски експерти или аналитичари и сè уште нема стратешко планирање за постапување по истрагите и предметите, што влијае на неговата целокупна ефикасност. ОЈОГОКК би станало поефикасно доколку се воведат повеќе специјализации, а ресурсите се посветат на најсложените предмети. Тоа треба да ја зголеми соработката, споделувањето информации и последователното следење на иницијативите и препораките на ДКСК. По измените на Кривичниот законик кои доведоа до намалени казни, основните јавни обвинителства (ОЈО) добија надлежност за предметите на корупција и организиран криминал на високо ниво. Сепак, недоволната стручна експертиза и ресурси може да го попречат ефективното гонење на таквите прекршоци.

Државниот завод за ревизија, истражниот центар/судската полиција во ОЈО и полицијата немаат доволно ресурси. Потребно е да се подобрат квалитетот и ефикасноста на истрагите. Покрај тоа, често се јавува потреба истрагите паралелно да се проследени со финансиски истраги за поединци и трговски друштва за кои постои сомневање дека се вмешани во криминални активности. Механизмите за замрзнување и конфискација се користат во ограничена мера. Со цел да се зголеми бројот на финансиски истраги, на обвинителството треба да му се доделат соодветни финансиски и човечки ресурси. Потребно е да се зајакне меѓуинституционалната координација и да се воспостави пристап до интегрирани бази на податоци.

Стратешки документи

Стратешките документи се воспоставени. Спроведувањето на Националната стратегија за **спречување на корупцијата и судирот на интереси** со акциски план за нејзино спроведување (2021-2025 година) продолжува да се одвива бавно, што укажува на општ недостиг на посветеност и чувство на одговорност во институциите. Само 13 % од планираните активности за 2023 година беа спроведени во целост, 33 % се во тек, а 54 % не се спроведени. Ова претставува многу ограничен пораст во однос на претходната година кога 10 % од планираните активности за 2021 година беа

спроведени во целост, 35 % беа во тек, а 55 % не беа спроведени. Собранието допрва треба да расправа за извештајот на ДКСК за локалните избори во 2021 година.

Правна рамка

Правната рамка за борба против корупцијата е воспоставена, но треба да се подобри и во однос на превентивните мерки и во однос на спроведувањето на законот.

Земјата е страна на Конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата. Не е страна потписничка на Конвенцијата на ОЕЦД за борба против поткуп. Согласно забелешките на Групата држави против корупција на Советот на Европа (ГРЕКО), Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси не обезбедува соодветен механизам за санкционирање прекршувања на правилата за судир на интереси, интегритет и борба против корупцијата.

Законот за финансирање на политичките партии утврдува како може да се обезбеди и правилно да се управува со финансирањето на политичките партии. Изборниот законик ги утврдува правилата за финансирање на изборните кампањи. Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер им овозможува на барателите да добијат информации за јавното финансирање на политичките партии. Потребно е да се осигури доследност на правната рамка за да се овозможи правна сигурност и ефективен надзор врз финансирањето на политичките партии. Законот за лобирање влезе во сила во јуни 2022 година. До денес е регистрирана една организација. Законот за заштита на укажувачите сè уште треба да се доусогласи со правото на ЕУ.

Фундаментални права

Општа рамка

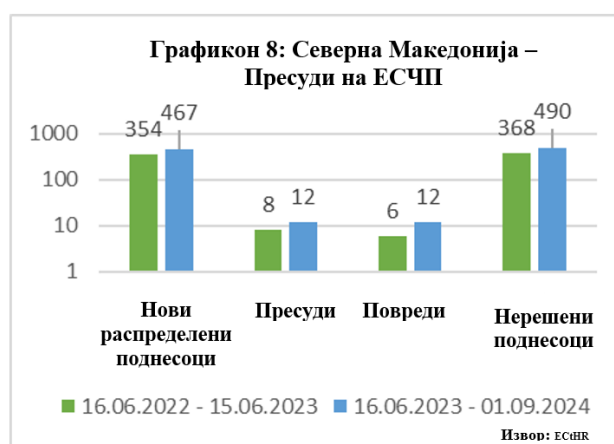
Општата рамка за фундаменталните права е во голема мера задоволителна.

Меѓународни инструменти за човекови права

Северна Македонија ги има ратификувано повеќето меѓународни инструменти за човекови права. Земјата треба да развие сеопфатен систем за следење и собирање податоци за да го процени нивото на спроведување на законодавството, политиките и стратегиите за човекови права и во целост да има корист од статусот на набљудувач во Агенцијата за фундаментални права на Европската Унија (АФП).

Европскиот суд за човекови права

Северна Македонија има добро ниво на соработка со Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП). Во текот на извештајниот период, ЕСЧП утврди прекршување на Европската конвенција за човековите права кои се однесуваат на правото на правично судење, правото на слобода и безбедност и заштита на сопственоста. Во моментот, седум предмети се под засилен надзор од Комитетот на министри. Северна Македонија треба да вложи напори за да ги реши систематските или структурните прашања покренати во овие предмети, а особено оние поврзани со слободата на здружување, нечовечно постапување од полицијата и дискриминација и да осигури систематско спроведување на пресудите на ЕСЧП.

Унапредување и спроведување на човековите права

Правната рамка за заштита на фундаменталните права е делумно усогласена со правото на ЕУ и со европските стандарди.

Земјата продолжува да ги исполнува нејзините општи обврски за фундаменталните права, но законодавството и соодветните стратегии треба да се спроведуваат на систематски начин. Собранието не успеа да ја донесе долгоочекуваната измена на Законот за Народниот правобранител,

која е потребна за надградба на акредитацијата со статус „Б“ врз основа на Париските начела и не успеа да избере шест од 10-те заменици на Народниот правобранител.

Во ноември 2023 година, Собранието ги назначи *Македонското здружение на млади правници* (МЗМП) и Хелсиншкиот комитет за човекови права (ХКЧП) во улога на механизам за граѓанска контрола во канцеларијата на Народниот правобранител. Органите не постигнаа значителни подобрувања во спроведувањето на препораките на Народниот правобранител. На крајот на 2023 година, Собранието избра нови членови на комисија за заштита од дискриминација и ги пополни слободните работни места. Ова ѝ овозможи на Комисијата да го заврши нејзиниот мандат во полн состав. Градењето на капацитетите на Комисијата во голема мера се потпира на поддршката од донатори и соработката со ГО.

Спречување тортура и нечовечно постапување

Северна Македонија моментално е меѓу земјите за кои постои најголема загриженост за условите во притвор. Земјата треба итно да се справи со континуирираниот проблем со несоодветни услови на притвор во затворите, полициските станици, социјалната заштита и психијатриските установи. Иако инфраструктурата се реновираше и се подобри во неколку затворски установи, условите во делови од затворот Идризово и другите притворски одделенија во казнено-поправните установи остануваат крајно проблематични. Судската пракса на ЕСЧП покажува дека лошите услови на притвор може да се сметаат како основа за повреда на член 3 за забрана на тортура.

Северна Македонија треба да продолжи со механизмот на дијалог за спроведување на препораките објавени во 2021 година од Комитетот за превенција на тортура на Советот на Европа (КПТ) и оние од претходните извештаи. КПТ изврши редовна посета на Северна Македонија во октомври 2023 година и во мај 2024 година поднесе извештај со препораки.

Механизмот за надворешен надзор над полицијата, вклучително и затворската полиција, се заокружи со изборот на тројца претставници од Собранието. Тој треба да ги зајакне методите на работа преку соработка со канцеларијата на Народниот правобранител.

Извршување кривични санкции

Затворите се преполни. Измените на Законот за извршување на санкциите кои беа донесени во март 2024 година се однесуваат на постапките за именување и разрешување на директорите на затворите и ги вклучуваат препораките на УНИЦЕФ за одвојување на девојчињата од возрастните лица во воспитно-поправните установи. Инспекциите во затворите продолжуваат, но корупцијата останува сериозен

проблем. Покрај напорите да се поттикне медицинскиот кадар да работи во затворите со надоместок на плата за работа во тешки услови, немањето соодветна здравствена заштита или мерки за лекување на зависноста од дрога во затворите останува прашање на сериозна загриженост.

Пробацискиот систем се подобрува со тоа што пробациските службеници решиле повеќе предмети и постои подобра координација помеѓу засегнатите страни. Не е постигнат напредок во однос на измената на правната рамка за алтернативни казни или за справување со недостигот на наменски активности за затворениците. Во сите казнено-поправни установи треба да има образовни услуги и услуги за ресоцијализација, како и програми за лекување.

Заштита на лични податоци

Не е постигнат напредок во однос на заштитата на личните податоци. И понатаму претстои целосно усогласување со Општата регулатива за заштита на личните податоци, како и донесување национално законодавство за усогласување со Директивата на ЕУ за спроведување на законот.

Работата на Агенцијата за заштита на личните податоци (АЗЛП) е ограничена бидејќи нема независност за автономно ангажирање персонал и трошење на буџетот. Бројот на вработени дополнително се намали поради ниските плати и сега изнесува само 20. Ова, заедно со недоволните средства, ја спречува Агенцијата во целост да ги извршува нејзините задачи и овластувања. АЗЛП не се консултира систематски за секторските закони или законодавството за спроведување. Координацијата, комуникацијата и следењето на препораките на Агенцијата се сè уште недоволни. Собранието не го следи последователно годишниот извештај на Агенцијата и извештаите за конкретни прашања, како што е следењето на комуникациите.

Слобода на вероисповед или верување

Уставот и понатаму ги гарантира правата на слобода на вероисповед или верување и истите се применуваат во пракса.

Слобода на изразување

Заштита на новинари

Во 2023 година, Министерството за внатрешни работи евидентираше седум случаи на напади врз новинари и отвори истраги за нив. *Здружението на новинари на Македонија* евидентираше пет инциденти против новинари. Од нив, три се однесуваат на нефизички закани и вознемирување, а две на закани по животот и физичката безбедност на новинарите. Судовите пријавија помалку тужби за клевета (19) против новинари во 2023 година од претходната година и регистрираа шест стратешки тужби против јавното учество (SLAPP), нагласувајќи го отсуството на механизми за поддршка за SLAPP.

Политичарите и јавните личности употребуваа неприфатлив јазик против новинарите. Назначен е специјален обвинител да ги следи нападите врз новинари, а инцидентите на онлајн малтретирање може да се пријавуваат во Секторот за компјутерски криминал при Министерството за внатрешни работи.

Законодавна средина

Правната рамка што ги регулира медиумите не е целосно усогласена со *правото* на ЕУ, поточно со Европскиот закон за слобода на медиумите. По ревизиите од јули 2023 година, Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги ги укинува дискреционите права на Владата при доделување средства за радиодифузниот сектор. И покрај тоа, Владата продолжи да доделува средства со намален износ. Во февруари 2024 година, повторно се воведо владиното рекламирање во комерцијалните медиуми, зголемувајќи го ризикот од потенцијална злоупотреба на политичките фондови, загрозувајќи ја независноста на медиумите и нарушувајќи го пазарот.

Собранието повторно не успеа да именува нови членови на Програмскиот совет на јавниот радиодифузен сервис и на Советот на медиумскиот регулатор.

Спроведување на законодавството/институции

Во 2023 година, медиумскиот регулатор продолжи со надзор на радиодифузните медиуми и незаконската медиумска концентрација и сопственост. Соработуваше со граѓанските организации и медиумите за промовирање медиумска писменост и човекови права.

Јавен радиодифузен сервис

Јавниот радиодифузен сервис треба да се модернизира и да се подобрат конкурентноста, независноста и професионалните стандарди. Финансирањето на организацијата беше недоследно, предизвикувајќи несигурност во планирањето. Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги од јули 2023 година го зголеми севкупното финансирање, но органите префрлија помалку средства од законски предвидените.

Економски фактори

И понатаму се присутни предизвиците во поглед на транспарентноста на медиумската сопственост и медиумската концентрација. Политичките партии продолжуваат да користат државни средства за рекламирање, а нетранспарентноста за платеното политичко рекламирање и понатаму опстојува. И печатените и радиодифузните медиуми се законски обврзани да му ги обелоденат информациите за сопственичката структура на регулаторното тело за аудиовизуелни медиуми, но не постои законодавство за обелоденување на сопственоста и финансиските податоци на националните онлајн медиуми. Регистарот на професионални онлајн медиуми е саморегулирачки механизам.

Интернет

Неутралноста на мрежата е загарантирана, како во однос на законските одредби, така и во однос на практичното спроведување. Сепак, има предизвици во секторот на онлајн медиуми во поглед на зголемени закани кои произлегуваат од дезинформации, говор на омраза и прекршување на правата од интелектуална сопственост. Советот за етика во медиумите забележа четирикратен пораст на претставките за говор на омраза во споредба со претходната година.

Професионални организации и услови за работа

Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници ги штити работничките и социјалните права на новинарите. Посебни синдикати ги штитат правата на новинарите кои работат за јавните радиодифузни сервиси и оние кои работат за новинарски агенции. И понатаму има недостатоци во условите за работа на новинарите, особено во однос на краткорочните или хонорарните договори без здравствено и социјално осигурување, неисплатените прекувремени работни часови и ниските плати, кои придонесуваат за самоцензура, а сопствениците на медиумите да влијаат врз уредничката содржина.

(Видете исто така Поглавје 10 – Дигитална трансформација и медиуми)

Слобода на собирање и здружување

Правото на слобода на собирање и здружување е загарантирано со Уставот. Правната рамка на земјата е во голема мера усогласена со нејзините меѓународни обврски за слободата на здружување. Потребни се дополнителни напори за спроведување на пресудите на ЕСЧП што се однесуваат на регистрација на здруженијата.

Законските измени треба да се усогласат со меѓународните стандарди. Еден начин за да се постигне тоа би бил да се консултира Венецијанската комисија пред да се донесе Законот за здруженија и фондации, во согласност со Препораката на Европската комисија против расизам и нетолеранција (ЕКРН).

Работничките права и правата на синдикално организирање се опфатени во Поглавје 19 – Социјална политика и вработување.

Права на сопственост

Напредокот во однос на правата на сопственост останува ограничен поради долгите и скапи постапки. Нема напредок во однос на Националната стратегија за правата на сопственост. Имотните регистри на ниво на општина не се ажурираат редовно и сè уште се чуваат во аналогна форма. Агенцијата за катастар на недвижности го намали процентот на нерешени и заостанати предмети за 62 % и 5 %, соодветно, и го заврши евидентирањето на земјиштето и имотите. Органите што управуваат со постапките за поврат на имот се прекумерно оптоварени поради недоволниот кадар и ограничените финансии. Над 6.000 предмети за денационализација остануваат отворени, и покрај тоа што процесот беше официјално затворен во 2013 година.

Недискриминација

Правната и институционалната рамка за недискриминација останува делумно усогласена со правото на ЕУ и европските стандарди.

Националната стратегија за еднаквост и недискриминација 2021-2026 не даде важни резултати. На крајот на 2023 година, Собранието избра нови членови на Комисијата за заштита од дискриминација и ги пополни слободните работни места. Иако Комисијата за спречување и заштита од дискриминација ефикасно се справува со зголемениот

број претставки, сепак ѝ се потребни повеќе ресурси и поддршка од донатори и граѓански организации. Главните предизвици што ја попречуваат работата на Комисијата се недоволната финансиска независност и малиот број на административен кадар. Во 2023 година, Комисијата издала 117 правни мислења, а во 59 случаи утврдила дискриминација и дала препораки. Случаите на дискриминација беа најзастапени во областа на вработувањето, јавното информирање и медиумите, како и пристапот до стоки и услуги.

Потребно е дополнително да се подобрат правната рамка и меѓуинституционалниот капацитет за борба против говорот на омраза и злосторствата од омраза, особено опфаќајќи ги сексуалната ориентација и родовиот идентитет како основа на говорот на омраза. Земјата треба последователно да ја следи Генералната препорака за политика бр. 15 на ЕКРН за борба против говорот на омраза и целосно да ги спроведе наодите и препораките наведени во извештајот на ЕКРИ од септември 2023 година.

Органите сè уште не собираат податоци за говорот на омраза и злосторствата од омраза на систематски начин. Граѓанските организации доследно ги регистрираат случаите на злосторства од омраза во база на податоци. Во 2023 година, регистрирани се 1.171 случај на говор на омраза, од кои најзастапени се тие по основа на етничка припадност, сексуална ориентација, родов идентитет и националност.

Родова еднаквост

Северна Македонија нема напредок во подобрувањето на родовата еднаквост и нема важен напредок во нејзината национална политичка рамка за интегрирање на родовата еднаквост и усогласување со правото на ЕУ. Антиродовото движење продолжи да добива на сила во земјата. Ова влијаеше врз законодавниот процес и процесот на креирање политики. Спроведувањето на Националната стратегија за родова еднаквост (2022-2027) е слабо и потребно е да се зајакнат меѓуинституционалните механизми за спроведување и следење на политиките за родова еднаквост. Ниту спроведувањето на Истанбулската конвенција не е оптимално поради недоволното финансирање и неефективните меѓуинституционални протоколи. Во 2023 година, Групата експерти за акција против насилството врз жените и семејното насилство (ГРЕВИО) утврди голем број проблеми кои бараат итно решавање од органите за да се постигне целосно усогласување со одредбите на Конвенцијата. Пристапот до здравствени услуги за жртвите на родово базирано насилство е попречен поради ограничените сместувачки капацитети и немањето персонал.

Права на детето

Законодавната и институционалната рамка за правата на детето во голема мера е усогласена со правото на ЕУ и меѓународните стандарди за човекови права, но ефективното спроведување и понатаму е предизвик поради проблемите со отчетноста, капацитетот, следењето и финансирањето.

Клучни области на кои треба да се обрне внимание се образованието, здравството, заштитата од насилство и недискриминацијата. Потребна е поголема поддршка за механизмите за борба против насилството и доволно финансирање за Националната стратегија за превенција и заштита на децата од насилство (2020-2025). Допрва треба да се формира национално тело за координирање на сите политики кои се однесуваат на спроведувањето на Конвенцијата на ОН за правата на детето и Факултативниот протокол кон Конвенцијата. Акцискиот план за борба против трговија со деца (2021-2025) треба да се усогласи со Конвенцијата од Ланзароте и законодавството на ЕУ за сексуална злоупотреба на деца (Директива 2011/93).

Спроведувањето на Националната стратегија за деинституционализација (2018-2027) продолжува и сите деца се преместени во згрижувачки семејства или мали групни домови.

Потребно е да се вложат натамошни напори за ублажување на детската сиромаштија и подобрување на социјалната заштита. Треба да се зајакне соработката со локалните засегнати страни и капацитетот на центрите за социјална работа, особено за децата изложени на ризик, вклучително и Ромите и лицата со попреченост. Политиката за вклучување на децата со попреченост во редовните училишта се соочува со предизвици.

Редовното следење и надзор на воспитно-поправните установи и затворите е од клучно значење за заштита и обезбедување услуги на притворените деца. Пристапот до правдата, правното застапување, како и капацитетот на јавните службеници што работат со деца жртви, деца сведоци и деца во судир со законот во моментов се недоволни.

Лица со попреченост

Лицата со попреченост сè уште не можат во целост да ги уживаат нивните права бидејќи законодавството и владините политики не се усогласени со Конвенцијата на ОН за правата на лицата со попреченост (КПЛП). Треба да се зајакне капацитетот на државните органи со цел институционалната и законодавната рамка за социјална заштита и инклузија да се усогласи со *правото* на ЕУ во однос на лицата со попреченост. Канцеларијата на Народниот правобранител го следи спроведувањето на КПЛП на ОН во тесна соработка со ГО. За лицата со попреченост да имаат еднакви права, во декември 2023 година беше донесена Националната стратегија за правата на лицата со попреченост, а спроведувањето е во почетна фаза. Акцискиот план за Националната стратегија за деинституционализација за 2022-2024 е речиси при крај, а останува да се заврши преместувањето на корисниците од Специјалниот завод Демир Капија.

Вкупно 2.200 ученици со посебни потреби се интегрирани во редовните основни училишта, а уште 314 се запишани во средните училишта со поддршка на образовни асистенти за зајакнување на иницијативите за инклузивност. Лицата со попреченост и понатаму се соочуваат со значителни форми на дискриминација, кои произлегуваат од бариерите во инфраструктурата, недоволниот пристап до информации и услуги, дискриминаторските ставови и социјалната маргинализација.

(видете Поглавје 19 – Социјална политика и вработување за аспекти поврзани со социјалните услуги, помошта и бенефициите).

ЛГБТИК-лица

Нема напредок во подобрувањето на правната или политичката рамка за заштита на правата на лезбијките, геј-мажите, бисексуалците, трансродовите, интерсекс и квир (ЛГБТИК) лицата. Моменталната правна рамка не дозволува признавање истополови

двојки. На 22 јуни 2024 година, успешно се организираше ЛГБТИК - Парада на гордоста, но говорот на омраза против заедницата и понатаму е присутен на социјалните мрежи. Како набљудувач на работата на Агенцијата за фундаментални права на Европската Унија, Северна Македонија беше дел од III Анкета за доверба на ЛГБТИК, која покажа дека севкупно, во Северна Македонија во 2023 година, 39 % се чувствувале дискриминирани во најмалку една област од животот во годината пред анкетата (во ЕУ-27 процентот изнесуваше 37 %). Нема напредок во спроведувањето на пресудата на ЕСЧП од јануари 2019 година за законско признавање на родот.

Граѓанските организации евидентираа 298 случаи на говор на омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет, но правните последици сè уште се несоодветни. Во март 2024 година, основен суд изрече условна затворска казна против граѓанин за говор на омраза кон припадници на ЛГБТИК-заедницата, и тоа беше прва пресуда по оваа основа во земјата. Граѓанските организации документираа 27 случаи на насилство мотивирано од омраза врз ЛГБТИК-лицата. Нема напредок во истрагата за нападите на центарот за поддршка на ЛГБТИК што се случија пред повеќе од една деценија, ниту за вандалските дејства врз канцеларијата на ЛГБТИК-организација и смртните закани упатени кон активистите.

Процедурални права и права на жртвите

Земјата сè уште е само делумно усогласена со *правото* на ЕУ за заштита на процедуралните права на лицата кои се обвинети или осомничени за кривични дела. Во март 2024 година, Собранието го донесе Законот за правда за децата, кој во голема мера го одразува барањето за процедурални заштитни мерки за децата кои се осомничени или обвинети во кривична постапка. Во септември 2024 година беше изменет Законот за бесплатна правна помош. Земјата има солидна мрежа што обезбедува примарна и секундарна бесплатна правна помош, вклучително за жртви од кривични дела. За да се подобри пристапот до правда, потребна е реформа на системот на правна помош во кривичната постапка. Надлежните органи треба да ги ревидираат критериумите за подобност за правна помош во кривичната постапка во однос на задолжителна одбрана, одбрана на сиромашни лица и застапување на интересите на жртвите од кривични дела.

Земјата сè уште не е усогласена со Директивата за европски налог за заштита. Се очекува донесување на изменетиот Закон за кривичната постапка, за да се осигури усогласување со Директивата за заштита на правата на жртвите. На почетокот на 2024 година започна да функционира Комисијата за спроведување на Законот за исплата на паричен надоместок на жртви од кривични дела со насилство и почна да одржува седници.

Заштита на малцинствата

Препораките на Советодавниот комитет за Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства за унапредување и обезбедување одржливост на националната стратегија за поддршка на мултиетничко општество „Едно општество за сите и интеркултурализам“ не беа целосно спроведени.

Агенцијата за остварување на правата на заедниците ја објави Национална стратегија за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија 2024-2026, која Собранието треба допрва да ја донесе. Надлежните органи треба да обезбедат политичка поддршка на високо ниво, финансирање и присутност во медиумите со цел одржливост на Стратегијата.

Северна Македонија сè уште ја нема ратификувано Европската повелба за регионални или малцински јазици, потпишана во 1996 година.

Агенцијата за примена на јазикот и Агенцијата за остварување на правата на заедниците и понатаму немаат доволно персонал и не се соодветно финансирани.

Роми

Северна Македонија постигна задоволителен напредок во областа на инклузијата на Ромите, спроведувајќи ја Стратегијата за инклузија на Ромите 2022-2030 година. Подготвени се нови акциски планови за 2024/2025 година и назначен е советник за инклузија на Ромите кој ќе му помага на Премиерот. Сепак, стратегијата нема јасен пристап за учество, зајакнување и градење капацитети. Делумно се спроведува Акцискиот план за заштита, промоција и исполнување на човековите права на жените и девојчињата Ромки. Други предизвици се нередовното одење во училиште, децата на улица и сегрегацијата во училиштата. Владата останува посветена на спроведување на приоритетите од Познањската декларација.

Права на државјанство

Во декември 2012 година, Северна Македонија го измени законот со кој се дозволува стекнување државјанство од посебен економски интерес. Програмата може да предизвика миграциски и безбедносни ризици, особено со оглед на различните критериуми за доделување државјанство. Комисијата останува на ставот од нејзиниот шести извештај во рамките на механизмот за суспензија на визниот режим, дека Северна Македонија треба да се воздржува од систематско доделување државјанства врз основа на посебен економски интерес, бидејќи таквите програми за државјанство на инвеститори претставуваат сериозни ризици и не соодветствуваат со правото на ЕУ. Во 2023 година беа поднесени пет вакви барања.

2.2.2 Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност

ЕУ има заеднички правила за гранична контрола, визи, надворешна миграција и азил. Соработката во делот на Шенген наложува укинување на граничните контроли во рамките на ЕУ. Постои и соработка во борбата против организираниот криминал и тероризмот и за судски, полициски и царински прашања, сите со поддршка од агенциите на ЕУ за правда и внатрешни работи.

Борба против организираниот криминал

Северна Македонија продолжи да работи на усогласување на нејзината правна рамка за организиран криминал со правото на ЕУ.

Институционална поставеност и правно усогласување

Северна Македонија е делумно усогласена со правото на ЕУ во борбата против организираниот криминал. Усогласена е со повеќе **стратешки документи** за организиран криминал и други форми на сериозен криминал, врз основа на соодветните стратегии на ЕУ. Со помош на методологијата и политиката на Европол беше изготвена „Национална проценка на закани од сериозен и организиран криминал (СОКТА) 2021“, презентирана во 2022 година, и ревидирана од надлежните органите во декември 2023 година.

Во однос на **институционалната поставеност**, Националниот координативен центар за сузбивање на организиран и сериозен криминал е оперативен, но потребно е да има повеќе вработени лица на неопределено време. Во Јавното обвинителство се формираа четири истражни центри за поддршка на истрагите за сложени предмети на организиран криминал. Сите центри се оперативни и во употреба, но немаат доволно човечки и финансиски ресурси, соодветен пристап до потребните бази на податоци, курсеви за професионална обука и опрема.

По реформата на безбедносниот и разузнавачкиот сектор во 2018 година, Агенцијата за национална безбедност е сместена во просториите на Министерството за внатрешни работи, што може да ја загрози нејзината независност. Исто така и Оперативно-техничката агенција која е одговорна за овластено следење на комуникациите, работи од просториите на еден национален телекомуникациски оператор, што исто така може да ја загрози нејзината независност. Оперативно-техничката агенција го заврши процесот на дигитализирање на постапката за стекнување и спроведување овластено следење на комуникациите. Релевантните национални органи сè уште не ја користат дигитализираната постапка поради немање соодветна законска регулатива за нејзино спроведување. На крајот на ноември 2023 година беше назначен нов директор.

Во однос на **повратот на имот**, во март 2024 година беше донесен Законот за канцеларија за поврат на имот, кој беше дополнително усогласен со *правото* на ЕУ. На Канцеларијата, која е дел од Јавното обвинителство, сè уште ѝ е потребно неопходното законодавство за спроведување, соодветен буџет, пристап до бази на податоци и персонал. Во Канцеларијата за поврат на имот (АРО) работи само еден обвинител. Законот за управување со конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети во кривична и прекршочна постапка беше изменет во март 2024 година за дополнително да се усогласи со *правото* на ЕУ. На Агенцијата за управување со одземен имот ѝ недостасува кадар, складишта, опрема и буџет, како и ефикасен систем за управување со предмети. Покрај тоа, во февруари 2024 година, Собранието го донесе Законот за конфискација на имот во граѓанска постапка, со кој се предлага систем без осудителни пресуди за заплenuвање имот за кој се претпоставува дека е стекнат незаконски. Постои загриженост во однос на опсегот на Законот бидејќи може да доведе до забуна во однос на преостанатото законодавство, а со тоа и до правна несигурност.

Во однос на **трговијата со луѓе**, на почетокот на 2024 година беше формирана Комисијата за паричен надоместок на жртви од кривично дело со насилство, која е задолжена за давање поддршка на жртвите од кривични дела со насилство. Кривичниот законик треба дополнително да се усогласи со *правото* на ЕУ во областа на трговијата со луѓе, особено во однос на казните за одредени прекршоци. Потребно е дополнително да се зајакнат капацитетите за спроведување на законот за да се овозможат попроактивни истраги.

Во однос на криминалот поврзан со **огнено оружје**, во ноември 2023 година беше потпишан Меморандум за соработка помеѓу Министерството за внатрешни работи, Јавното обвинителство и Царинската управа за зајакнување на соработката во гонењето на криминал поврзан со огнено оружје. Измените на Кривичниот законик од септември 2023 година го криминализираат поседувањето материјали за производство на 3D оружје и вистинското производство на такво оружје, во согласност со Протоколот на ОН за огнено оружје.

Во однос на **сексуалната злоупотреба на деца**, Секторот за компјутерски криминал и дигитална форензика при Министерството за внатрешни работи доби пристап до базата на податоци на системот за заштита на децата. Сепак, земјата сè уште не е поврзана со системот за сексуална експлоатација на деца Интерпол I-24/7.

Во однос на **компјутерскиот криминал**, нема нови случувања околу ратификацијата на Вториот дополнителен протокол кон Конвенцијата од Будимпешта.

Капацитет за спроведување и извршување

Северна Македонија продолжува да работи на евидентирањето на предметите на гонење организиран криминал. Бројот на истраги останува стабилен, иако бројот на донесени пресуди беше значително намален. Се зголеми бројот на обвинети лица.

Размената на информации со Европол за кривични прашања и за аналитички проекти значително се зголеми во 2023 година во споредба со претходната година. Бројот на нови отворени предмети во 2023 година врз основа на разменети информации се зголеми, како и бројот на разменети пораки преку апликацијата за безбедна размена на информации (СИЕНА).

Со Интерпол беа разменети информации за различни прашања поврзани со кривични дела, но Северна Македонија не е поврзана со сите бази на податоци на Интерпол, на пример, базата на податоци за сексуална експлоатација на деца – ICSE.

Во 2023 година, Северна Македонија учествуваше во неколку оперативни акциски планови на ЕМПАКТ, во некои случаи и како ководач на акции, како и во деновите за заедничка акција (ЈАД). Скопје беше домаќин на Меѓународниот координативен центар за време на Деновите за заедничка акција за Југоисточна Европа (ЈАД ЈИЕ) 2023 на ЕМПАКТ за справување со трговијата со огнено оружје, трговијата со дрога, криумчарењето мигранти и трговијата со луѓе, како и криминалните мрежи со висок ризик. Северна Македонија учествува во Глобалната алијанса за борба против криумчарењето мигранти која започна во ноември 2023 година.

Министерството за внатрешни работи го донесе годишниот план за 2024 година, кој содржи активности за политиката за разузнавање. Одговорните структури за сузбивање на организиранот криминал треба да ги подобрат оперативните капацитети и соработката. Потребно им е зголемено финансирање, опрема, пристап до бази на податоци, екипирање и обуки, како и усогласување на законодавството со европските и меѓународните стандарди.

* Податоците за предметите на сериозен криминал произлегуваат од сите предмети на перење пари, компјутерски криминал, производство и трговија со дрога, кривични дела поврзани со огнено оружје, тероризам, трговија со луѓе и криумчарење луѓе. Предметите на корупција се дадени во Поглавје 23.

Во 2023 година евидентирани се вкупно 293 компјутерски кривични дела. Како и во 2022 година, нападите со уценувачки софтвер (ransomware) се најчесто пријавувани кривични дела.

Кривичните дела за сексуална експлоатација на деца преку интернет се зголемија за 28,6 % во 2023 година, односно евидентирани се 18 кривични дела. Од евидентираните случаи, решени беа 13 кривични дела, а 14 сторители беа обвинети.

Северна Македонија има напредок во следењето на препораките од петтиот круг на евалуација на Moneyval за 2023 година.

Финансиските истраги остануваат слаба точка на Северна Македонија. Управата за финансиска полиција при Министерството за финансии отвори 220 финансиски

истраги во 2023 година. Дополнително, Царинската управа покренала 20 финансиски истраги, од кои 18 истовремено се и финансиски истраги.

Во 2023 година, Агенцијата за управување со одземен имот конфискуваше имот и имотна корист, како и предмети во кривична и прекршочна постапка и тоа: две недвижности, 150 моторни возила и 535.000 евра паричен имот по правосилна пресуда.

Соработка во областа на дрогата

Соработката во областа на дрогата треба да се подобри.

Институционална поставеност и правно усогласување

Главното координативно тело, Меѓуресорската државна комисија за борба против недозволено производство, трговија и злоупотреба на дроги (IMCND), не е оперативно. Земјата има Национална стратегија за дроги 2021-2025, која е усогласена со стратегијата на ЕУ. Оперативниот капацитет на Националната опсерваторија за дроги останува ограничен, бидејќи на Опсерваторијата ѝ недостасуваат ресурси за да ги извршува секојдневните задачи за следење на дрогите. Сè уште не е воспоставен систем за рано предупредување.

Во тек е процесот на обновување на договорот со Европската агенција за лекови (EMA).

Националното законодавство за дроги, психотропни супстанции и прекурзори не е во согласност со *правото* на ЕУ ниту со меѓународните стандарди, особено за воспоставување систем за рано предупредување и брза размена на податоци за нови психотропни супстанции.

Капацитет за спроведување и извршување

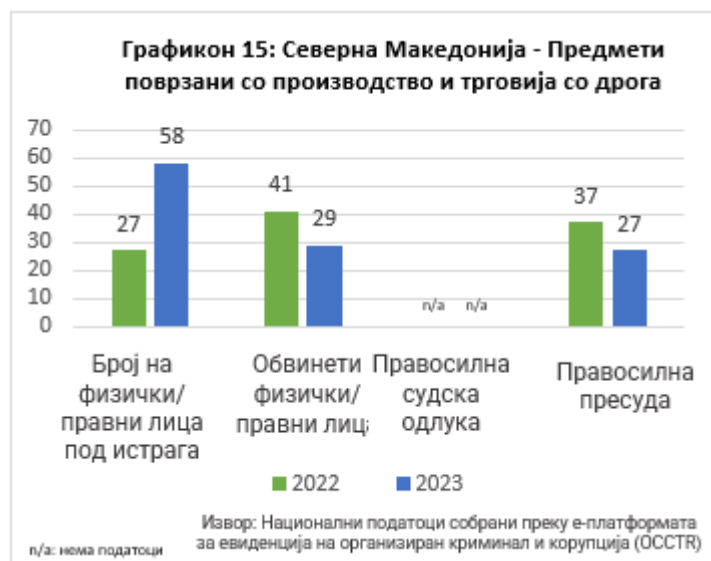
Бројот на регистрирани кривични дела поврзани со трговија со дрога и бројот на разбиени организирани криминални групи останува стабилен, додека бројот на регистрирани сторители се зголеми. Северна Македонија сè уште не уништува дроги.

Меѓународната полициска соработка за спречување на трговијата со дрога е добра. Во 2023 година, редовно се разменуваат информации преку воспоставените канали со Европол, Интерпол и Центарот за спроведување на законот во Југоисточна Европа (СЕЛЕК). Вкупно 789 пораки се разменети преку системот СИЕНА на Европол. Според СЕЛЕК, Северна Македонија покренала два случаи на трговија со дрога.

Во извештајниот период не е уништена ниту една конфискувана дрога.

Борба против тероризмот

Борбата против тероризмот е на задоволително ниво. Северна Македонија треба да продолжи да ги спроведува акциите кои се договорени со Заедничкиот акциски план за борба против тероризмот во Западен Балкан, а

стратешката и законодавната рамка да ја одржува ажурирана и усогласена со правото на ЕУ и приоритетите на политиката.

Институционална поставеност и правно усогласување

Законодавната рамка на Северна Македонија е во голема мера усогласена со правото на ЕУ и меѓународните инструменти за борба против тероризмот.

Северна Македонија има новоименуван национален координатор за спречување насилен екстремизам и борба против тероризам, откако поранешниот национален координатор и неговите двајца заменици беа разрешени во јули 2024 година, пред истекот на нивните мандати. Северна Македонија поднесува редовни извештаи и ги спроведува акциите кои се потребни за исполнување на целите на Заедничкиот акциски план за борба против тероризмот во Западен Балкан.

Во јануари 2024 година, Владата ја донесе Националната проценка на ризикот од перење пари и финансирање тероризам, која беше изготвена според методологијата од Извештајот за состојбата и трендот на тероризмот во ЕУ (TE-CAT).

Земјата нема механизам за упатување со цел спречување и борба против насилниот екстремизам и радикализацијата.

Капацитет за спроведување и извршување

Северна Македонија го спроведува Заедничкиот акциски план за борба против тероризмот во Западен Балкан и редовно поднесува извештаи.

Потребна е појасна поделба на овластувањата, задачите и одговорностите помеѓу чинителите на локално и централно ниво кои се вклучени во спречувањето на насилниот екстремизам и тероризмот. Во моментот, мерки спроведуваат локалните совети за превенција, шест акциски тимови во заедниците и девет локални мултидисциплинарни тимови.

Стратегијата за развој на пенитенцијарниот систем (2021-2025) опфаќа мерки против радикализација во затворите. Во моментот, во затворите е дозволена интеракција меѓу лица осудени за терористички дела и други затвореници, што го зголемува ризикот од радикализација и потенцијално може да доведе до поврзување помеѓу тероризмот и организираниот криминал. Безбедносните служби треба поактивно да се вклучат во активностите и процесите пред и по ослободувањето лица од затвор.

Онлајн радикализацијата останува една од најраспространетите форми на радикализација. Потребни се соодветни финансиски и човечки ресурси, опрема и професионални обуки за справување со оваа појава. Во извештајниот период не се регистрирани случаи на репатриација на странски терористички борци.

Во извештајниот период, Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, Единицата за финансиски истраги при Министерството за внатрешни работи и други надлежни сектори при Агенцијата за национална безбедност и Министерството за внатрешни работи до Управата за финансиско разузнавање, поднесоа 18 налози и иницијативи за спроведување на анализа врз основа на сомневања за финансирање тероризам и перење пари.

Судска соработка во граѓанска и кривична материја

Судската соработка во граѓанската и кривичната материја треба да се подобри.

Бројот на барања за меѓусебна правна помош во граѓанската материја постојано опаѓа, додека бројот на барања за меѓусебна правна помош во кривичната материја остана стабилен.

Напредокот во однос на правната рамка за соработка во граѓанската и кривичната материја е ограничен. Предлог-законот за ратификација на Хашката конвенција од 30 јуни 2005 година за избор на судски договори е во собраниска постапка. Северна Македонија треба допрва да ја ратификува Хашката конвенција за заштита на децата од 1996 година, Хашката конвенција за поддршка на децата од 2007 година и нејзиниот Протоколот

за меродавното право кое ќе се применува на обврските за издршка, кои веќе се потпишани. Земјата треба да ги преземе неопходните мерки за да ја ратификува Хашката конвенција за признавање и извршување странски пресуди во граѓански или трговски предмети од 2019 година („Хашка конвенција за пресуди“).

Во февруари 2024 година, министерот за правда ја потпиша Љубљанско-Хашката конвенција за меѓународна соработка во истрагата и гонењето на злосторството геноцид, злосторства против човештвото, воени злосторства и други меѓународни злосторства.

Продолжува соработката со Европавда. Обвинителот за врски со Европавда на Северна Македонија официјално беше назначен во февруари 2024 година, но Владата сè уште не ги обезбедила потребните средства за да стане целосно оперативен. Обвинителот за врски со Европавда беше активно вклучен во помагањето на истрагите. Во 2023 година, обемот на работа опфати 95 предмети, од кои 36 нови. Северна Македонија има работен ангажман со ЕППО.

Потпишани се четири договори за заеднички истражен тим (ЗИТ).

Легална и нелегална миграција

Управувањето со легалната и нелегалната миграција треба да се подобри.

Институционална поставеност и правно усогласување

Северна Македонија има стратешки документи за миграцијата, вклучително Национална стратегија за интегрирано гранично управување 2021-2025 и придружниот Акциски план за 2022-2025 година и Резолуцијата на миграциската политика 2021-2025 година.

Земјата продолжува активно да управува со мешаните миграциски текови. Правната рамка во голема мера е усогласена со европските стандарди. Треба да се зајакне институционалниот и административниот капацитет со зголемување на човечките, техничките и материјалните ресурси.

Законот за вработување и работа на странци и законодавството за правото на обединување на семејството во случај на регистрирани партнерства треба дополнително да се усогласат со правото на ЕУ.

Севкупно, Северна Македонија треба да ги зајакне институционалните и административните капацитети за управување со миграцијата преку зголемување на бројот на вработени и обезбедување дополнителни материјални и технички ресурси.

Во 2023 година, во земјата останаа вкупно 235 Роми, Ашкали и Египќани од Косово*, од кои на 160 им е истечена меѓународната заштита. Овие лица беа во ранлива положба поради немањето законски статус и доволно пристап до фундаменталните права. Сепак, ова прашање е решено. Мнозинството од 190-те бегалци добија документи со кои им се дава право да останат во Северна Македонија, а неколкумина добија државјанство од Косово.

Капацитет за спроведување и примена

Пристигнувањата од Сирија опаднаа во 2023 година, а пристигнувањата од Авганистан постојано се намалуваат. Сепак, пристигнувањата од Мароко се во пораст. Бројот на случаи на криумчарени мигранти во 2023 година порасна, а бројот на откриени криумчарени мигранти во 2023 година беше сличен на оној од 2022 година.

Систематското евидентирање на мигрантите и профилирањето чувствително на заштита остануваат приоритет. Фрагментираноста на задачите низ институциите го прави управувањето со миграцијата помалку ефикасно. Во согласност

со барањата на ЕУ, Фронтекс изврши длабинска анализа, со што се обезбеди сеопфатен и детален план за спроведување за развој на ИТ-системи кои се интероперабилни со ИТ-системите и комуникациската инфраструктура на ЕУ за да се утврдат и евидентираат миграциските текови.

Двата привремени транзитни центри за краткорочно сместување, со вкупен капацитет од 2.000 лица, се несоодветни за подолг престој. Нивниот статус сè уште не е во согласност со националните правни стандарди и немаат соодветни заштитни услуги како што се медицинска или психо-социјална помош и толкување.

Евиденцијата на уапсени нелегални мигранти значително е подобрена откако Фронтекс почна да функционира на јужната граница. Потребно е да се засили борбата против криумчарењето мигранти со таргетирање поединечни членови на групите за криумчарење мигранти, вклучително преку меѓународна соработка.

Северна Македонија продолжува да ги спроведува договорите за реадмисија со земјите од ЕУ. Земјата има договор со ЕУ и протоколи за спроведување со 11 земји членки и билатерални договори за реадмисија со осум земји кои не се членки на ЕУ. Северна Македонија преговара за дополнителни протоколи. Недоволниот број договори за реадмисија со земјите на потекло останува предизвик.

* Оваа ознака не е во спротивност со ставовите за статусот и е во согласност со Резолуцијата 1244/1999 на Советот за безбедност на Обединетите Нации и Мислењето на МСП за Декларацијата за независност на Косово.

Произволното задржување нелегални мигранти во притворот во Гази Баба кои треба да се изведат пред Кривичниот суд за да дадат изјава и понатаму е причина за загриженост. Евидентирањето на барања за азил значително се зголеми во 2023 година на 59,3 % (од 19,6 % во 2022 година). Недостасува ефикасна судска контрола врз практиките на притвор, а притворените мигранти добиваат само правно советување и помош во постапката за азил. Условите за живот се сè уште незадоволителни, посочуваат од Националниот превентивен механизам при Народниот правобранител.

Азил

Треба да се подобри управувањето со азилот.

Институционална поставеност и правно усогласување

И покрај делумната усогласеност со *правото* на ЕУ, законодавството за азил не напредуваше во текот на извештајниот период, а **квалитетот на постапките за азил** останува загрижувачки.

Немањето броеви за лична идентификација за барателите на азил останува критична бариера за нивниот систематски пристап до права како што се вработување, отворање банкарска сметка или стекнување дипломи за завршено образование. Личните карти не се издаваат веднаш по поднесувањето на барањето за азил и не се во машински читлив формат, за разлика од документите кои им се издаваат на други лица кои не се државјани.

Решенијата за азил немаат правно образложение и индивидуализирани процени. Потребен е висококвалификуван кадар кој ќе работи на случаите на азил на административно ниво. Немањето услуги за толкување финансирани од државата во текот на постапката за азил е сè уште голем недостаток.

Потребни се и напори за подобрување на обезбедувањето информации за меѓународна заштита и советување во установите за притвор и на граничните премини. Потребни се натамошни напори за справување со одложените обединувања на семејствата за лица што се под супсидијарна заштита, а особено за малолетниците без придружба.

Воспоставена е третата генерација на Патоказот за соработка договорен помеѓу Агенцијата за азил на Европската Унија (ААЕУ) и Северна Македонија за 2023-2025 година, која останува клучна алатка за зајакнување на системот за азил и прием. Соработката со ААЕУ е добра, но потребен е натамошен напредок, особено во однос на подобрувањето на условите за прием, вклучително и за барателите на азил со посебни потреби.

Капацитет за спроведување и извршување

Северна Македонија останува да биде земја на транзит. Сепак, барањата за азил во земјата значително се зголемија од 168 во 2022 година на 604 во 2023 година. Имаше голем пораст на барањата за азил од Мароко. Сепак, ниту еден поединец не добил статус на бегалец од 2016 година.

Спроведувањето на постапката за азил не е усогласено со *правото* на ЕУ. Одлуките за протерување се донесуваат без квалитетна процена и без да се осигури дека

вратените баратели на азил нема да се соочат со прогон во нивната земја на потекло. Постапките за азил се долги и може да траат неколку години од датумот на првото евидентирање.

Не постои правна рамка за **интеграција** на барателите на азил и нема сеопфатен пристап за интеграција. Доцни активирањето на социјалната помош и здравственото осигурување за лицата на кои им е одобрена меѓународна заштита.

Уписот на децата на барателите на азил во основно образование продолжи како што е предвидено со Законот за основното образование, но не секогаш веднаш по пристигнувањето. Долгиот процес на верификација на дипломите или неможнosta да се обезбедат документи не треба да го одложуваат уписот на училиште. Истото треба да важи и за средното образование.

Визна политика

Визниот режим во голема мера е усогласен со списоците на ЕУ за земји кои задолжително мора да поседуваат виза и оние со безвизен режим, освен за Турција, чии државјани подложат на виза за влез во Шенген-зоната, но може да влезат без виза во Северна Македонија. Во шестиот извештај на Комисијата во рамките на Механизмот за суспензија на визниот режим за 2023 година е констатирано дека Северна Македонија продолжила да презема дејства за постапување според претходните препораки на Комисијата и препорачува Северна Македонија да продолжи со ваквиот добар напредок. Според Евростат, во 2023 година, 6.760 државјани на Северна Македонија поднеле барање за азил во ЕУ27 (благ пораст од 2 % во споредба со 6.605 во 2022 година).

Шенген и надворешни граници

Законодавната рамка за управување со надворешните граници во голема мера е усогласена со *правото* на ЕУ.

Институционална поставеност и правно усогласување

Во извештајниот период нема поголеми промени во Одделот за гранични работи и миграции. Статусниот договор за соработка на Северна Македонија и ЕУ се спроведува без проблеми, преку заедничката операција на Фронтекс и Северна Македонија.

Спроведувањето на Стратегијата за интегрирано гранично управување и соодветниот акциски план е во тек. Продолжува прекуграничната соработка со соседните земји.

Иако со задоцнување, земјата е во процес на промена на сите патни исправи за да го внесе името Северна Македонија, во согласност со Преспанскиот договор. Старите патни исправи не важат од 12 април 2024 година и Северна Македонија не дозволуваше излез од државата на граѓани со стари патни исправи.

Капацитет за спроведување и извршување

Соработката со надлежните гранични служби на Албанија, Бугарија, Косово и Србија се спроведува во согласност со Шенгенскиот каталог на препораки и најдобри практики. Следниве договори беа потпишани и се спроведуваат: Договор за слобода на движење со лични карти (Западен Балкан); Договор за регулирање на режимот за локален граничен сообраќај; и Договор за систематско гонење на сторителите на кривични дела.

Фалсификување на еврото (аспект на кривичното право)

Релевантното законодавство во голема мера е усогласено со правото на ЕУ за сузбивање фалсификувани валути.

Сите аспекти на царинската соработка се опфатени во Поглавје 29 – Царинска унија.

2.3. ЕКОНОМСКИ КРИТЕРИУМИ

Табела 7.1:	2015-20	2021	2022	2023
Северна Македонија – клучни економски бројки	просек			
БДП по глава на жител (% од ЕУ-27 во П.П.) ¹⁾	41	33	42	41
Реален раст на БДП	1,6	4,5	2,2,	1,0
Стапка на економска активност на населението на возраст 15-64 години (%), вкупно	65,3	66,8	66,4	65,4
жени	52,6	55,1	54,3	54,7
мажи	77,7	78,4	78,4	76,0
Стапка на невработеност на населението на возраст 15-64 години (%), вкупно ²⁾	21,3	15,8	14,5	13,2
жени	20,8	13,8	12,6	11,4
мажи	21,6	16,9	15,9	14,4
Вработеност на населението на возраст 15-64 години (годишен раст %) ²⁾	2,3	нема	нема	-0,2
		податоци	податоци	
Номинални плати (годишен раст %)	4,4,	5,7	11,1	15,3
Индекс на потрошувачки цени (годишен раст %)	0,7	3,2	14,2	9,4
Девизен курс во однос на ЕУР	61,58	61,63	61,62	61,56
Салдо на тековната сметка (% од БДП)	-1,8	-2,8	-6,1	0,7
Нето-странски директни инвестиции, СДИ (% од БДП)	2,9	3,3	5,0	3,8
Општ државен биланс (% од БДП)	-3,4	-5,3	-4,4	-4,9
Општ државен долг (% од БДП)	41,5	51,4	50,5	53,1

Забелешки:

1) Евростат

2) Од првиот квартал во 2022 година, Анкетата за работна сила се заснова врз резултатите од Пописот на населението од 2021 година, со што се ограничува споредливоста со податоците од претходната година. Досега, Заводот за статистика ги ревидирал податоците од 2017 до 2021 година врз основа на податоците од Пописот.

Извор: национални извори

2.3.1. Постоење функционална пазарна економија

Економско управување

Владата започна да работи на клучните реформи. Формиран е новиот Фискален совет и покрај некои пречки при вработувањето, и се донесоа неговите правилник и статuti. Во Министерството за финансии се формираше нов Сектор за управување со јавни

инвестиции, но неговото работење сè уште е отежнато поради кадровски и ИТ-прашања. Владата укина одредени нетаргетираны мерки за енергетска поддршка и, на крајот на 2023 година, донесе неколку реформи на пазарот на електрична енергија, вклучително и постепено намалување на регулираниот пазар, што се очекува да доведе до помало фискално оптоварување. Собранието донесе измени на неколку даночны закони, со кои се намалуваат даночните расходи и се проширува основата на приходите.

Насоките за политиките кои беа заеднички договорени на Финансиско-економскиот дијалог во мај 2023 година се делумно спроведени. Покрај фискалните реформи, Владата презеде мерки за справување со неформалната економија и промовирање инвестиции за енергетска ефикасност. Исто така, донесе три клучны закони во делот на образование и ги зајакна активните политики на пазарот на труд. Северна Македонија ги исполни условите на политиката поврзани со првата транша (50 милиони евра) од макрофинансиската помош на ЕУ, која беше исплатена во мај 2024 година. Во јануари, ММФ го заврши првиот преглед на линијата за претпазливост и ликвидност (ЛПЛ), што им овозможува на органите пристап до околу 200 милиони евра.

Макроекономска стабилност

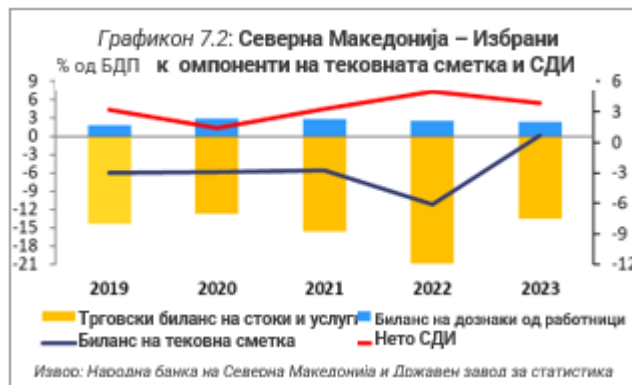
Закрепнувањето на економијата по пандемијата остана слабо.

Годишниот раст на БДП опадна на околу 1 % во 2023 година, што претставува намалување од 2,2 % во 2022 година, поради слабата домашна побарувачка. Формирањето бруто-капитал нагло се намали, главно како резултат на намалувањето на залихите. Растот

на потрошувачката на домаќинствата забави и покрај тоа што зајакна со растот на платите, дознаките и владината поддршка. Надворешниот биланс значително придонесе за економскиот раст, додека увозот на стоки и услуги бележи силен пад, во услови на намалување на глобалните цени на енергијата. Во првата половина на 2024 година, БДП се зголеми за 1,8 % во просек, главно како резултат на големиот пад на увозот, прекумерно надоместувајќи за истовремениот пад на извозот. Домашната побарувачка остана слаба, а дополнително забави растот на потрошувачката на домаќинствата, односно 1,4 % во просек, по растот од 2,4 % во 2023 година, додека позитивниот придонес од инвестициите во голема мера ги одрази базните ефекти. Конвергенцијата со нивоата на приходи во ЕУ остана бавна, при што реалниот БДП по глава на жител се зголеми од 37 % од просекот на ЕУ-27 во 2017 година на 43 % во 2021 година, а потоа постепено опадна на 41% во 2023 година.

Надворешната позиција на земјата значително се подобри. Дефицитот на тековната сметка, кој се искачи на 6,1 % од БДП

во 2022 година поради растот на цените на енергијата, постепено се подобруваше во текот на 2023 година и премина во годишен суфицит од 0,7 % од БДП. Со намалувањето на цените на енергијата и зголемувањето на домашното производство на електрична енергија, со што се намали потребата за увоз на енергија, трговскиот дефицит се намали за 7,6 процентни

поени (п.п.) на 18,9 % од БДП. Ова беше придружено со раст на дознаките, додека суфицитот во билансот на услугите се намали, а дефицитот на примарниот биланс се влоши. Сепак, во првата половина на 2024 година тековната сметка повторно премина во дефицит бидејќи трговскиот биланс се влоши и дознаките се намалија, во споредба со годишното ниво. Странските директни инвестиции, со околу 3,8 % од БДП, беа пониски од 2022 година (5 %), но сепак над 5-годишниот просек. Значително закрепнаа во првата половина на 2024 година и изнесуваа 4,9 % од БДП. Сепак, економијата останува ранлива на потенцијално ново зголемување на цените на енергијата, со оглед на високиот енергетски интензитет на земјата и сè уште големото потпирање на увоз на енергија. Девизните резерви значително се зголемија во 2023 година и забележаа раст од 16,5 % на годишно ниво на крајот на јули 2024 година, покривајќи околу 4,2 месеци потенцијален увоз. Бруто надворешниот долг, без трансакциите на Народната банка, изнесуваше 85 % од БДП на крајот на првиот квартал, при што неговата структура, во која доминираат долгорочното финансирање и финансирањето со фиксна каматна стапка, претставува мал ризик.

Инфлацијата забави, што ѝ овозможи на Народната банка да престане со затегнување на монетарната политика. Годишната инфлација го достигна врвот во октомври 2022 година и изнесуваше 19,8 %, по што постепено се намалуваше во 2023 година поради глобалното израмнување на цените на храната и енергијата и затегнувањето на монетарната политика. Просечната годишна инфлација опадна од 9,6 % во 2023 година на 3,8 % во просек во првата половина на 2024 година, намалувајќи се на 2,2 % во август. При висок раст на номиналната плата забави и базичната инфлација, иако со побавно темпо. Од септември 2023 година, Народната банка ја задржа основната каматна стапка непроменета на 6,3 %.

Фискалниот дефицит се зголеми, и покрај даночните мерки за зголемување на приходите. Со 4,9 % од БДП, буџетскиот дефицит за 2023 година се зголеми и беше малку повисок од првичната цел на Владата (4,8 %), делумно поради послабиот раст на БДП од проектираниот. Во септември 2023 година, неопходна беше прераспределба на буџетот, главно за да се приспособат повисоките плати во јавниот сектор, пензиите и социјалните трансфери, додека првичната цел за дефицитот остана непроменета. Високата реализација на капиталните расходи во 2023 година, односно 97 % од првичната цел на Владата, што е значително над просекот од претходните 5 години (83 %), главно се должи на предвремената исплата на 230 милиони евра во корист на градежниот конзорциум задолжен за изградба на делници од Коридорите 8 и 10д, како и 80 милиони евра субвенции за домашниот производител на електрична енергија. Во 2023 година, приходите се зголемија за 14 % на годишно ниво, поттикнати од еднократниот „данок на солидарност“ на вишокот корпоративен профит. Измените на неколку даночни закони за проширување на даночната основа влегоа во сила во

октомври 2023 година. Во есента 2023 година, Собранието донесе натамошни измени на неколку закони за укинување на даночните ослободувања, особено на Законот за акцизи, Законот за данокот на додадена вредност, Законот за данокот на добивка и Уредбата за начинот на пресметка на данокот на моторни возила, која стапи на сила на 1 јануари 2024 година. Во првите седум месеци од 2024 година приходите беа повисоки за 12,6 % во споредба со истиот период претходната година, главно поради повисоките даноци и придонеси, а расходите пораснаа за 7,8 %. Дефицитот на општата влада се намали за 19,5 % во овој период. Во јули, новата Влада усвои ребаланс на буџетот за 2024 година, а Собранието го одобри во август. Со ребалансот се предвидува зголемување и на приходите и на расходите во споредба со првичните цели, при што планираниот дефицит ќе се зголеми од претходно планираните 3,4 % - како што беше договорено со ММФ - на 4,9 % од проектираниот БДП.

Јавниот долг дополнително се зголеми во текот на извештајниот период, и иако сè уште е релативно висок, неговата структура претставува низок ризик. Во 2023 година, стапката на јавниот долг порасна за 3 п.п. во споредба со крајот на 2022 година. Тој изнесуваше 62,1% од БДП, што беше значително над нивото од пред пет години (48,4 %). Порастот главно го одразува зголемувањето на вкупниот општ државен долг во овој период (+12,7 п.п.), а остатокот се должи на повисокиот долг на претпријатијата од јавниот сектор кои ги финансираат големите владини проекти за енергетска и транспортна инфраструктура. Уделот на долгот со фиксна каматна стапка во вкупниот долг остана висок и изнесува 74 %. Долгот во странски валути, главно деноминиран во евра, изнесува 71 % од вкупниот долг, нешто помалку во споредба со 2022 година¹⁰. Девизниот курс де факто врзан со еврото означува ограничена ранливост на долгот што произлегува од флукуациите на вредноста на денарот. Со оглед на големите инвестиции кои се потребни за постигнување на целите за декарбонизација на земјата и потребата за мобилизирање нови извори на финансирање, Владата ја издаде првата зелена обврзница во октомври 2023 година.

Бавно напредува донесувањето на законодавството за спроведување на Законот за буџетите (ЗБ). ЗБ, кој беше донесен од Собранието во септември 2022 година и треба целосно да влезе во сила до 1 јануари 2025 година, воведува фискални правила¹¹ и Фискален совет и ја зајакнува среднорочната буџетска постапка. Собранието ги именува членовите на Фискалниот совет и им додели работни задачи, но регрутирањето персонал во Секретаријатот на Советот одеше тешко. Донесувањето на подзаконските акти за спроведување на ЗБ доцни. Ова ги опфаќа клучните акти за спроведување за воведување буџетски класификации, на пример, кои треба да се

¹⁰ Во 2023 година, Владата го зголеми домашните издавања над првичниот план, бидејќи некои планирани исплати на странски заеми беа долготрајни.

¹¹ Новиот Закон за буџетите воведува ограничување од 3 % за општиот државен дефицит и ограничување од 60 % за општиот државен долг (во основа се применува од 2023 година, но е суспендиран до 2025 година како одговор на клаузулата за бегство).

воведат за да се осигури целосна примена на законот до 2025 година. Фискалните ризици се значителни, недоволно следени, а некои од нив, како што се непредвидените обврски кои произлегуваат од јавно-приватните партнерства (ЈПП) и други вонбуџетски субјекти, не ѝ се пријавуваат систематски на централната власт¹². Изградбата на делниците од патните Коридори 8 и 10д, кои се предвидени да чинат 1,3 милијарди евра (11,5 % од БДП во 2023 година) и да се завршат во рок од 6 години, е предмет на нејасни договорни услови, и постои ризик од значителни пречекорувања на трошоците и поради недостаток на соодветна проверка, со што Владата делумно се справи во 2023 година по барање на ММФ. Реформите за модернизација на правната рамка за ЈПП се во застој.

Комбинацијата на политики не успеа целосно да ги надмине предизвиците што ги носи високата инфлација. Монетарната политика беше соодветно затегната поради брзорастечката инфлација. Потоа стана неутрална кога инфлацијата се намали, додека фискалната политика се прошири, обезбедувајќи *ад хок* зголемување на платите во јавниот сектор за 10 %, што влезе во сила во септември 2023 година и *ад хок* зголемувања на пензиите (приспособување од 5,3 % од март 2024 година и линеарен износ од 2.500 МКД за сите пензионери во два наврати). Ова не само што ги зголемува домашните ризици доколку дојде до нов пораст на инфлацијата, туку ги засилува и веќе зголемените фискални ризици.

Функционирање на пазарите на производи

Деловно опкружување

Предизвиците што ги носи големата неформална економија не се надминуваа решително. Големата неформална економија, која според процените на ММФ учествува со дури 38 % од БДП, ја поткопува конкурентноста на домашните трговски друштва. Неформалниот сектор во земјата има различни форми, од кои најистакнати се непријавената работна сила, делумно непријавените плати и други неправилности во спроведувањето на Законот за работните односи. Ова ги загрижува локалните деловни субјекти, бидејќи ја нарушува конкуренцијата, го намалува квалитетот на деловното опкружување, води до недоволно јавни приходи, а некои работници остануваат без социјална заштита. Во јуни 2023 година, Владата ја донесе новата стратегија и акциски план за 2023-2025 година за формализирање на неформалната економија. Спроведувањето на владината стратегија и акциски план за 2018 година за борба против неформалната економија се одвиваше бавно.

Влијание на државата врз пазарот на производи

Транспарентноста и ефикасноста на државната помош се сè уште незадоволителни. Транспарентноста и ефективноста на државната помош се засегнати од високиот број даватели на државна помош, немањето ажуриран регистар и сè уште маргиналните надлежности на Комисијата за заштита на конкуренцијата (КЗК) при надзорот на државната помош. Јавните информации за државната помош што Владата им ги дава на трговските друштва се нецелосни, а критериумите за избор на корисници честопати се нејасни. Како предуслов за формирање регистар за државна помош, Владата воспоставува информациски систем за управување што поврзува различни институции, но процесот доцни.

Приватизација и реструктурирање

¹² Новиот Закон за буџетите бара Владата да вклучи опис на фискалните ризици (најмалку оние што се дел од потенцијалните обврски на Владата) во годишната фискална стратегија, а Фискалниот совет да ги оцени фискалните ризици поврзани со различните јавни субјекти, вклучително јавните претпријатија и јавно-приватните партнерства.

Уделот на јавниот сектор во економијата е низок. Во 2023 година, бројот на претпријатија во целосна државна сопственост се намалил за еден, на 14. Бројот на претпријатија во делумна државна сопственост останал 38, при што во повеќето од нив уделот на државна сопственост е под 1 % од издадениот капитал¹³. Вкупната вредност на државната сопственост во претпријатијата опадна, од околу 10 % од БДП во претходните години, на 8 %.

Функционирање на финансискиот пазар

Банкарскиот сектор се покажа отпорен, а пакетот макропрudentни мерки беше зајакнат. Стапката на адекватност на капиталот на банките се зголеми на 17,2 % на крајот на 2023 година, со што значително се надмина регулаторниот минимум од 8 %. Нивниот принос на капиталот се искачи на 16,1 %. Ликвидноста беше доволна, а ликвидните средства сочинуваа над една третина од вкупните средства на крајот на 2023 година. Соодносот на нефункционалните кредити во вкупните кредити за нефинансискиот сектор опадна на рекордно ниско ниво од 2,8 %. Сепак, финансиското посредување е сè уште релативно слабо, со средства на финансискиот сектор под 90 % од БДП. Диверзификацијата напредува бавно, при што банките сочинуваат речиси 80 % од вкупните средства на финансискиот сектор на крајот на 2023 година. Уделот на странски капитал во вкупниот капитал на банките продолжува да биде висок, односно околу 79 %. Годишниот раст на депозитите забрза во 2023 година во услови на повисоки каматни стапки, додека банкарското кредитирање на приватниот сектор ја загуби динамиката (-3,4 п.п. на годишно ниво до 6,2 %). Финансирањето заеми преку депозити остана солидно, при што соодносот кредити-депозити за нефинансиските клиенти изнесуваше 81,6 % на крајот на 2023 година. Дополнително зајакна макропрudentната рамка. Народната банка продолжи да спроведува скалести зголемувања на противцикличниот заштитен слој на капиталот и воведо макропрudentни мерки насочени кон кредитокорисниците за намалување на ранливостите на пазарот на недвижности. Во октомври 2023 година, Собранието го донесе Законот за решавање банки, додека Законот за Фонд за осигурување на депозити сè уште не е донесен.

Функционирање на пазарот на труд

Пазарот на труд делумно ја изгуби динамиката. Порастот на вработеноста незначително се намали во 2023 година, во споредба со претходните години, додека одливот на работна сила стана поизразен. Во просек, стапката на невработеност опадна на 13,2 % во 2023 година, во споредба со 14,5 % во 2022 година. Уделот на пазарот на трудот се намали на 65,4 % (-1 п.п. годишно), како резултат на пониската стапка на активност кај мажите, додека стапката кај жените благо порасна. Стапката на невработеност кај младите (на возраст од 15 до 24 години) се намали за 3,2 п.п., на 29,3 %, како одраз на силниот пад на работната сила во оваа возрасна група (-5,5 % на годишно ниво).

¹³ Бројките се темелат на информации од Владата. Нова усогласена и меѓународно стандардизирана глобална база на податоци за претпријатија во државна сопственост (ПДС) на Светската банка укажува дека има 88 ПДС од кои 35 се 100 % во сопственост на Владата на Северна Македонија.

Северна Македонија ја спроведува Гаранцијата за млади од 2018 година, која помогна значително да се намали невработеноста кај младите во последните години, но, сепак, сè уште е висока. Просечната бруто-номинална плата се зголеми за 15,3 % на годишно ниво во 2023 година, при што годишниот раст достигна 16,8 % во јануари. Во суштина, платите се зголемија за 5,4 % во 2023 година и за дополнителни 13,2 % во јануари 2024 година, како одраз на остриот натамошен пад на инфлацијата.

2.3.2. Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата

Образование и иновации

Реформата во стручното образование и обука (СОО) се одвива бавно, а неусогласеноста на вештините и понатаму е присутна. Бројот на луѓе со завршено високо образование расте, но наставните програми не успеваат да ги оспособат учениците кои завршуваат СОО со потребните вештини за да одговорат на побарувачката на работна сила. Конкретно, деловните субјекти го сметаат немањето технички вештини кај учениците со завршено СОО за главно тесно грло. Во 2023 година, Владата го донесе Законот за СОО со цел да се надмине фрагментираноста на институциите кои се надлежни за стручното образование и обука. Собранието треба допрва да го донесе Законот. Во 2023 година, јавните трошоци за образование и обука останаа стабилни на 3,7 % од БДП (под нивото на ЕУ од 5 %). Сепак, трошењето е неефикасно, главно поради застарените формули за прераспределба на јавните средства за образование од општините. Со 0,4 % од БДП (вклучително и мал удел од приватниот сектор), расходите на економијата за истражување и иновации и понатаму се многу ниски. Во декември 2023 година, Владата ја донесе новата Стратегија за паметна специјализација и Акцискиот план за насочување на истражувањето и иновациите за секој сектор.

Физички капитал и квалитет на инфраструктурата

И покрај итната потреба за модернизација на инфраструктурата на економијата, инвестициите во оваа област се слаби. Огромна е потребата за модернизација на капиталниот фонд на земјата, особено транспортните и енергетските мрежи, додека работите на неколку важни проекти, како што се патните Коридори 8 и 10д, доцнат. Иако јавните инвестиции како удел од БДП значително се зголемија во 2023 година, севкупните инвестиции нагло опаднаа, главно бидејќи трговските друштва ги намалија насобраните залихи за време на енергетската криза.

Дигитализацијата на економијата напредува бавно. Помеѓу 2017 и 2021 година, процентот на домаќинства со интернет-пристап во домот се зголемил за 10,1 п.п., на 83,6 %. Фиксен широкопојасен интернет користат 88 % домаќинствата корисници и 92 % од поголемите деловни субјекти, додека помалите трговски друштва и руралните подрачја сè уште се соочуваат со пречки. Потребни се поголеми напори за подобрување на дигиталните вештини, вклучително преку: (i) воспоставување национална рамка за дигитални вештини за учениците и наставниците; (ii) поголем

број ИТ-алатки во основните и средните училишта; и (iii) проширување на пристапот до брз интернет за малите деловни субјекти и во неурбаните подрачја.

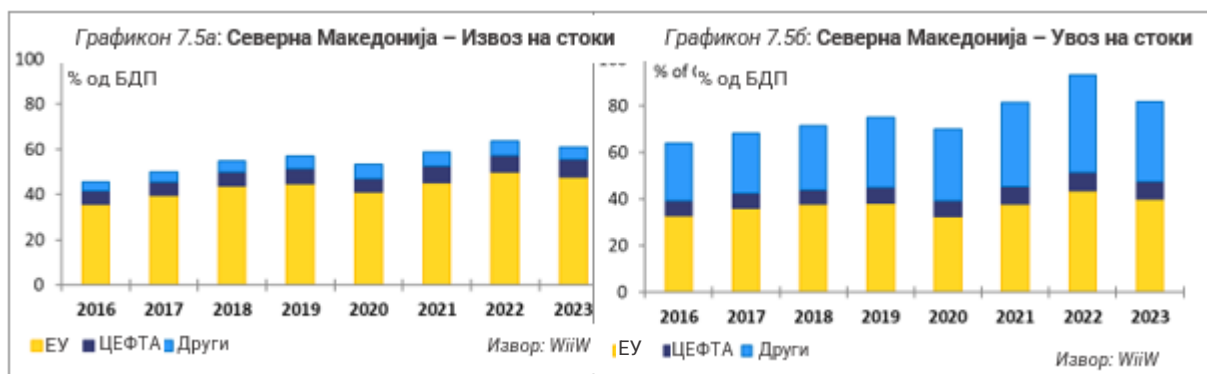
Мерките за подобрување на енергетската ефикасност доцнат. Економијата се карактеризира со висок енергетски интензитет со ниска ефикасност во производството и потрошувачката на енергија. Енергетската ефикасност е еден од клучните столбови за постигнување на амбициозните национални цели за енергетика и клима. Новиот Фонд за енергетска ефикасност (ФЕЕ) беше основан во 2023 година како посебна единица во рамките на Развојната банка, откако во октомври 2023 година Собранието ги донесе потребните измени на Законот за Развојната банка. Првиот ФЕЕ ќе се сосредоточи на општините и другите јавни субјекти, со можност да се прошири и да го опфати резидентниот сектор.

Владата ги зголеми капацитетите за обновлива енергија. Иако економијата продолжува во голема мера да се потпира на производство на електрична енергија од јаглен, инсталираниот капацитет на електричните центри од обновливи извори на енергија се зголеми на 50 % во 2023 година, од околу 17 % во 2021 година. Обновливите извори сочинуваат 33 % од вкупното производство на електрична енергија. Најзабележителен пораст има во производството на **електрична енергија** од фотоволтаични центри, каде се бележи пораст од 287 % во 2023 година во споредба со 2022 година. Сепак, напредокот во политиките за намалување на климатските промени заостанува. Доцни донесувањето на Законот за климатска акција со кој се предвидува воведување механизми за одредување на цената на јаглеродот.

Секторска структура и структура на претпријатијата

Трговијата и услугите стануваат сè поважни за економијата. Структурата на економското производство сè повеќе се потпира на услугите и трговијата (67,3 % од вкупната додадена вредност во 2023 година, во споредба со 66 % во 2022 година). Уделот на преработувачката индустрија во додадената вредност дополнително се намали во 2023 година, трета година по ред, на 14,3 %, откако прогресивно зајакна во годините пред пандемијата. Уделот на градежништвото благо порасна на 6,3 % на годишно ниво, и покрај слабата инвестициска активност, но сепак остана под просекот од 7 % во периодот 2017-2021 година. Уделот на земјоделството опадна на 8,1 % од додадената вредност.

Економска интеграција со ЕУ и конкурентност на цените

Трговската отвореност се намали, но сè уште е на историски високо ниво. Извозот и увозот на стоки и услуги како удел во БДП се намалија за 12 п.п., на 159 % во 2023 година, главно поради намалувањето на вредноста на увозот по падот на цената на енергијата, но остануваат над нивниот 5-годишен просек од 120 % пред пандемијата со КОВИД. Уделот на производи со повисока додадена вредност во структурата на

извозот дополнително се зголеми во 2023 година, вклучително хемикалии (38 % од вкупниот извоз на стоки) и машинерија и транспортна опрема (34 %). ЕУ е главен трговски партнер на земјата, со 59,6 % од вкупната трговија. ЦЕФТА е вториот најголем трговски партнер на земјата со 10 %. Земјите од ЕУ се, исто така, најголеми инвеститори во Северна Македонија, со околу 47,4 % од вкупните приливи на СДИ во 2023 година, по рекордно високото ниво од 69,7 % во 2022 година. Уделот на ЕУ-27 во вкупните акции се искачи на 65 % во 2022 година, од 64,2 % во 2021 година.

Надворешната конкурентност благо опадна. Реалниот ефективен девизен курс (РЕДК), намален со индексот на потрошувачки цени (ИПК), како мерка за надворешната конкурентност, се зголеми за 2,5 % во 2023 година, продолжувајќи го трендот од претходните години. Ова се должеше на зголемувањето на номиналниот ефективен девизен курс за 2,8 %, главно поради неговиот сооднос со турската лира, при што релативните цени останаа стабилни. Номиналните трошоци за труд по единица пораснаа за 8 % во 2023 година, што го отсликува големото покачување на номиналните плати во услови на слаб раст на продуктивноста. Во текот на претходните 5 години, РЕДК на денарот, кој се намали поради инфлацијата, речиси и да не се промени во ниту една насока (во просек мало зголемување од 1 %).

2.4. ЈАВНИ НАБАВКИ, СТАТИСТИКА, ФИНАНСИСКА КОНТРОЛА

Поглавје 5: Јавни набавки

Правилата на ЕУ осигуруваат дека јавните набавки на стоки, услуги и работи во која било земја членка се транспарентни и отворени за сите компании од ЕУ врз основа на недискриминација и еднаков третман.

Институционална поставеност и правно усогласување

Правната рамка за јавните набавки во голема мера е усогласена со *правото* на ЕУ. Сè уште е присутна пракса на запишување компании „на црна листа“ поради професионална злоупотреба во фазата на набавки, што не е во согласност со правилата на ЕУ. Во 2023 година, беа издадени 35 негативни референци за 32 економски оператори, од кои 9 беа истечени, а 3 отстранети од Бирото за јавни набавки (БЈН). До крајот на 2023 година, 23 негативни референци беа активни. На 30 октомври 2023 година, Северна Македонија стана членка на Спогодбата за јавни набавки на СТО (ГПА) и на тој начин доби нови можности за пристап до пазарот, притоа отворајќи го нејзиниот пазар за набавки за другите страни на ГПА.

Доцни финализирањето и донесувањето на Законот за ЈПП и Законот за концесии. Капацитетите на Министерството за економија и труд, кои се занимаваат со концесии и ЈПП, остануваат ограничени. Во текот на 2023 година, беа склучени два нови договори за формирање ЈПП. Сè уште е потребно да се воспостави регистар за ЈПП и регистар за концесии.

Проектот Коридор 8 и Коридор 10-д продолжува да предизвикува загриженост во врска со употребата на Законот за стратешки инвестиции за да се заобиколат регулативите за јавни набавки. Договорот за изградба на најголемиот инфраструктурен проект во историјата на земјата беше директно доделен на меѓународен конзорциум без процес на конкурентно наддавање. Дополнително, договорот е означен како доверлив и не е објавен во јавноста. Електронскиот систем за јавни набавки функционира ефикасно. Во текот на 2023 година, системот е-пазар беше искористен за доделување 258 набавки од мала вредност.

Капацитет за спроведување и примена

Во 2023 година, **пазарот на јавни набавки**¹⁴ изнесуваше 10,9 % од БДП на земјата во споредба со 8,6 % во 2022 година. Тој претставуваше 28,3 % од државниот буџет. Конкуренцијата во јавните набавки останува ограничена. Користењето на постапки за набавка со преговарање се намали на 1,6 % во 2023 година, во споредба со 6,6 % во 2022 година. Поништувањето на понудата за јавни набавки се намали на 26,95 % (19 % целосно и 7,95 % делумно поништување) во 2023 година во споредба со 31 % (21 % целосно и 10 % делумно поништување) во 2022 година.

И покрај објавувањето на употребата на квалитативни критериуми за доделување, користењето на економски најповолната понуда (ЕНП) како критериум за доделување е сè уште ограничено. Во 2023 година од 24 005 известувања за јавни набавки само 1 383 ги примениле критериумите за ЕНП (5,6 %). Во однос на вредност, само 9 % од понудите за јавни набавки ги употребиле критериумите за ЕНП. Потребно е да се организира дополнителна обука и насоки за примената на ЕНП.

Капацитетот за управување со процесите на јавни набавки треба дополнително да се зајакне, особено на локално ниво, со цел да се осигури покохерентен пристап во управувањето со циклусот на набавки. Квалитетот на тендерската документација останува предизвик за помалите договорни органи. На крајот на 2023 година, имаше 1 142 сертифицирани службеници за јавни набавки.

Стратегијата за јавни набавки вклучува мерки за **борба против корупцијата** и судирот на интереси. Во овој поглед, системите за управување со ризици вградени во циклусот на набавки и известувањето за можни коруптивни практики или неправилности треба да се зајакнат. Извештаите за црвени знаменца се објавуваат на веб-страницата на БЈН, но следењето сè уште е недоволно.

Ефикасен систем за правна заштита

Законодавството за **правото на правен лек** во голема мера е усогласено со *правото на ЕУ*. **Капацитетот за спроведување** на Државната комисија за жалби по јавни набавки (ДКЖЈН) останува недоволен со оглед на значителниот број жалби (1 019 во 2023 година, 967 во 2022 година). Постои потреба од дополнителен квалификуван кадар за да се осигури навремено постапување по жалбите. Во 2023 година, против одлуките на Државната комисија за жалби по јавни набавки до Управниот суд беа поднесени 88 жалби.

Поглавје 18: Статистика

Европската статистика се развива, изготвува и дисеминира од земјите членки на ЕУ, водени од начелата и критериумите за квалитет елаборирани во Регулативата за европска статистика, како што се професионалната независност, непристрасност, веродостојност, транспарентност и доверливост. Обезбедени се заеднички правила за методологијата, изготвувањето и дисеминацијата на статистички информации, кои дополнително се специфицирани во секторското законодавство кое го сочинува правото на ЕУ за статистика.

Додека **статистичката инфраструктура** достигна високо ниво на усогласеност со *правото на ЕУ*, нивото на човечки ресурси во Државниот завод за статистика (ДЗС) претставува значителен предизвик за ефикасно спроведување. Потребни се дополнителни напори за модернизација на статистичкото производство со користење на постојните административни информации.

¹⁴ Статистиката не го вклучува договорот за Коридорот 8 и Коридор 10-д бидејќи тој беше склучен со посебен закон и непочитување на вообичаените постапки за јавни набавки.

Во однос на **класификациите и регистрите**, главните класификации се поставени и се во согласност со *правото* на ЕУ. Регионалната класификација е високо усогласена, но не постои усогласеност во однос на територијалните типологии.

Во областа на **макроекономската статистика**, се составуваат статистиките за процедурата за прекумерен дефицит (ЕПД) и владина финансиска статистика (ГФС) (GFS), но податоците не се целосни и со ознака за објавување. За да се намалат значителните недостатоци во однос на основата за евидентирање и покривање на единиците, целосниот збир податоци за ГФС треба да се комплетира и да се усогласи со методологијата ЕСС 2010 (ESA 2010). Секторската класификација треба да се ажурира и ќе треба да се решат отворените прашања поврзани со секторизацијата на единиците. Треба да се воспостави транспарентност за ГФС и ЕПД. Забележан е одреден напредок во националните и регионалните сметки, но потребни се дополнителни подобрувања. Покрај изработката на годишните финансиски сметки и залихи, Народната банка започна со редовно изготвување, објавување и дисеминација на податоци за кварталните финансиски сметки и залихи од октомври 2023 година, но потребни се дополнителни напори за да се осигури целосно усогласување со стандардите на ЕУ.

Постигнат е одреден напредок во **деловната и трговската статистика**. Краткорочните статистички податоци од областа на индустријата, градежништвото и трговијата на мало редовно се изготвуваат според Европската деловна статистика. Земјата не достави никакви податоци за цените на производителите на услуги до Евростат. Северна Македонија сè уште треба целосно да се усогласи со новите барања во деловната статистика.

Во однос на **социјалната статистика**, статистиката за пазарот на трудот е делумно усогласена и потребни се дополнителни подобрувања, вклучително и решавање на некои ИТ-прашања. Анкетата за работната сила и статистиката за слободни работни места се спроведуваат на квартална основа. Навременоста на истражувањето за приходите и условите за живот треба да се подобри.

Во однос на **земјоделската статистика**, по спроведувањето на пробниот попис во јуни 2022 година, подготовките за главниот земјоделски попис беа стопирани поради недостаток од потребни средства и ресурси. Земјата треба да продолжи со подготовките за пописот во земјоделството и да го спроведе. За првпат беа изготвени сметки во шумарството.

Во однос на **статистиката за енергетика и животна средина**, годишна статистика за енергетика и месечни и краткорочни статистики за енергетика се доставуваат до Евростат. Методологијата што се користи за статистиката за енергетика е високо усогласена со *правото* на ЕУ. Индикаторите за животната средина и одржливиот развој се делумно усогласени со *правото* на ЕУ. Земјата продолжи да доставува податоци до Евростат за дисеминација. Усогласувањето на сметките за проток на физичка енергија треба да се подобри.

Поглавје 32: Финансиска контрола

ЕУ ја промовира реформата на националните системи за управување, со цел да се подобрат раководната одговорност, стабилното финансиско управување со приходите и расходите и надворешната ревизија на јавните финансии. Правилата за финансиска контрола дополнително ги штитат финансиските интереси на ЕУ од измами во управувањето со фондовите на ЕУ и од фалсификување на еврото.

Јавна внатрешна финансиска контрола

Иницијативите на ЈВФК се вметнати во столбот VII од Програмата за реформи во управување со јавни финансии 2024-2027 година со 3 различни приоритети кои опфаќаат финансиско управување и внатрешна контрола, внатрешна ревизија и финансиска инспекција. Понатаму, Централната единица за хармонизација го подготви годишниот извештај за функционирањето на јавните внатрешни финансиски контроли, но тој сè уште чекаше на донесување од Владата до септември 2024 година. Спроведувањето на реформите на ЈВФК продолжи да биде попречено поради значителното одложување на донесувањето на Законот за ЈВФК, кој сè уште е во собраниска постапка по повеќе од три години, и поради недоволниот капацитет на клучните институции.

Правната рамка за **внатрешна контрола** е во голема мера усогласена со меѓународните стандарди, но спроведувањето треба дополнително да се зајакне. Ефикасното спроведување на **раководната одговорност** останува предизвик за буџетските корисници на централно и локално ниво. Потребно е да се обезбеди кохерентна примена на Прирачникот за раководна отчетност. **Управувањето со ризици** треба дополнително да се зајакне. Во 2022 година, 70 % од институциите на централно ниво имаа стратегија за управување со ризици, а само 59,8 % имаа изготвени регистри за ризици.

Постигнат е добар напредок во развојот на секундарното законодавство за спроведувањето на законот за финансиска инспекција. Сепак, **финансиската инспекција** сè уште не функционира ефикасно. Структурата и капацитетот за човечки ресурси на финансиската инспекција остануваат недоволни за спроведување на нејзините задачи. Во 2023 година, таа прими 2.052 барања, но можеше да спроведе само 499.

Фрагментарноста и несоодветната кадровска подготвеност за **внатрешна ревизија** ги намалуваат организацискиот капацитет и обезбедувањето квалитет. Според последниот извештај за функционирањето на ЈВФК од 2023 година кој ја опфаќа фискалната 2022 година, формирани се 118 единици за внатрешна ревизија на субјектите од јавниот сектор на централно ниво, во кои се вработени 116 внатрешни ревизори. Единиците за внатрешна ревизија на централно ниво извршија 128 ревизии во 2023 година. Сè уште има потреба од воведување национален систем за сертификација за внатрешни ревизори.

Централната единица за хармонизација продолжува да обезбедува методолошки насоки и да го координира финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија во јавниот сектор. Нејзините капацитети остануваат недоволни за следењето и известувањето за функционирањето на севкупниот систем за внатрешна контрола кој брои 1 380 јавни субјекти.

Надворешна ревизија

Новиот Закон за **државната ревизија**, кој треба да ја зајакне независноста на ДЗР и улогата на Собранието во последователното следење на поединечните ревизорски извештаи, сè уште е во владина постапка. ДЗР врши ревизија на усогласеноста на завршните владини сметки на основниот буџет до јуни секоја година. Годишниот извештај за ревизија беше поднесен до Собранието и објавен во јуни 2024 година.

Квалитетот на ревизорската работа е доволен. Во 2023 година, ДЗР целосно ја спроведе Програмата за работа за ревизии за 2023 година која предвидуваше 66 ревизии. ДЗР поднесе 11 пријави до Јавното обвинителство за информирање и последователно следење.

Институционалниот капацитет на ДЗР останува недоволен. Актот за систематизација, одобрен во декември 2022 година, предвидува 245 работни места, од кои 118 (48 %) се

пополнети. Буџетот на ДЗР за 2024 година беше одобрен како што беше побарано и доби дополнителни средства за четири нови вработувања и 13 унапредувања.

Во однос на **влијанието на ревизорската работа**, препораките на ДЗР не се ефикасно спроведени од субјектите на ревизија и треба да се зајакне собраниското последователно следење на поединечните ревизорски извештаи. До моментот на објавување на годишниот извештај, субјектите на ревизија презедоа мерки за да одговорат на 71 % од препораките на ревизијата во 2023 година.

Заштита на финансиските интереси на ЕУ

Националното законодавство е во голема мера усогласено со Директивата 2017/1371 на ЕУ за борба против измама во врска со финансиските интереси на Европската Унија со примена на кривичното право. Треба да се зајакнат капацитетите на Одделението за координација на борбата против измама (мрежа за координација против измама) во рамките на Министерството за финансии, бидејќи има само три вработени лица. Во 2023 година, националните органи пријавија четири случаи на неправилности преку системот за управување со неправилности, што е намалување во споредба со претходниот извештаен период. Националните органи треба да продолжат да градат евиденција за соработка со Европската комисија за истраги и известување за неправилности.

Заштита од фалсификување на еврото

Националното законодавство е делумно усогласено со регулативите на ЕУ кои го дефинираат системот за борба против фалсификувањето на еврото. Капацитетите на Народната банка и Министерството за внатрешни работи треба дополнително да се зајакнат. Народната банка продолжи со спроведување редовни задолжителни обуки за вработените во кредитните институции и приватните благајнички центри за рачна проверка на автентичноста на готовината во оптек.

3. ДОБРОСОСЕДСКИ ОДНОСИ И РЕГИОНАЛНА СОРАБОТКА

Добрососедските односи и регионалната соработка се суштински дел од процесот на европска интеграција на Северна Македонија. Тие придонесуваат за стабилност, помирување и клима што е погодна за решавање на отворените билатерални прашања и на наследствата од минатото.

Земјата продолжи да се вклучува во голем број регионални иницијативи за соработка, како што се Договорот за слободна трговија на Централна Европа (ЦЕФТА), Енергетската заедница, Транспортната заедница и Советот за регионална соработка. Во јули 2023 година, Северна Македонија го презеде едногодишното претседавање со Процесот за соработка во Југоисточна Европа. Исто така, Северна Македонија активно учествуваше во иницијативи како што се Централноевропската иницијатива и Центарот за безбедносна соработка.

Четвртиот годишен **самит ЕУ-Западен Балкан** се одржа во Брисел во декември 2023 година, на кој се потврди перспективата за членство на Западен Балкан во ЕУ и се истражуваа мерките за натамошно унапредување на постепената интеграција.

Северна Македонија активно се вклучи во регионалната димензија на **Планот за раст за Западен Балкан**. Земјата активно учествуваше и на министерските и на лидерските состаноци и беше домаќин на состанокот на лидерите во февруари во Скопје.

Во однос на **Заедничкиот регионален пазар**, во октомври 2023 година самитот на Берлинскиот процес се одржа за првпат во регионот во Тирана. Донесен е договор за признавање професионални квалификации за медицински сестри, ветеринарни

хирурзи, фармацевти и акушерки. **Патоказот за роаминг** помеѓу Западен Балкан и ЕУ влезе во првата фаза на спроведување. Северна Македонија ратификуваше три од четири договори за мобилност потпишани на самитот на Берлинскиот процес во ноември 2022 година и ги депонираше поврзаните инструменти за известување. 12 главни одлуки беа договорени од Мешовитиот комитет на ЦЕФТА во октомври 2024 година.

Во јануари 2024 година, Северна Македонија, Албанија и Србија го потпишаа првиот Протокол за спроведување на Договорот за услови за слободен пристап до пазарот на труд во Западен Балкан.

Земјата, главно, одржува добра соработка и добри **билатерални односи** со другите земји вклучени во процесот на проширување и соседните земји членки на ЕУ.

Односите со **Албанија** останаа добри. Двете земји прославија 30 години дипломатски односи. Двете земји потпишаа неколку договори за заедничка соработка во повеќе области, вклучително и безбедноста, одбраната, инфраструктурата, енергетиката, образованието, науката и културата.

Односите со **Босна и Херцеговина** продолжуваат да бидат добри. Во сила се неколку билатерални договори, вклучително и за соработка за интеграција во ЕУ и од ноември 2023 година за економска соработка.

Соработката со **Косово** продолжува да е сеопфатна и конструктивна, со одржани неколку средби на највисоко ниво. Пред претседателските и парламентарните избори во Северна Македонија во мај 2024 година, премиерот на Косово, Курти се сретна со претставници на опозициските партии.

Односите со **Црна Гора** останаа добри. Во текот на извештајниот период беа одржани средби на високо ниво меѓу претставниците на двете земји.

Односите со **Србија** се добри. Потпишани се Меморандум за соработка за брзата пруга Скопје-Ниш и Меморандум за соработка за воспоставување железничка мрежа со високи перформанси.

Односите со **Турција** се добри. Северна Македонија отвори почесен конзулат во Амасија и во Анталија. Во текот на извештајниот период беа одржани средби на високо ниво меѓу претставниците на двете земји. Во септември 2024 година, турскиот министер за надворешни работи го посети Скопје и се сретна со неговиот колега, изразувајќи ја целта за зајакнување на економската соработка и зајакнување на трговската размена меѓу двете земји.

Односите со **Украина** се интензивираа откако Русија ја започна воената агресија врз земјата. Северна Македонија обезбеди хуманитарна и воена помош и е целосно усогласена со пакетот рестриктивни мерки на ЕУ против Русија. Северна Македонија и Украина имаат договори за трговија, заштита на инвестиции, култура, образование, туризам, транспорт и воена соработка. Од 2019 година е воведен безвизен режим за краток престој.

Односите со **Грузија** се добри. Во сила е договор за култура.

Односите со **Република Молдавија** се добри. Има склучено договори за транспорт, трговија, царина, финансии, медицина и здравство, полиција, надворешни работи и за конзуларни прашања. Нема безвизен режим помеѓу двете земји.

Во текот на извештајниот период, односите со **Бугарија** се фокусираа на следните чекори во процесот на преговори за пристапување на Северна Македонија во ЕУ. Опипливите резултати и спроведувањето на билатералните договори со добра волја, вклучително и Договорот за пријателство, добрососедство и соработка и неговиот

Протокол, остануваат значајни. Во октомври 2023 година во Скопје се одржаа состаноци на експертските работни групи за следење на спроведувањето на Договорот за пријателство, добрососедство и соработка и неговиот протокол. Заедничката мултидисциплинарна експертска комисија за историски и образовни прашања одржа неколку средби во текот на извештајниот период. Во последните месеци, изјавите на поединечни политичари негативно влијаеја на односите меѓу двете земји. Потребни се дополнителни напори за да се промовира атмосфера на дијалог и заемна почит.

Соработката со **Грција** е интензивирана, особено во клучни области што се од заеднички интерес. Оптимистичките резултати и спроведувањето на билатералните договори со добра волја, вклучително и Договорот од Преспа, остануваат значајни. Во март 2024 година, во Скопје се одржа осмиот состанок на Заедничкиот интердисциплинарен комитет на експерти за историски, археолошки и образовни прашања. Во мај, додека полагаше заклетва во Собранието, новоизбраниот претседател на Северна Македонија ја нарече земјата „Македонија“, наместо да го користи уставното име, пракса што подоцна ја следеа неколку владини функционери, а која претставува главно прашање во спроведувањето на Договорот од Преспа. Двете земји ја интензивираа соработката за изградба на интерконектор за природен гас меѓу Северна Македонија и Грција и во однос на Терминалот за течен нафтен гас (ТНГ) во Александрополи.

4. СПОСОБНОСТ ЗА ПРЕЗЕМАЊЕ НА ОДГОВОРНОСТИТЕ НА ЧЛЕНСТВОТО

КЛАСТЕР 2: ВНАТРЕШЕН ПАЗАР

Овој кластер опфаќа: слободно движење на стоки (Поглавје 1); слободно движење на работници (Поглавје 2); право на основање и слобода на давање услуги (Поглавје 3); слободно движење на капитал (Поглавје 4); право за трговски друштва (Поглавје 6); закон за интелектуална сопственост (Поглавје 7); политика за конкуренција (Поглавје 8); финансиски услуги (Поглавје 9); и заштита на потрошувачи и здравствена заштита (Поглавје 28). Овој кластер е клучен за подготовките на Северна Македонија за барањата на внатрешниот пазар на ЕУ и е особено релевантен за развојот на Заедничкиот регионален пазар.

Поглавје 1: Слободно движење на стоки

Слободното движење на стоки осигурува слободно тргување со многу производи во рамките на ЕУ, врз основа на заеднички правила и постапки. Доколку производитите се регулирани со национални правила, начелото на слободно движење на стоки спречува овие правила да создадат неоправдани пречки во трговијата.

Општи начела

Земјата воспостави функционална институционална рамка за **производство, дистрибуција и ставање на пазарот на индустриски производи**. Иако Законот за техничките барања за производитите и оцена на сообразност и Законот за општа безбедност на производитите, донесени во 2022 година, беа наменети за да се усогласат со релевантното право на ЕУ, сè уште не е донесено релевантното законодавство за спроведување. Допрва треба да се донесат нова Стратегија за слободно движење на стоки и Акциски план, и нов Акциски план 2024-2028 година за отстранување на нетарифните бариери во трговијата и осигурување усогласеност со членовите од 34 до 36 од ДФЕУ. Капацитетот на министерството одговорно за оваа област и за соодветното правно усогласување со правото на ЕУ е многу ограничен.

Усогласена област: инфраструктура на квалитет

Воспоставени се потребната институционална и правна структура за технички прописи, стандарди, оцена на сообразноста, акредитација, метрологија и надзор на пазарот. Националниот институт за **стандардизација** донесе 24.357 европски стандарди како национални стандарди.

Институтот за **акредитација** на Република Северна Македонија осигурува постапки за акредитација за тестирање, калибрација и медицински лаборатории, тела за оцена на сообразност и инспекциски тела. Во земјата има 213 активни тела за **оцена на сообразност**. Допрва треба да се донесе нов закон осмислен да се усогласи со најновото *право* на ЕУ за **надзор на пазарот**. Државниот пазарен инспекторат (ДПИ) во 2023 година изврши 679 инспекциски надзори на пазарот, што доведе до повлекување на 37 штетни производи од пазарот, главно текстил и играчки. ДПИ ангажираше 40 дополнителни вработени, но не постигна никаков напредок во дигитализацијата на внатрешните оперативни постапки за надзор на пазарот.

Усогласена област: секторско законодавство

Во однос на **законодавството за производи според „новиот и глобален пристап“**, нивото на усогласеност со *правото* на ЕУ останува ниско.

Не е постигнат напредок во однос на усогласувањето на *правото* на ЕУ за **производи според „стариот пристап“** со најновото *право* на ЕУ, вклучително и за возила, за хемикалии или за **детергенти** или **огнено оружје**. Исто така, нема промена во однос на процедуралните **мерки** и **постапките** за известување за стандарди и технички прописи. Националното законодавство за враќање на **културните добра** останува делумно усогласено со релевантното *право* на ЕУ.

Не е постапено по препораките од националната стратегија за спречување на корупцијата поврзана со надзорот на пазарот и безбедноста на производите.

Поглавје 2: Слободно движење на работници

Граѓаните на една земја членка имаат право да работат во друга земја членка и мора да им бидат обезбедени исти работни и социјални услови како и на другите работници.

Не е постигнат напредок во усогласувањето на националното законодавство со *правото* на ЕУ во однос на **пристапот до пазарот на труд**. Законот за вработување и работа на странци не прави разлика меѓу граѓаните на ЕУ и други странци. Квотата на работни дозволи се утврдува годишно, а дозволено е обединување на семејството.

Граѓаните на ЕУ не може да пристапат до работни места во јавната администрација освен потесен список на позиции во здравството и високото образование. Исто така, некои работни места во приватните компании се предвидени исклучиво за државјани на Северна Македонија. Во 2023 година, Северна Македонија издаде 834 работни дозволи за странски работници. Земјата има потпишано три билатерални договори за сезонски работници со Германија, Словенија и Катар, од кои само договорот со Германија почна да се спроведува.

Не беа пријавени настани во врска со учеството во **ЕУРЕС** (европска мрежа на услуги за вработување).

Земјата има склучено 22 билатерални договори за координација на системите за социјално осигурување, од кои 13 се со земји членки на ЕУ. Додека во 2023 година земјата започна преговори за билатерален договор за социјално осигурување со Италија, САД и Грција, не беа потпишани нови договори за билатерална **координација на системите за социјално осигурување** или за меѓусебно признавање на

здравствените услуги. Законот за регистар на задолжително социјално осигурување, кој го регулира формирањето и работењето на регистарот, беше донесен во октомври 2023 година.

Нема напредок во областа на **Европската картичка за здравствено осигурување (ЕНІС)**, бидејќи само девет земји членки на ЕУ (Австрија, Белгија, Бугарија, Република Чешка, Германија, Луксембург, Холандија, Словачка и Словенија) имаат пристап до медицински услуги во јавните и некои приватни здравствени установи во земјата.

Специфичната рамка за спречување на корупцијата во доменот на слободното движење на работниците останува слаба. Агенцијата за вработување го применува Кодексот на административни службеници, но сè уште нема донесено Политика за интегритет за да се засилат заложбите за борба против корупцијата.

Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги

Физичките и правните лица на ЕУ имаат право да се основаат во која било земја членка и да обезбедуваат прекугранични услуги. За одредени регулирани професии, постојат правила за меѓусебно признавање на квалификациите. Правилата за поштенски услуги на ЕУ се насочени кон подобрување на квалитетот на универзалната услуга, кон постепено отворање на пазарот за конкуренцијата и кон воспоставување независно регулаторно тело.

Во однос на **правото на основање и слободата на давање прекугранични услуги**, Северна Македонија продолжи да го усогласува нејзиното законодавство со Директивата за услуги на ЕУ со донесување измени на Законот за вршење сметководствени работи и на Законот за минерални сировини. Единствената точка за контакт (www.uslugi.gov.mk) треба да се надгради за да ги исполни барањата утврдени во Директивата за услуги. До септември 2024 година, 124 услуги за граѓаните и за деловните субјекти беа достапни онлајн (барања може да се поднесуваат електронски).

Во областа на **поштенските услуги**, националното законодавство е усогласено со Првата и Втората директива за поштенски услуги и делумно со Третата директива за поштенски услуги. Давателот на универзална услуга има ексклузивно право да обезбедува резервирани поштенски услуги. Националното законодавство сè уште треба да се усогласи со Регулативата за прекугранична испорака на пратки. Агенцијата за пошти е независно регулаторно тело кое осигурува усогласеност со Законот за поштенски услуги. Во моментот, има еден давател на универзални услуги и 33 други поштенски оператори. Северна Македонија треба да го финализира усогласувањето со **правото на ЕУ** за поштенски услуги и да осигури доволен институционален капацитет за следење и спроведување на новите правила на поштенскиот пазар.

Не е постигнат напредок во однос на **меѓусебното признавање на професионалните квалификации**. Сè уште не е донесен закон наменет за усогласување со релевантното **право на ЕУ**. Националното законодавство сè уште треба да се усогласи со Директивата 2005/36/ЕЗ на ЕУ во однос на минималните барања за обука. Допрва треба да се стават во функција транспарентен список на сите регулирани професии и електронски регистар. Треба да се зајакне институционалниот капацитет на одделот во Министерството за образование и наука што се занимава со меѓусебно признавање на професионалните квалификации.

Поглавје 4: Слободно движење на капитал

Во ЕУ, капиталот и инвестициите мора да бидат во состојба да се движат без ограничување, со заеднички правила за прекугранични плаќања. Банките и другите

економски оператори применуваат одредени правила за поддршка на борбата против перење пари и финансирање тероризам.

Во однос на **движењето на капитал и плаќањата**, патоказот за спроведување развиен од органите во 2022 година треба да се подобри со повеќе детали за конкретни дејства и временски рокови во однос на постојните ограничувања на движењето на капиталот, вклучително и либерализација на откупот на земјоделско земјиште во согласност со нејзините обврски од Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА). Степенот на нејзиното спроведување во текот на 2023 и 2024 година и досегашните достигнувања не се јасни бидејќи не се споделени извештаи за спроведување со Комисијата.

Во однос на **платните системи**, транспарентноста на условите за користење на платежните услуги се подобри со воспоставувањето од страна на Народната банка на алатка за споредба на надоместоците за најчесто користените платежни услуги обезбедени од локалните банки. Законот за платежни услуги и платни системи вклучува одредби кои имаат за цел усогласување со Директивата за платежни услуги 2, Директивата за е-пари 2 и Регулативата за размена на провизии, но треба да се осигури целосна усогласеност. Земјата ги започна подготовките за лансирање на дигиталниот денар и за воспоставување платен систем за прекугранични плаќања меѓу земјите од Западен Балкан. Во јули 2024 година, Северна Македонија ја поднесе нејзината формална апликација за приклучување кон Единствената област за плаќања во евра (СЕПА).

Што се однесува до **борбата против перење пари и финансирање тероризам** (АМЛ/ФТ), сè уште треба да се донесе законодавството за спроведување на законите за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Во согласност со барањата на петтата Директива за спречување перење пари (АМЛ), треба да се формира унифициран регистар на банкарски сметки.

Агенцијата за супервизија на осигурување во декември 2023 година донесе насоки за процена на ризикот од АМЛ/ЦТФ. Беше финализирана, но не донесена 3-годишна стратегија на оваа институција за АМЛ/ЦТФ. Во октомври 2023 година, влезе во сила одлуката на Народната банка, во која се наведени мерките за АМЛ/ЦТФ што треба да ги спроведат субјектите под надзор, вклучително и платежните институции и менувачниците. Управата за финансиско разузнавање дополнително ги разви нејзините капацитети за обработка на податоци, финансиска анализа и засилена процена заснована на ризик.

Како што беше споменато во последниот извештај на MONEYVAL од јули 2023 година, Северна Македонија ја зајакна нејзината правна рамка од последната заедничка евалуација и ги постави темелите за стабилен режим за справување со перење пари и финансирање тероризам. Сепак, постои потреба од подобро спроведување на мерките во повеќе области. Потребно е сеопфатно последователно следење на идентификуваните приоритетни дејства за да се подобри усогласеноста, како и да се подготви за следната евалуација на MONEYVAL што се очекува во 2025 година.

Поглавје 6: Право на трговски друштва

ЕУ има заеднички правила за барањата за основање, регистрирање и обелоденување на едно трговско друштво, со дополнителни правила за сметководствено и финансиско известување и законска ревизија.

Во однос на **правото на трговски друштва и корпоративното управување**, во врска со формирањето компании, Северна Македонија треба дополнително да се усогласи со Директивата за употреба на дигитални алатки и процеси во правото за трговски друштва, вклучително и проверка на предметот на компанијата и постапките за

верификација на именување и изземање директори. Северна Македонија, исто така, треба дополнително да се усогласи со одредени барања за капитал предвидени со Директивата 2017/1132. Во иднина, националниот деловен регистар треба да е технички подготвен за да се поврзе со Системот за интерконекција на регистрите на деловните субјекти (BRIS).

Кодексот за корпоративно управување од 2021 година е задолжителен само за котирани компании што исполнуваат одредени критериуми и треба да ги опфати сите котирани компании. Националното законодавство е во голема мера усогласено со *правото* на ЕУ во однос на правните форми на Societas Europaea и на Европската групација за економски интерес, додека нацрт-законодавството за делумно усогласување со *правото* на ЕУ за Европско кооперативно друштво чека да биде донесено од Собранието. Потребно е дополнително усогласување со *правото* на ЕУ за одредени аспекти на домашните спојувања, домашните поделби и прекуграничните операции (спојувања, поделби, конверзии), понудите за преземање, како и со правилата за поттикнување долгорочен ангажман на акционери (Директива SRD II).

Во однос на **известувањето на друштвата**, Северна Македонија е делумно усогласена, меѓу другото и во однос на сметководствената рамка за малите компании и известувањето од земја до земја. Нацрт-законот за сметководство, насочен кон понатамошно усогласување со *правото* на ЕУ во оваа област, сè уште е во процес на донесување. Северна Македонија исто така ќе треба да се усогласи со најновото *право* на ЕУ (од 2022 година) за известување за корпоративна одржливост. Иако одредени одредби од *правото* за барања за транспарентност за котираните компании се веќе добро опфатени во тековното национално законодавство, потребно е понатамошно усогласување во оваа област, со фокус на известувањето за главните стопанства и режимите на санкционирање. Се чека и донесување нов предлог-закон за ревизија, чија цел е да се постигне поголемо усогласување со *правото* на ЕУ, вклучително и областа на истраги и санкции. Во моментот, не постои тело со крајна одговорност за законски ревизорски надзор, како што се бара со Директивата за ревизија на ЕУ. Видливоста и севкупните резултати на Советот за унапредување и надзор на ревизијата остануваат слаби. Потребни се напори за да се осигури неговата независност.

Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост

ЕУ ги усогласи правилата за правна заштита на правата на интелектуална сопственост (ПИС), авторското право и сродните права. Правилата за правна заштита на ПИС опфаќаат, на пример, патенти и трговски марки, дизајни, биотехнолошки пронајдоци и фармацевтски производи. Правилата за правна заштита на авторското право и сродните права опфаќаат, на пример, книги, филмови, софтвер и радиодифузија.

Во областа на **авторското право и сродните права**, донесувањето на измените на Законот за авторското право и сродните права, насочени кон усогласување со *правото* на ЕУ за управување со колективните права, делата сираци и спроведувањето на обврските од Договорот од Маракеш остануваат одложени. Северна Македонија сè уште не е усогласена со Директивата за остварување на авторското право и сродните права што се применува на одредени онлајн преноси на радиодифузни организации и реемитување телевизиски и радиопрограми, и Директивата за авторското право и сродните права на единствениот дигитален пазар.

Што се однесува до **правата на индустриска сопственост**, Државниот завод за индустриска сопственост (ДЗИС) ја продолжи соработката со ЕУ и со меѓународните тела, особено со Канцеларијата за интелектуална сопственост на ЕУ (EUIPO). Северна Македонија треба и понатаму да го усогласува нејзиното законодавство со *правото* на

ЕУ во оваа област, особено за патенти, трговски тајни, и Директивата за спроведување на правата на интелектуална сопственост.

Во однос на **спроведувањето**, ДЗИС нема капацитет да развие хардверска инфраструктура за да обезбеди целосен увид во институционалното постапување со прекршувањата на ПИС. Координативното тело за заштита на интелектуална сопственост треба да ги засили неговите активности за решавање на клучните предизвици поврзани со ПИС.

Останува да се донесе стратегијата за интелектуална сопственост за 2021-2026 година.

Според Царинската управа, од јануари до крајот на март 2024 година беа регистрирани 12 нови случаи на сомнение за повреда на права на интелектуална сопственост. Има вкупно 189 активни случаи кои вклучуваат 1.059 трговски марки за кои е побарана заштита на правата на интелектуална сопственост. Истовремено, повредата на правата на интелектуална сопственост беше потврдено во три случаи (за 1.338 парчиња) во кои се вклучени 7 меѓународни трговски марки.

Релевантната единица за правата на интелектуална сопственост во Министерството за култура и туризам и понатаму е со недоволен број вработени што го поткопува нејзиниот капацитет да ги извршува нејзините задачи.

Поглавје 8: Политика на конкуренција

Правилата на ЕУ ја штитат слободната конкуренција. Тие вклучуваат антимонополски правила против рестриктивните договори меѓу претпријатијата и злоупотребата на доминантната позиција, а, исто така, вклучуваат правила за концентрации меѓу претпријатијата што значително би ја нарушило ефективната конкуренција. Правилата на ЕУ, исто така, утврдуваат систем за контрола на државната помош. На владите им е дозволено да доделуваат државна помош само ако се исполнети рестриктивните услови, со цел да се спречи нарушување на конкуренцијата.

Антимонопол и спојувања

Законодавната рамка е во голема мера усогласена со правото на ЕУ за антимонопол и спојувања, иако делови од законодавството за спроведување допрва треба да се усогласат.

Во однос на **институционалната рамка**, Комисијата за заштита на конкуренцијата (КЗК) и понатаму има недоволно кадар, што доведува до ограничен капацитет за спроведување со несоодветни технички капацитети. Нејзиниот годишен буџет останува недоволен.

Во однос на **спроведувањето**, бројот на одлуки за спојување се зголеми од 101 во 2022 година на 121 во 2023 година, вклучително и одлуки за мали случаи. Бројот на интервенции по службена должност и на терен останува мал. Потребни се сериозни напори за да се зголеми употребата на инструментот за попустливост со цел да се подобри спроведувањето.

Државна помош

Законодавната рамка за државна помош во голема мера ги одразува членовите 107 и 108 од ДФЕУ. Законот за државна помош и законодавството за неговото спроведување треба дополнително да се усогласат со *правото* на ЕУ. Пописот на државната помош сè уште не е транспарентен.

Во однос на **институционалната рамка**, КЗК е, исто така, одговорна за спроведување на Законот за државна помош. КЗК издава необврзувачки мислења и обврзувачки

одлуки за државна помош. Во однос на капацитетот за спроведување, сè уште е недоволен кадарот на КЗК што се занимава со контрола на државната помош. Потребно е дополнително зајакнување, вклучително и обука на судски професионалци, за примена на државната помош.

Во однос на **спроведувањето**, во 2023 година КЗК издаде 21 одлука и 16 мислења за државна помош. КЗК не донесе ниту една негативна или условена одлука.

Либерализација

Антимонополските правила и правилата за државна помош се применуваат и за државни претпријатија и за претпријатија со посебни или со ексклузивни права, освен ако нивната примена не го попречува извршувањето на конкретните задачи што им се доделени. Нема докази за постоење монополи од комерцијален карактер во рамките на значењето на член 37 од ДФЕУ.

Поглавје 9: Финансиски услуги

Правилата на ЕУ имаат цел да осигурат фер конкуренција меѓу финансиските институции и нивна стабилност, имено, во областа на банкарството, осигурувањето, дополнителните пензии, инвестициските услуги и пазарите на хартии од вредност. Тие вклучуваат правила за овластување, работење и надзор на овие институции.

Што се однесува до **банките и финансиските конгломерати**, воспоставена е институционална и правна рамка, со добро ниво на усогласување со претходната верзија на Регулативата за капитални барања и Директивата за капитални барања (РКБ/ДКБ). Треба да продолжи работата за усогласување со најновите верзии на Регулативата за капитални барања и Директивата за капитални барања. Беше донесен Законот за решавање банки, со придружни измени на Законот за Народната банка на Република Северна Македонија. Останува да се донесе законодавството за спроведување на Законот за решавање банки. Бидејќи Законот за осигурување на депозити не беше изменет, останува да се подобри осигурувањето на депозитите, вклучително и да се воведат предност на депонентот, во согласност со барањата на ЕУ. Капацитетот на Министерството за финансии за регулирање и надзор на финансиски друштва не е доволен за заштита на потрошувачите. Централната банка ја промени организациската структура за да овозможи подобро разгледување на жалбите на потрошувачите. Допрва треба да се финализира и правната и институционалната поставеност за основање на финансискиот Народен правобранител.

Нема напредок во однос на **осигурувањата и професионалните пензии**. Земјата сè уште не го усогласила законодавството со Директивата за солвентност II. Законодавството сè уште дозволува Министерството за финансии да утврдува премии за осигурување на моторни возила, што е спротивно на *правото* на ЕУ. Се проценува дека во 2023 година околу 5,8 % од возилата останале неосигурени [Не се преземаат системски мерки за да се спречи циркулирањето на неосигурени возила. Останува лимитот од 50 % за инвестирање во хартии од вредност од странство од пензиските фондови. Ова е спротивно на *правото* на ЕУ и втората фаза од ССА.

Во однос на **инфраструктурата на финансискиот пазар**, новиот Закон за финансиски инструменти донесен на почетокот на 2024 година има за цел да се усогласи со Директивата за конечност на порамнување, особено во однос на конечноста на трансакциите со хартии од вредност. Земјата останува делумно усогласена со Регулативата за централни депозитари за хартии од вредност и не е усогласена со законодавството на ЕУ за финансиски колатерал, за трансакции за финансирање хартии од вредност и за деривати преку шалтер, централни договорни страни и трговски складишта.

Во однос на **пазарите на хартии од вредност и инвестициските услуги**, во март 2024 година беше донесен нов Закон за проспекти и обврски за транспарентност за издавачите на хартии од вредност. Овој закон заедно со Законот за финансиски инструменти имаат за цел делумно да го усогласат националното законодавство со *правото на ЕУ*. Пред нивното влегување во сила, останува да се донесе законодавство за спроведување на овие закони, како и Законот за финансиски инструменти. Не е постигнат напредок во однос на инвестициските фондови и остануваат неопходни измените за понатамошно усогласување со *правото на ЕУ*, вклучително и неодамна воведените промени во друштвата за колективно инвестирање во преносливи хартии од вредност и менаџерите на алтернативни инвестициски фондови.

Во однос на **одржливите и дигиталните финансии**, не започна усогласувањето со *правото на ЕУ* за рамката за одржливи финансии, вклучително и таксономијата на ЕУ, и Одредниците за климатска транзиција на ЕУ, Одредниците усогласени со Парискиот договор на ЕУ и обелоденувањата поврзани со одржливоста за одредниците. Во 2023 година, Народната банка објави насоки за управување со ризиците поврзани со климата како најдобри практики што се очекуваат да ги следат банките, врз основа на стандардите и практиките објавени од Европската централна банка, Европската банкарска управа и Базелскиот комитет. Народната банка потпиша договор за соработка со Европската инвестициска банка (ЕИБ) Глобал за добивање советодавни услуги за унапредување на нејзините регулаторни и надзорни практики за управување со климатскиот ризик, како и на известувачките капацитети на финансискиот сектор во земјава. Потребна е дополнителна работа за усогласување со *правото на ЕУ* за дигитални финансии.

Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита

Правилата на ЕУ ги штитат економските интереси на потрошувачите и исто така осигуруваат безбедност на производитите, спречуваат опасни имитации и утврдуваат одговорност за неисправни производи. ЕУ, исто така, гарантира високо ниво на заштита на јавното здравје и, особено, осигурува високи заеднички стандарди за контрола на тутун, крв, ткива, клетки и органи и лекови за човечка и ветеринарна употреба. Исто така, ЕУ има правила за почитување на правата на пациентите во прекуграничната здравствена заштита и за подготовка и справување со прекуграничните здравствени закани.

Заштита на потрошувачите

Законот за **заштита на потрошувачите** е во голема мера усогласен со поголемиот дел од *правото на ЕУ* за потрошувачите и јасно ги дефинира одговорностите на физичките и на правните комерцијални тела кон потрошувачите. Меѓутоа, националното законодавство сè уште не е усогласено со *правото на ЕУ* за патувања преку пакет-аранжмани. Следната тригодишна стратегија за заштита на потрошувачите (2025-2028 година) треба допрва да се донесе, а веб-платформа која обезбедува информации за заштита на потрошувачите сè уште треба да се развие. Постои медијација во потрошувачки спорови, врз основа на одредбите од националниот Закон за медијација, донесен во 2022 година, но сè уште е тешко потрошувачите да пристапат до услугите за медијација.

Националното законодавство има високо ниво на усогласеност со *правото на ЕУ* за општа **безбедност на производитите**, освен некои дефиниции, како и за опасните имитации. Тоа е делумно усогласено со законските барања за системот на ЕУ за брзо предупредување за опасни непрехранбени производи (портал „Safety Gate“). Државниот пазарен инспекторат во 2023 година осигури 809 инспекции за надзор на пазарот, што резултираше со повлекување на 37 производи од пазарот. Списокот на

овие повлечени производи е објавен на веб-страницата на Државниот пазарен инспекторат. Бројот на инспектори (170) и понатаму не е доволен, а голем дел се пред пензија. Во однос на **прашања кои не се поврзани со безбедноста**, потребни се дополнителни напори за да се развијат насоките и постапките за жалби од потрошувачите и средства за надоместок.

Јавно здравје

Иако примарната **здравствена заштита** во Северна Македонија се обезбедува бесплатно, нејзиното финансирање е значително под просекот на ЕУ. Опсегот на здравствените услуги и нивната достапност, особено на специјализираните медицински услуги, и нивната географска дистрибуција се несоодветни. Нема доволно специјалисти, а соодносот на медицински сестри на 100.000 жители е под просекот на ЕУ. Медицинскиот персонал продолжува да си заминува од јавниот здравствен сектор за да работи во приватниот сектор или да работи во странство. Покривањето трошоци за здравствена грижа од сопствен џеб е на високо ниво, што претставува пречка за еднаков пристап до здравствената заштита. И покрај постоењето на апликација за **е-здравство**, упатувањата сè уште се вршат на хартија, а апликацијата не е интероперабилна со податоците на Фондот за здравствено осигурување.

Националното законодавство за **контрола на тутунот** е во голема мера усогласено со *правото* на ЕУ, но не е систематски спроведено или применето - пушењето сè уште во голема мера се толерира и не се санкционира во рестораните и другите затворени простории, вклучително и јавните канцеларии и некои медицински установи. Земјата сè уште не го ратификувала Протоколот за елиминирање на недозволената трговија со производи од тутун. Во однос на **заразните болести**, додека беше завршена надградбата на системот за пријавување на синдромски нарушувања, усогласувањето со релевантното *право* на ЕУ останува нецелосно, и, додека општото ниво на вакцинација донекаде се зголеми, стапката на вакцинација е ниска за некои болести. Свеста и бројот на извршени трансплантации на **крв, ткива, клетки и органи** се зголемија, иако правната рамка сè уште не е целосно усогласена со *правото* на ЕУ и сè уште не е воспоставен ИТ-модул за трансплантација на ткива. Усогласувањето со *правото* на ЕУ за **правата на пациентите во прекуграничната здравствена заштита** сè уште не е започнато.

Имаше напредок во усогласувањето во однос на **медицинските помагала**, но немаше развој во однос на **лековите за човечка употреба** или **лековите за ветеринарна употреба**, кои остануваат делумно усогласени. Националното законодавство не е усогласено со *правото* на ЕУ за **козметика**. Земјата ја започна нејзината прва кампања за **скрининг на рак** на дојка. Додека бројот на скрининзи на рак на грлото на матката се удвои во 2023 година, во рамките на релевантната програма за скрининг, а беа извршени и некои колоректални скрининзи, потребен е посеопфатен и попроактивен пристап за скрининг заснован на населението. Финансирањето во однос на **ретки болести** се зголеми но не е доволно за да ги покрие трошоците за медицински третман на сите регистрирани пациенти. Следењето на **превенцијата од злоупотреба на дрога** и **намалувањето на штетите поврзани со алкохолот** покажуваат средно ниво на злоупотреба. Нема напредок во однос на **здравите средини**. Напорите за борба против **здравствените нееднаквости**, особено за Ромите, и за луѓето кои живеат во сиромаштија и оние кои живеат во оддалечените области, главно беа предводени од меѓународни организации и невладини организации, наместо од здравствените органи.

Здравството е еден од најголемите корисници на националниот буџет, а инспекциските служби се подложни на корупција. Не постојат ефективни критериуми за одредување на цените на здравствените услуги или лековите. Постапките за

лекување во странство не се ниту транспарентни ниту објективни. Телата за надзор на пазарот сè уште имаат несоодветен кадар и нејасни надлежности што се преклопуваат. Повеќето активности поврзани со здравството во антикорупциската стратегија останаа неспроведени. Потребни се зајакнување на интегритетот, изјавите за имотна состојба и дигитализацијата за да се помогне во спречувањето на корупцијата во областа на заштитата на потрошувачите и здравствената заштита.

КЛАСТЕР 3: КОНКУРЕНТНОСТ И ИНКЛУЗИВЕН РАСТ

Овој кластер опфаќа: дигитална трансформација и медиуми (Поглавје 10); оданочување (Поглавје 16); економска и монетарна политика (Поглавје 17); социјална политика и вработување (Поглавје 19); политика на претпријатија и индустриска политика (Поглавје 20); наука и истражување (Поглавје 25); образование и култура (Поглавје 26); и царинска унија (Поглавје 29).

Поглавје 10: Дигитална трансформација и медиуми

ЕУ го поддржува непреченото функционирање на внатрешниот пазар за електронски комуникации, електронска трговија и аудиовизуелни услуги. Правилата ги штитат потрошувачите и поддржуваат универзална достапност на современи услуги.

Во однос на стратегијата за дигитална трансформација, Северна Македонија допрва треба да ги донесе долгорочната стратегија за ИКТ и националната стратегија за кибербезбедност. Министерството за дигитална трансформација треба да ги зајакне неговите капацитети за подобра координација на политиките за дигитална трансформација во земјата.

Во однос на електронските комуникации, Агенцијата за електронски комуникации донесе правилници за спроведување на Директивата на ЕУ за мерки за намалување на трошоците за распоредување на брзи електронски комуникациски мрежи, заедно со предлог за нови регулативи за мерки за намалување на трошоците за распоредување на гигабитни електронски комуникациски мрежи. Северна Македонија допрва треба да се усогласи со Директивата на ЕУ за намалување на трошоците за широкопојасен интернет. Националниот оперативен бродбенд план за 2019-2023 година останува во важност. Капацитетот на службите на европскиот број за итни случаи 112 треба дополнително да се зајакне. Покриеноста на фиксниот широкопојасен интернет во земјата со брз широкопојасен интернет изнесува 88,80 % според извештајот објавен од НКБК во март 2024 година.

Во однос на стратегијата за дигитална трансформација, долгорочната стратегија за информатичко-комуникациска технологија сè уште не е донесена. Органите треба да ја осигурат независноста на регулаторот за електронски комуникации. Во септември 2024 година, Собранието ги разреши сите пет членови на Комисијата на АЕК.

Во однос на дигиталните услуги, повеќето административни услуги се нудат и онлајн и офлајн преку националниот е-портал за услуги, вклучително и капацитети за лица со посебни потреби. Е-порталот допрва треба да ја заврши неговата надградба со 135 нови електронски услуги. Најчестите услуги, како што е издавањето лични документи, не се достапни на интернет. Северна Македонија треба да го усогласи националното законодавство и со Европската рамка за интероперабилност и со Законот за интероперабилна Европа. Органите треба да осигурат и олеснат еднаков пристап до онлајн услугите за сите граѓани и да ги подобраат напорите за усогласување со Законот за дигитални услуги и Законот за дигитални пазари. Вештачката интелигенција се пилотира во употребата на 112 за транскрипција и превод во реално време. Органите

добија обуки од европските служби за ЗДУ во јуни 2024 година, со цел да се даде приоритет на усогласувањето на националното законодавство со ЗДУ.

За дигиталната доверба и кибербезбедноста, Северна Македонија треба да го донесе новиот Закон за безбедност на мрежи и информациски системи, усогласен со Директивите НИС и НИС2, како и со националната стратегија за кибербезбедност. Државните институции треба дополнително да ја зајакнат нивната инфраструктура и да осигурат експертиза за кибербезбедноста. Капацитетите (кадарот и инфраструктурата) на националниот центар за одговор на компјутерски инциденти треба дополнително да се зајакнат. Националното законодавство е усогласено со Регулативата eIDAS од 2014 година, но постојните алатки за е-идентификација и сертификати за е-потпис не се бесплатни за граѓаните и се сметаат за непријатни за корисниците. Северна Македонија треба да се усогласи со новата регулатива на ЕУ за дигитален идентитет и доверливи услуги од 2024 година. Законот за општата управна постапка сè уште не се спроведува систематски во администрацијата. Мобилниот 5Г сигнал беше дополнително проширен во земјата. Потребни се дополнителни напори за усогласување со Директивата за е-приватност.

За медиумите, Собранието дополнително го одложи именувањето на новите членови на советите на регулаторот за медиуми и на јавниот радиодифузен сервис. Националниот регулатор треба да ги зајакне неговите капацитети за ефикасно спроведување на неговите надлежности, особено надзор и регистрација на платформи за споделување видео и т.н. инфлуенсери. Во февруари 2024 година, органите го изменија Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги со повторно воведување владино рекламирање во приватните медиуми. Аудиовизуелната индустрија продолжи да ги користи и придобивките од учеството на земјата во MEDIA и во меѓусекторските потпрограми на програмата „Креативна Европа“. Јавното радиодифузно претпријатие доби мандат да ја осигури изградбата на оптичка инфраструктура и да обезбеди пристап до мрежите на широкопојасен интернет во области каде што нема доволен комерцијален интерес за инвестиции од операторите.

Поглавје 16: Оданочување

Правилата на ЕУ за оданочување опфаќаат данок на додадена вредност, акцизи и аспекти на корпоративно оданочување. Тие, исто така, ја опфаќаат и соработката меѓу даночните администрации, вклучително и размената на информации за спречување на даночно затајување.

Во однос на **индиректното оданочување**, доцнењата во процесот на поврат на ДДВ остануваат прилично забележливи, бидејќи само 15 % од повратот беше исплатен во законскиот рок.

Што се однесува до акцизата, Законот за акцизи се заснова на структурата на законодавството на ЕУ за акцизи. Минималните стапки на акциза за алкохол и алкохолни пијалаци се во согласност со правото на ЕУ. Потребно е дополнително усогласување во однос на структурата на акцизата за алкохол и алкохолни пијалаци. Акцизата за тутунските производи е делумно усогласена со правото на ЕУ. Законот за акциза беше изменет со зголемување на давачката за тутунските производи почнувајќи од 1 јануари 2024 година и завршувајќи на 1 јануари 2030 година. Со тоа акцизата за цигарите би се изедначила со пропишаниот минимум од ЕУ. Движењата на акцизните стоки под аранжман за царинска суспензија се контролираат електронски на начин сличен на системот за движење и контрола на акцизни добра (EMCS). Потребно е дополнително усогласување со некои одредби од општите правила за производство, чување, складирање, движење и контроли на акцизните производи.

Во однос на **директното оданочување**, Законот за данок на добивка беше изменет со што се укина обврската за поднесување документација за трансферните цени од 1 јануари 2024 година, при тоа намалувајќи го административното оптоварување на даночните обврзници. Земјата треба да го усогласи нејзиното законодавство со Директивата за спојувања.

ЕУ соработува со Северна Македонија преку засилен дијалог за даночно добро управување во рамките на листата на ЕУ.

Во однос на **административна соработка и заемна помош**, Северна Македонија потпиша 49 договори за двојно оданочување, вклучително и со 23 земји членки на ЕУ. Земјата сè уште не се обврза на датум за почеток на автоматска размена на информации за финансиските сметки според стандардот на Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД). Земјата допрва треба да ги спроведе сите минимални стандарди за спречување ерозија на даночната основа и преместување на профитот (БЕПС), имено минималниот стандард за известување од земја до земја.

Што се однесува до **оперативниот капацитет и компјутеризацијата**, УЈП сè уште треба да ги подобри нејзините деловни процеси, да развие управување со ризиците за усогласеност и да продолжи со процесот на проширување на е-услугите. Беше формирана канцеларија за управување со реформи за поддршка на реформската агенда на УЈП. ИТ-функцијата е реорганизирана со формирање ИТ-сектор на централно ниво. Започнаа подготовките за спроведување нов интегриран ИТ-даночен систем, со цел да се замени постојниот фрагментиран ИТ-систем до 2028 година. Во 2023 година беа примени 90 нови вработени, со што бројот на вработени во УЈП се приближи до 1.000.

Поглавје 17: Економска и монетарна политика

Правилата на ЕУ бараат независност на централните банки и им забрануваат директно да го финансираат јавниот сектор. Земјите членки на ЕУ ги координираат нивните економски политики и се предмет на фискален, економски и финансиски надзор.

Во однос на **монетарната политика**, Северна Македонија има високо ниво на усогласување со *правото* на ЕУ за забрана на монетарно финансирање на јавниот сектор и забрана за привилегиран пристап на јавниот сектор до финансиските институции. Законодавство е делумно усогласено со *правото* на ЕУ за независност на Народната банка. Измените на Законот за Народната банка на Република Северна Македонија беа донесени на почетокот на април 2024 година со цел да се осигури поголема автономија за поставување на услови за вработување на кадарот, да се воспостави формален макропрudentен мандат и да се подобри рамката на управување. Што се однесува до одлуките за условите за вработување на кадарот на Народната банка, сепак, неопходно е во Собранието да се донесат и законите за административните службеници и вработените во јавниот сектор кои чекаат на донесување.

Примарната цел на Народната банка е постигнување и одржување на ценовната стабилност. За да се ограничи инфлацијата и инфлациските очекувања и да се поткрепи денаризацијата, Народната банка ја зголеми основната каматна стапка, ја повлече ликвидноста и ја приспособи задолжителната резерва на диференцирана основа за депозити во домашна и во странска валута.

Народната банка продолжи да го подобрува следењето на банкарскиот ризик и усогласувањето на регулативата за супервизија со барањата на ЕУ. За да се зајакне надзорот, надградени се регулативите за управување со кредитниот ризик и обелоденувањето на банките. По надградбата на макропрudentните рамки и рамките

за решавање (Законот за решавање банки, донесен во октомври 2023 година, ја номинираше Народната банка како орган за решавање), напорите треба дополнително да се насочат кон спроведување.

Во однос на **економската политика**, Северна Македонија има високо ниво на усогласување со правото на ЕУ за среднорочни буџетски рамки. Законодавството на Северна Македонија е делумно усогласено со правото на ЕУ за буџетски прогнози, статистика, нумерички фискални правила, транспарентност на општите владини финансии и постапка за макроекономска нерамнотежа. Макроекономските и буџетските прогнози често се преоптимистички, често немаат квантифицирано фискално влијание на новите предлози.

Голем број важни реформи поврзани со јавните финансии се во застој изминатава година. Треба да се забрза донесувањето на законодавството за спроведување на Законот за буџетите од 2022 година, така што одредбите за независниот фискален совет, фискалните правила и среднорочното планирање можат целосно да се спроведат до 2025 година. Новопформираниот Фискален совет ќе треба да биде со целосен кадар за да ги преземе неговите функции.

Програмата на економски реформи (ПЕР) за 2024-2026 година претставува кохерентна и конзистентна, а донекаде и оптимистичка макроекономска рамка. Северна Македонија само делумно ги спроведе насоките за политиките утврдени во заклучоците од Економскиот и финансискиот дијалог од мај 2023 година).

Поглавје 19: Социјална политика и вработување

Правилата на ЕУ на социјалното поле вклучуваат минимални стандарди за трудово право, еднаквост, здравје и безбедност при работа и недискриминација. Тие, исто така, промовираат социјална инклузија и социјална заштита, и социјален дијалог на ниво на ЕУ.

Во однос на **Законот за работните односи**, минималната плата почнувајќи од март 2024 година изнесува 22.567,00 денари (приближно 365 евра). Државниот инспекторат за труд (ДТР) ги подобри неговите капацитети со ангажирање 25 дополнителни инспектори и спроведување повеќе обуки, но потребни се дополнителни подобрувања, особено во областа на безбедноста при работа.

Во однос на **безбедност и здравје при работа**, допрва треба да се донесе новиот Закон за безбедност и здравје при работа. Од јануари до декември 2023 година, инспекторите на ДТР извршија вкупно 22.938 инспекциски надзори за утврдување недостатоци и неправилности, по кои беа донесени вкупно 5.543 одлуки. За прекршоци на одредби беа издадени вкупно 994 платни налози, беа поднесени 112 прекршочни пријави, како и 35 кривични пријави. По државната реорганизација во 2024 година, Државниот инспекторат за труд сега е под Министерството за економија и труд. Органите треба да донесат акциски план за безбедност и здравје при работа за периодот 2024-2025 година.

Во однос на **социјалниот дијалог**, спроведувањето и донесувањето на колективните договори во приватниот сектор останаа слаби. Законот за мирно решавање на работните спорови допрва треба да се спроведе. Капацитетите на социјалните партнери бараат дополнително зајакнување. Економско-социјалниот совет (ЕСС) одржа вкупно пет седници во текот на извештајниот период.

Во однос на **политиката за вработување**, Националната стратегија за вработување 2021-2027 година беше донесена заедно со Акцискиот план за вработување 2021-2023 година. Во текот на 2023 година, Владата ја донесе новата Стратегија за формализирање на неформалната економија 2023-2027 година со Акциски план 2023-

2025 година. Капацитетот на Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија треба дополнително да се подобри, со цел да се зголеми ефективноста и ефикасноста на спроведувањето на активните мерки на пазарот на трудот и Гаранцијата за млади.

Во однос на **учеството на работната сила и стапката на невработеност**, *видете го статистичкиот анекс и одделот за функционирање на пазарот на труд под 2.3 Економски критериуми.*

Шемата Гаранција за млади останува главна мерка за справување со невработеноста кај младите. Нејзиното спроведување продолжи низ целата земја, по донесувањето на Планот за спроведување на Гаранцијата за млади 2023-2026. На крајот на 2023 година беа запишани вкупно 23.619 лица (11.675 жени) низ целата земја, од кои 8.404 беа вработени, а 1.849 учествуваа во активни мерки за вработување кои не резултираат со директно вработување, туку ги зголемуваат нивните можности за вработување. Гаранцијата за млади опфати 1.423 Роми, како една од ранливите категории на пазарот на трудот.

Вработувањето на Ромите, долгорочно и нискоквалификуваните невработени лица, и лицата со попреченост е поддржано со шемата за гарантирана минимална помош воведена со Законот за социјалната заштита. Во текот на извештајниот период, беа спроведени Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2023 година и Гаранцијата за млади кои опфаќаат 12.788 лица, особено млади. Во 2023 година, 46 % од корисниците на активните мерки за вработување беа жени, 1,6 % беа лица со попреченост, 64 % беа млади и 4,2 % беа Роми.

Постои умерено ниво на подготвеност за учество во **Европскиот социјален фонд**. *(Видете исто така Поглавје 22 – Регионална политика и координација на структурните инструменти).*

Во однос на **социјалната инклузија и заштита**, органите го донесоа Законот за финансиска поддршка на социјално ранливи категории на граѓани за справување со енергетската криза. Органите, во консултација со релевантните засегнати страни, донесоа сет социјални мерки за корисниците на пензија со ниски пензии. Пензиите беа усогласени двапати во 2023 година, што резултираше со кумулиран пораст на пензиите од 14 %. Недостасува системот за следење и евалуација на социјалните услуги и централизираниот ИТ-систем за следење на шемите за социјална помош и мора да се зголеми пристапноста до социјалните услуги. Децентрализацијата на социјалната помош е сè уште умерена. Беше постигнат напредок во спроведувањето на Националната стратегија за деинституционализација 2018-2027. Во декември 2023 година, Владата ја донесе Националната стратегија за правата на лицата со попреченост 2023-2030 и Акцискиот план за 2023-2026. Треба да се зајакнат човечките ресурси на Комисијата за проценка на попреченоста. Владата го одобри новиот Акциски план за Стратегијата за деинституционализација 2022-2024. Беа воспоставени услуги, како што се домашна нега, лична помош, поддржано живеење и привремена нега. Беше донесена методологијата за лиценцирање и утврдување на трошоците за социјалните услуги, а беа лиценцирани нејавни даватели на социјални услуги. Од април 2024 година, доделени беа 119 лиценцирани даватели на социјални услуги со капацитет да опслужат 4.700 корисници согласно Законот за социјална заштита. Здруженијата на граѓани и приватните субјекти добија лиценци за давање социјални услуги.

За **недискриминација во вработувањето и социјалната политика**, Законот за работните односи треба да се усогласи со Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Дискриминацијата врз основа на вработување и работни односи беше застапена во случаите пријавени до Народниот правобранител и до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација.

(Видете исто така Поглавје 23 – Судство и фундаментални права).

Во однос на **еднаквоста меѓу жените и мажите во вработувањето и социјалната политика**, забележливиот родов јаз на пазарот на трудот опстојува. Жените во Северна Македонија се значително помалку активни на пазарот на труд од мажите.

Во јануари 2024 година беше спроведен среднорочен преглед за спроведувањето на Стратегијата за вработување и Акцискиот план 2021-2023. Капацитетите за згрижување на деца и предучилишните установи се зголемија на 1.072 места до март 2024 година. Овој капацитет опфаќа 34,5 % од децата на возраст од 0 до 6 години и 45,5 % од децата на возраст од 3 до 6 години. Во јануари 2024 година, Владата ја донесе Програмата за поддршка за социјална сигурност на жени кои вршат земјоделска дејност за 2024 година, со која се остварува правото на користење на надоместок за мајчинство за време на спреченост на вршење на земјоделската дејност поради раѓање.

Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика

Индустриската политика на ЕУ ја зајакнува конкурентноста, ги олеснува структурните промени и поттикнува опкружување погодно за бизнис што ги стимулира малите и средните претпријатија (МСП).

Начелата на претпријатијата и индустриската политика остануваат расфрлани во голем број стратешки документи во надлежност на различни национални органи и планот за консолидирање на дел од административните структури, со спојување на некои институции и интегрирање на други во Министерството за економија и труд беше донесен, но сè уште не е спроведен (видете го исто така одделот за реформа на јавната администрација).

Стратегијата за промоција на извозот 2024-2027 година беше донесена во јануари 2024 година и ќе мора брзо да се спроведе. Објавен е Извештајот за Опсерваторијата за МСП за 2022 година, кој обезбедува статистички податоци и анализи за фактичката состојба на МСП. Министерството за економија и труд почна да работи на нова стратегија за развој на МСП за која беше обезбедена техничка помош од ЕУ. Планирано е стратегијата да биде донесена во декември 2024 година, ќе го опфаќа периодот 2025-

2030 година и ќе се заснова на Стратегијата на ЕУ за зелени и дигитални МСП и Актот за мали претпријатија.

Дијалогот со стопанските комори се одвиваше преку наменска платформа со кој управуваше заменикот на претседателот на Владата за економски прашања. Сепак, дијалогот сè уште треба да биде потранспарентен, систематски и значително повеќе да одговара на деловните потреби. Националните органи продолжуваат да донесуваат мерки, закони и да спроведуваат легализација без претходно известување и период на приспособување за компаниите. Органите спроведуваат редовно следење на спроведувањето на политиката врз основа на влезните индикатори, но не се врши евалуација на влијанието и ефективностa. Од 15-те пропусти констатирани минатата година од Државниот завод за ревизија, Фондот за иновации и технолошки развој (ФИТР) реши три, а делумно реши шест.

Севкупно, претпријатијата и индустриската политика би имале корист од подобрената кохерентност и институционална координација, додека влијанието на политиките за развој на приватниот сектор останува нејасно.

Постигнат е одреден напредок во спроведувањето на Планот за забрзан економски раст 2022-2026. Воспоставена е правна рамка за нов Гарантен инструмент, Фонд за развој, Фонд за енергетска ефикасност и Хибриден стратешки фонд за зелени инвестиции. Фондот за иновации и технолошки развој останува клучната институција за поддршка на иновациите во приватните компании. Во рамките на програмата за претприемништво, Агенцијата за претприемништво обезбеди обуки за развој на претприемачкиот дух и култура. Дирекцијата за технолошки индустриски развојни зони започна програма за развој на добавувачи со цел да ги поддржи локалните компании да се интегрираат во глобалните синџири на вредности. Рационализацијата на парафискалните давачки не напредуваше. ФИТР започна да работи на мерки за финансиска помош за „озеленување“ на бизнисите со цел финансиска поддршка на активностите на компаниите во согласност со Зелената агенда за Западен Балкан. И покрај неодамнешното зголемување на просечните плати, компаниите се соочуваат со тешкотии да вработат квалификувана работна сила поради значителната емиграција и постојаната неусогласеност помеѓу побарувачката и понудата за вештини.

Постојат бројни политички мерки за финансиска и нефинансиска помош на компаниите. Ниту една од мерките не беше предмет на длабинска евалуација со цел да се процени нивната релевантност, потенцијалот за нарушување на пазарната конкуренција или ефективностa и влијанието врз севкупниот раст на економијата.

Во однос на **политичките инструменти**, Северна Македонија учествува во столбот за МСП од Програмата за единствен пазар.

Забележан е одреден напредок во усогласувањето со Директивата за задоцнето плаќање, додека целосното транспонирање се планира до крајот на 2025 година.

Во однос на **секторските политики**, донесената стратегија за паметна специјализација ги опфаќа индустриите според ова поглавје, особено електро-машинската индустрија, преработката на храна, градежништвото и туризмот (*повеќе детали, видете поглавје 25 – Наука и истражување*). Во рамките на Програмата за поддршка на конкурентноста на преработувачката индустрија и општествената одговорност беше пилотирана мерка насочена кон соработката меѓу индустријата и академијата во областите S3. Нова стратегија за туризам е во развој. Земјата ги лансираше нејзините патокази за кружна економија во март 2024 година, таргетирајќи ги кружните деловни модели во пет клучни сектори: МСП, градежништво, биомаса и храна, текстил и рударство и металургија.

Поглавје 25: Наука и истражување

ЕУ обезбедува значителна поддршка за истражување и иновации. Сите земји членки може да учествуваат во програмите на ЕУ за истражување и иновации и да ги искористат придобивките, особено онаму каде што има научна извонредност и солидни инвестиции во истражувањето и иновациите.

Беше постигнат одреден напредок за усогласување со европските стандарди во однос на **истражувањето и иновациите**. Во 2023 година, Државниот завод за индустриска сопственост регистрираше 581 патент, додека Министерството за образование и наука објави повици за шест нови акции во Европската истражувачка област. Стратегијата за **паметна специјализација**, главниот документ за политика за иновации и истражување со јасни приоритети специфични за секторот и двогодишен Акциски план за 2024-2025 година беа донесени во декември 2023 година. Спроведувањето започна бавно бидејќи не беше доделен значаен државен буџет за 2024 година. Свкупните инвестиции во истражувањето и иновациите останаа ниски (само 0,38 % од БДП за 2022 година, додека учеството на приватниот сектор во истражувањето останува како и во минатите години (0,1 % од БДП). Сè уште не е изготвен Националниот патоказ за истражувачката инфраструктура. Органите мора да го зајакнат нивното учество во новата Европска истражувачка област и во новата Европска агенда за иновации.

Учеството на земјата во **Хоризонт Европа**, рамковната програма за истражување и иновации на ЕУ продолжи, додека во 2023 година 17 проекти добија средства од 3,4 милиони евра (30% помалку средства отколку во 2022 година). Сè уште не е изготвен Националниот патоказ за трансфер на технологија. Органите мора да го зајакнат нивното учество во новата Европска истражувачка област и во новата Европска агенда за иновации.

Во однос на **иновациите**, Европската табла за иновации 2024 ја класифицира земјата како „иноватор во подем“ со резултат од 45,1 % од просекот на ЕУ, што бележи намалување од 4,5 % во споредба со 2023 година. Фондот за иновации и технолошки развој започна со реструктуирање за да се придржи до наодите на Државниот завод за ревизија. Академско-деловната соработка е зајакната со специјална програма за грантови, започната на почетокот на 2024 година.

Центарот за РИС на ЕИТ беше формиран и започна да ја промовира поддршката на ЕИТ во областа на образование-наука-иновации.

Поглавје 26: Образование и култура

ЕУ ја поддржува соработката во образованието и културата преку програми за финансирање и координација на политиките на земјите членки преку „отворен метод на координација“. ЕУ и земјите членки, исто така, мора да спречат дискриминација и да осигурат квалитетно образование за децата на работниците мигранти, вклучително и оние од обесправени средини.

Стратегијата за **образование** 2018-2025 е главен документ за уредување на образовниот сектор, но нејзините механизми за следење не се добро дефинирани. Целите и индикаторите треба да се подобрат за да се овозможи соодветна евалуација на спроведувањето на реформите. Органите треба да ја зајакнат координацијата помеѓу институциите при изготвување на законодавството.

Органите треба да ги подобрат капацитетите во училишниот систем што ќе овозможи оптимизација и реструктуирање на училишната мрежа со што ќе се зголеми ефикасноста на образовниот систем. Допрва треба да се одобри нов модел на финансирање за основното образование, кој има за цел поефикасна прераспределба

на средствата меѓу општините, развиен од Министерството за образование и наука (МОН). Јавната потрошувачка за образование и обука минимално се намали на 3,17 % од БДП во 2024 година (3,58 % во 2022 година), што сè уште е далеку под просекот на ЕУ од 4,7 %. Буџетот за образование се намали како дел од вкупниот државен буџет во 2024 година (9,15 %) во споредба со 2023 година (11,7 %).

Во текот на извештајниот период, капацитетот на јавните и приватните институции за рано детско образование и грижа се зголеми за 1.072 места. Додека уписот на деца од 3 до 6 години во институциите за рано детско образование и грижа се зголеми за 4 % во текот на минатата година, сегашната стапка од 46 % сè уште е значително пониска во споредба со целта на ЕУ за присуство во институциите за рано детско образование и грижа поставена на 96 %.

Бројот ученици во основните училишта се намали за 0,83 % на почетокот на учебната 2022/2023 година, а бројот ученици во средните училишта се намали за 2,52 % во однос на претходната учебна година. Во 2022/2023 година имало 185.099 ученици (од кои 89.676 женски) во основните училишта во 2022/2023 година, а 69.227 (од кои 33.825 женски) во средните училишта.

Согласно Законот за основното образование, Концепцијата за основно образование, како и националните резултати од учењето и стандардите за оценување, во учебната 2023/2024 година беа воведени наставни програми за шесто одделение, со што беа опфатени првите шест од осум години основно образование.

Резултатите од Програмата за меѓународно оценување на учениците (ПИСА) од 2022 година, објавени во ноември 2023 година, покажаа загрижувачко назаднување во резултатите од учењето на учениците во читање, математика и природни науки во земјата, како и намалување во споредба со 2018 година. На сите три теста, учениците во Северна Македонија постигнаа пониски резултати од просекот на ОЕЦД. Резултатите покажуваат висок процент ученици на возраст од 15 години кои не успеваат да покажат основно познавање (ниво 2) по читање (73,6 %), математика (66,2 %) и природни науки (65,3 %). Северна Македонија учествува во тековната Меѓународната студија за математика и наука (ТИМСС 2023) и Меѓународното истражување за предавање и учење (ТАЛИС 2024) со цел да се обезбедат податоци засновани на докази за работните услови на наставниците и директорите на училиштата и средината во која се учи во нивните училишта. Според Концепцијата за основно образование, во новите наставни програми по предметите за прво, второ, трето, четврто, петто и шесто одделение од основното образование, како и за оние за седмо и осмо одделение (подготвени во периодот од октомври 2023 година до март 2024 година), зелените вештини се интегрирани во содржините на различни наставни предмети, особено во рамките на природните науки. Сепак, резултатите од овие тестови сè уште не се достапни.

Северна Македонија презеде чекори кон ефикасна, кохерентна и инклузивна дигитална трансформација на нејзиниот образовен систем преку воведување нов Информациски систем за управување со образованието (ЕМИС), опремување на училиштата и ставање во употреба на дигитални учебници во основното образование. Органите треба дополнително да овозможат развивање на дигиталните вештини во текот на основното и средното образование, како и зголемување на капацитетите на образовните институции и компетенциите на наставниците за развивање на тие вештини во согласност со Акцискиот план на ЕУ за дигитално образование 2021-2027. Изготвувањето на наставната програма за средно образование, вклучително и зелените вештини беше дополнително одложено бидејќи Законот за средното образование сè уште не е донесен.

Новиот Закон за стручно образование и обука (COO) допрва треба да се донесе. Воспоставена е шема за соработка помеѓу деловните компании, стручните средни училишта, стопанските комори и Министерството за образование и наука за поддршка на стажирањето на учениците во приватните компании. Во учебната 2023/24 година, вкупно 568 дуални паралелки работеа со запишани 8.242 ученици.

Во високото образование, севкупниот број на запишани останува низок. Во учебната 2022/2023 година биле запишани 69.227 студенти (од кои 33.825 женски). Главниот предизвик останува подобрувањето на квалитетот на високото образование преку развој на процесите за акредитација и обезбедување квалитет. Треба да се донесе нов модел за финансирање на високото образование.

Во последниот квартал од 2023 година, МОН го финализираше проектот за натамошна поддршка на спроведувањето на Националната рамка на квалификации, што резултираше со развој на „обука на обучувачите“, прирачник за развој на стандарди за квалификации, одржување обуки за градење капацитети и развој на насоки за управување и обезбедување квалитет на дигиталниот внес во регистарот на НРК.

Северна Македонија останува членка на Европскиот простор за високо образование (Болоњскиот процес).

Северна Македонија продолжи да учествува во Еразмус+. Во 2023 година, организации од Северна Македонија учествуваа како баратели или партнери во 828 проекти на Еразмус+ (и исто така Европскиот солидарен корпус) за вкупен договорен грант од 7,05 милиони евра. Земјата продолжува да учествува во работните групи на Европскиот образовен простор 2021-2025.

Законот за образование на возрастите сè уште не е донесен. Северна Македонија постигна одреден напредок во инклузивното образование, и тоа во основното образование. Од учебната 2023/2024 година, учениците со посебни образовни потреби се запишуваат во редовните основни училишта, со што нивниот број се зголеми за околу 10 %. Вкупниот број на образовни асистенти во основното образование изнесуваше 820. Во текот на извештајниот период, органите објавија повик за ангажирање 40 ромски образовни медијатори од 28 општини заради поддршка на учениците Роми во основното образование. Во учебната 2023/2024 година, вкупниот број на ученици Роми во основното образование е 9.657, додека во средното е 1.970, при што околу две третини се приматели на стипендија. Во високото образование, органите доделија 135 стипендии за студенти Роми, додека вкупниот број активни студенти Роми во образовниот систем изнесува 250.

Во извештајниот период органите ја донесоа Националната стратегија за **млади** 2023-2027 заедно со Акцискиот план за 2023-2025 година. Во однос на **спортот**, Северна Македонија продолжи да учествува во Европската недела на спортот.

Во однос на **културата** и заштитата на културното наследство, дополнително се одложи донесувањето на измените на националното законодавство за култура и новата Национална стратегија за 2023-2027 година за развој на културата и заштита на културното наследство. Министерството за култура треба да ги зајакне капацитетите за заштита и промоција на различноста на културните изрази во земјата, вклучително и наследството. Извештајот на Државниот завод за ревизија ја откри потребата од зајакнување на правниот и оперативниот систем на Агенцијата за филм на земјата. Културното наследство на земјата треба подобро да се чува. Треба да се размисли за дополнителни напори за зајакнување на институционалниот одговор и меѓуинституционалната соработка за заштита на локациите на културно наследство, како што е Старата скопска чаршија. Северна Македонија продолжи целосно да учествува во програмата „Креативна Европа“.

Поглавје 29: Царинска унија

Сите земји членки се дел од Царинската унија на ЕУ и ги следат истите царински правила и постапки. Ова бара усогласување на законодавството, како и соодветен капацитет за спроведување и примена и пристап до и интероперабилност со електронската царинска средина на ЕУ.

Степенот на усогласеност на **царинското законодавство** со правото на ЕУ е висок. На полето на царинското законодавство, постигнат е напредок во усогласувањето со комбинираната номенклатура на ЕУ.

Како дел од напорите во борбата против измами, се препорачува Северна Македонија да ја зајакне борбата против царинската измама, особено криумчарењето тутунски производи, и преку соработка со ОЛАФ, како и да го ратификува Протоколот за елиминирање на недозволената трговија со тутунски производи, потпишан во 2014 година. Во однос на **административниот и оперативниот капацитет**, воспоставен е сеопфатен разузнавачки систем за поддршка на истрагите и спроведувањето. Контролите се засноваат на анализа на ризиците водена од разузнавањето, информации пред пристигнувањето и техники на селектирање. Управувањето со ризик беше применувано систематски со процент на физичка контрола (црвен канал) од 5,7 % и документарни контроли (жолт канал) што сочинуваат 16,9 % од сите пратки во 2023 година. Во 2024 година започна нов проект за унапредување на управувањето со ризиците и формирање царински податочен склад.

Вкупните приходи на Царинската управа во 2023 година беа за 1 % пониски во однос на 2022 година и изнесуваат 1,9 милијарди евра. Договорот за воспоставување едношалтерски систем за контрола со Косово беше ратификуван во декември 2023 година. Беше спроведена Стратегијата за развој на ИКТ 2021-2025 со цел да се обезбеди развој и спроведување на националните системи во координација со оние на ЕУ. Работењето на НКТС (фаза 4) во Северна Македонија беше задоволително. Надградбата на националниот систем на НКТС до фаза 5 се соочува со одложување и останува приоритет за 2024 година. За справување со тоа, неопходно е градење дополнителни капацитети и вработување кадар, особено во областа на ИТ.

Царинската управа учествуваше во седум меѓународни операции во периодот од септември 2023 година до март 2024 година. Продолжи соработката и размената на разузнавачки информации со царинските служби од регионот и со меѓународните и регионалните организации.

КЛАСТЕР 4: ЗЕЛЕНАТА АГЕНДА И ОДРЖЛИВА ПОВРЗАНОСТ

Овој кластер опфаќа: транспортна политика (Поглавје 14); енергетика (Поглавје 15); трансевропски мрежи (Поглавје 21); и животна средина и климатски промени (Поглавје 27).

Поглавје 14: Транспортна политика

ЕУ има заеднички правила за техничките и безбедносните стандарди, безбедноста, социјалните стандарди, државната помош и пазарната либерализација во патниот сообраќај, железничкиот сообраќај, внатрешниот воден сообраќај, мултимодалниот сообраќај, воздухопловството и поморскиот сообраќај.

Во однос на **општото право** на ЕУ за транспорт, клучните стратешки документи за транспортот и неговите потсектори се веќе утврдени од 2023 година, но не беше постигнат напредок во развојот на акциски план што ќе ја придружува Националната транспортна стратегија 2018-2030. Оперативниот и административниот капацитет за

сите видови транспорт е низок и беше направен мал напор за негово зајакнување. Иако Северна Македонија е активно вклучена во работата на Транспортната заедница, сепак беше постигнат ограничен напредок во спроведувањето на акциските планови на Договорот за транспортна заедница. Нема воспоставени планови за одржлива урбана мобилност за Скопје и за другите поголеми градови. Во новата Влада, министерот за транспорт, кој е и заменик на претседателот на Владата, останува одговорен за транспортниот и поштенскиот сектор.

Во однос на **патниот транспорт**, законодавството е делумно усогласено со *правото* на ЕУ. Потребни се дополнителни напори за целосно усогласување со *правото* на ЕУ за социјалните и пазарните правила во патниот транспорт. Сè уште не е формирано извршно тело за безбедност во патниот транспорт и сè уште не е воспоставена стратегија за безбедност на патиштата. Законодавството за управување со безбедноста на патната инфраструктура и минималните безбедносни барања за тунелите во трансевропската патна мрежа не се усогласени со законодавството на ЕУ. Националното законодавство за пристап до пазарот на меѓународниот превоз на патници е делумно усогласено со законодавството на ЕУ. Законот за превоз на опасни материји во патничкиот и железничкиот сообраќај е усогласен со *правото* на ЕУ, но сè уште не е назначено правно лице за спроведување на процената на сообразноста на постојната опрема за транспорт на опасни материји. Капацитетите за спроведување и техничките капацитети на Државниот инспекторат за транспорт остануваат слаби. Петгодишниот план за одржување на патиштата не се објавува редовно. Финансирањето за одржувањето на патиштата не ги покрива потребите. Националната стратегија за ИТС и акцискиот план беа одобрени од Владата, но националните закони не се усогласени со Директивите за ИТС на ЕУ.

Во однос на **железничкиот транспорт**, исполнети се главните барања на пазарниот столб на *правото* на ЕУ во однос на раздвојувањето на управителот на инфраструктура и државниот оператор. Додека пазарот на железнички транспорт се отвори за сите оператори од декември 2023 година, неодамнешните измени на законот насочени кон затворање на пазарот за нови учесници додека земјата не се приклучи во ЕУ претставува отстапување од целта на законодавството на ЕУ и Договорот за транспортна заедница. Потребно е спроведување на изменетото законодавство за безбедност и интероперабилност на железницата. Доцнат подготовките за зајакнување на оперативниот капацитет на Управата за сигурност во железничкиот систем. Сè уште нема напредок во формирањето тело за истраги и несреќи. Заемниот договор за прекугранична железничка соработка со Грција сè уште не е склучен. Во областа на **поморскиот транспорт**, Северна Македонија, како земја без излез на море, учествува во сите основни транспортни конвенции на Меѓународната поморска организација, вклучително и Европската агенција за поморска безбедност (EMSA). Потребно е основно усогласување со законодавството.

Во однос на **внатрешниот воден транспорт**, Северна Македонија е усогласена со поголемиот дел од *правото* на ЕУ, но не и со Регулативата за признавање сертификати и превоз на стоки и патници. Земјата поднесе барање за учество во Стратегијата на ЕУ за развој на Дунавскиот Регион и продолжува активно да придонесува во работата на Меѓународната комисија за сливот на реката Сава. Сè уште е потребно усогласување на законодавството со општите правила што се применливи за патниците што патуваат преку внатрешните водни патишта.

Во областа на **воздухопловството**, земјата одржува добро ниво на усогласеност со *правото* на ЕУ и делумно се усогласи со законодавството за безбедност во воздухопловството во рамките на извештајниот период. Во текот на извештајниот период, се изврши проценка на тоа дали земјата треба да биде примена во следната фаза од Спогодбата за Европската заедничка воздухопловна област (ЕЗВО). Сè уште се

потребни дополнителни напори за да се олеснат инспекциите за стандардизација на Европската агенција за безбедност во воздухопловството. Треба да се задржи независното функционирање на давателот на услуги за воздушна навигација.

Во однос на мултимодалниот **транспорт**, беше постигнат напредок и технички експерти сè уште работат на воспоставувањето мултимодален јазол во близина на Скопје. Северна Македонија сè уште не го усогласила националното законодавство со *правото* на ЕУ за електронски информации за товарен транспорт.

Во однос на *правото на ЕУ за правата на патниците*, беше постигнат напредок со правата на патниците во автобус и возила за превоз на патници, но сепак останува да се усогласат правата на патниците во железничкиот сообраќај.

Поглавје 15: Енергетика

Енергетската политика на ЕУ опфаќа снабдување со енергија, инфраструктура, внатрешен пазар на енергија, потрошувачи, обновлива енергија, енергетска ефикасност, нуклеарна енергија и нуклеарна безбедност, заштита од радијација и нуклеарна заштита.

Во јуни 2023 година, Владата донесе Патоказ за правична транзиција што вклучува конкретни дејства што треба да се преземат на краткорочен план (2024-25 година), среднорочен план (2026-27 година) и долгорочен план во областите на Битола и Кичево. Беше изготвен Инвестициски план за забрзана транзиција од јаглен во рамките на Програмата за забрзана транзиција од јаглен, утврдена со Климатскиот инвестициски фонд, но се чека спроведување.

Владата спроведе некои од мерките утврдени во Националниот акциски план за енергија и клима донесен во декември 2022 година, кој доби релевантни придонеси од пакетот за енергетска поддршка на ЕУ. Спроведени се програми за поддршка на енергетската ефикасност и обновливите извори од мал обем, иако со ограничено темпо. Во тек се институционални реформи, ревизија на стратешката рамка, донесување и спроведување ново законодавство.

Се чека ажурирање на актуелниот **Национален план за енергија и клима** од 2022 година за да се исполнат препораките на Секретаријатот на Енергетската заедница.

Административниот капацитет за справување со енергетската политика, стратешкото планирање и инвестициите во енергетскиот сектор останува во голема мера недоволен. Не постои систем за собирање енергетски податоци во рамките на Министерството за економија и труд, ниту соодветна евалуација на политиката, ниту процена на перформансите.

Во однос на **безбедноста на снабдувањето**, земјата останува значително зависна од јаглен. Термоцентралите во Битола и Осломеј/Кичево и понатаму работат на јаглен од ограничени домашни извори и од увоз. Инсталираната моќност на електраните од обновливи извори на енергија се зголеми на 50 % од вкупната инсталирана моќност на електрична енергија и 33 % од вкупното производство на електрична енергија. Најзабележителен е порастот од 287 % на производството на електрична енергија од фотоволтаични електрани во 2023 година во споредба со 2022 година. Домашното производство на електрична енергија учествува со 97,25 % од бруто-потрошувачката на електрична енергија, додека само 2,75 % се обезбедуваат од увоз. Резервите на нафта за итни случаи се доволни за најмалку 58 дена просечна потрошувачка, што е под обврската од 90 дена дневен нето-увоз. Одредбите за безбедност на снабдувањето со гас, вклучително и аспектите поврзани со складирањето гас, не се во согласност со *правото* на ЕУ. Операторот на системот за пренос на гас е сертифициран како што се бара со третиот енергетски пакет.

Државната комисија за спречување на корупцијата изврши повеќе ревизии во енергетскиот сектор. Операторот на електропреносниот систем МЕПСО и друштвото за производство на електрична енергија ЕСМ треба повеќе да се фокусираат на дигитализацијата, транспарентноста на јавните набавки и другите постапки за планирање активности и инвестиции. Загубите на мрежата од 13,80 % остануваат високи според меѓународните стандарди како резултат на техничките и комерцијалните загуби во дистрибутивната мрежа.

Во однос на **обновливите извори на енергија**, НПЕК постави цел уделот на обновливите извори на енергија во финалната бруто-потрошувачка на енергија во 2030 година да биде 38 %, што одговара на целите поставени од Енергетската заедница. Националното законодавство не е усогласено со Директивата за обновливи извори на енергија. Уделот на обновливите извори на енергија (ОИЕ) во финалната бруто-потрошувачката на енергија за 2022 година изнесуваше 18,8 % (за 2023 година, податоците не се достапни). Инвестициите во хидроенергијата треба да бидат усогласени со релевантното *право на ЕУ* за животна средина. Оптимизацијата на услугите за балансирање и инвестициите во преносот на енергија и складирањето на енергија треба да се унапреди за да се подобри интеграцијата на ОИЕ во мрежата. Неопходна е надградба на мрежниот систем. Операторот на системот за пренос на гас е сертифициран како што се бара со третиот енергетски пакет.

Законодавството за оцена на влијанието врз животната средина (ЕИА) не е усогласено со *правото на ЕУ* и претставува значителен ризик за спроведувањето на квалитетни оценки на влијанието врз животната средина за стратешките енергетски проекти. Исто така, нема подобрувања во подзаконските акти кои се однесуваат на процесите на скрининг за мали хидроенергетски проекти со инсталирана моќност помала од 2 MW.

Законот за **енергетска ефикасност** е делумно усогласен со Директивата за енергетска ефикасност и со Директивата за енергетски карактеристики на зградите. По последните измени на Директивата за енергетска ефикасност во 2023 година, во тек е ажурирање на Законот за енергетска ефикасност. Спроведувањето на тековното законодавство не е подобро.

Во однос на **нуклеарната енергија, нуклеарната безбедност, заштитата од радијација и нуклеарната заштита**, немаше промени во извештајниот период.

Поглавје 21: Трансевропски мрежи

ЕУ ги унапредува трансевропските мрежи (ТЕН) во областите на транспорт, телекомуникации и енергетика за зајакнување на внатрешниот пазар и придонес во растот и во вработувањето.

Во однос на **транспортните мрежи**, поголемиот дел од патната мрежа не е усогласена со Регулативата за ТЕН-Т, при што, во тој поглед, коридорот 10 е со поголем напредок од коридорот 8. Националната транспортна стратегија 2018-2030 (НТС) е во согласност со развојот на ТЕН-Т, но сепак нема акциски план. Неефикасните набавки, како за акцискиот план за НТС и бавното спроведување, како и за зафатите долж коридорот 10д, го попречуваат развојот во овој сектор. Земјата во моментот спроведува повеќе од 10 проекти на патната мрежа ТЕН-Т. Средствата наменети за одржување на патната инфраструктура не ги покриваат потребите. Постои ограничен интерес за развојот на планови за одржлива урбана мобилност (СУМП), иако за релевантните проекти се достапни ИПА-фондови. Во однос на урбаните јазли, земјата има корист од студија на изводливост финансирана од ИПА за мултимодален јазол во Трубарево.

Во април 2024 година, беше направена ратификација на договорот на високо ниво помеѓу Северна Македонија и Европската Унија за индикативните мапи на

Трансевропската транспортна мрежа во Северна Македонија во согласност со договорот за индикативни мапи за ТЕН-Т во Западен Балкан потпишан во мај 2023 година. Коридорот 8 ќе биде дел од новиот европски транспортен коридор за Западен Балкан – Источен Медитеран, кој ќе ја поврзува Југоисточна Европа со центарот на Европа преку регионот на Западен Балкан.

Напредуваат работите на железничкиот коридор 8 кон Бугарија. Третата фаза од проектот, границата Крива Паланка со Бугарија беше прекината од националните органи. Потребни се континуирани дополнителни напори за да се забрза напредокот на железничкиот коридор 8 и другите приоритетни делови од основната мрежа и за железницата и за патиштата.

Потребни се поголеми напори од двете страни за финализирање на меѓусебниот договор со Грција за воспоставување на железничкиот граничен премин Кременица-Неос Кафкасос со веќе изградена оперативна железничка инфраструктура. Сè уште не се целосно обезбедени финансиите за изградба на соодветна инфраструктура во близина на границата со Србија на железничката станица на граничниот премин Табановце. Сè уште не се донесени петгодишните планови за одржување на патиштата и железницата.

Во однос на **енергетските мрежи**, во тек е изградба на нов интерконектор со Албанија за пренос на електрична енергија со напон од 400kV, којашто заостанува според распоредот. Во тек е подготовката на техничката документација за зајакнување на преносната мрежа во југоисточниот регион на Северна Македонија. Националното законодавство е делумно усогласено со старата Регулатива за ТЕН-Е, иако треба да се усогласи со ревидираната ТЕН-Е до крајот на 2024 година.

Во тек се набавките за работите на интерконекторот за природен гас помеѓу Северна Македонија и Грција, водечки проект од Економскиот и инвестициски план (ЕИП) за Западен Балкан и приоритетен проект од Иницијативата за поврзување со гас во Централна и Југоисточна Европа (CESEC) што ќе овозможи сигурност во снабдувањето со гас во Северна Македонија. Во тек се подготвителните активности за изградба на интерконекторот за гас со Србија. Студијата за изводливост и техничките проекти за интерконекторот за гас со Косово се финализираани.

Поглавје 27: Животна средина и климатски промени

ЕУ промовира силна климатска акција, одржлив развој и заштита на животната средина. Правото на ЕУ содржи одредби што се однесуваат на климатските промени, квалитетот на водата и на воздухот, управувањето со отпад, заштитата на природата, индустриското загадување, хемикалиите, бучавата и цивилната заштита.

Животна средина

Во однос на **хоризонталното законодавство**, Северна Македонија не е целосно усогласена со Директивите за оценка на влијанието врз животната средина (ОВЖС) и стратегиската оценка на животната средина (СОЖС). Тоа негативно влијае врз сите други сектори, врз инфраструктурните инвестиции и врз севкупното учество и перцепција на јавноста. Недостатокот на специјализиран кадар и слабите институционални и административни капацитети ги поткопуваат контролата на квалитетот и соодветните перформанси на оцените на влијанието врз животната средина. Тоа доведува до одобрување инфраструктурни проекти без темелно разгледување на влијанието врз животната средина. Од донесувањето на Законот за инспекциски надзор во април 2022 година, не е инициран реформскиот процес за поефикасен систем за спроведување на законодавството во областа на животната средина. Северна Македонија треба да осигури дека постои институционална структура за обезбедување координирано и стратешко планирање за инвестициите во

животната средина, како и квалитет на подготовката и спроведувањето на инвестициите во инфраструктурата, вклучително и транспарентноста на постапките, усогласеноста со ОВЖС/СОЖС и други елементи на хоризонталното право на ЕУ. Исто така, нема целосна усогласеност со Директивите на ЕУ за еколошка одговорност и за еколошки криминал. Националниот извештај за спроведувањето за Архуската конвенција треба да се изготви во 2025 година. Постои Архус центар, кој не е целосно оперативен и обезбедува застарени податоци и информации. Пристапот до правда за прашања од областа на животната средина практично не постои, а јавниот пристап до информации е слаб. Северна Македонија исто така треба да осигури дека мониторингот на животната средина ги исполнува стандардите на ЕУ.

Беше постигнат многу ограничен напредок во однос на **квалитетот на воздухот** и во текот на извештајниот период нема напредок во законодавството. Потребно е зајакнување на постојниот систем за мониторинг и структурите задолжени за собирање, обработка и известување податоци. Автоматската мрежа за мониторинг беше одржувана, но капацитетите се исклучително мали. Процесот на дефинирање зони и агломерации треба да се финализира. Општина Гостивар донесе план за подобрување на квалитетот на воздухот и катастар на загадувачи за 2022-2026 година. Исто така, и општина Битола изготви и донесе нов план за квалитет на воздухот. Во март 2024 година, конечните планови за подобрување на квалитетот на воздухот за општините Велес, Охрид, Прилеп, Струга, Штип и Гевгелија беа доставени за консултација со јавноста и за одобрување од Министерството за здравство и Министерството за животна средина и просторно планирање.

Во областа на **управувањето со отпадот**, во извештајниот период беше изработен Патоказ кон циркуларна економија. Беше изготвена нова Стратегија за управување со отпад и во моментов е во процес на консултации за оцена на влијанието. Стратегијата за управување со тиња е изготвена, но допрва треба да се спроведат консултации со засегнатите страни.

Сегашната правна и политичка рамка во голема мера е усогласена со Рамковната директива на ЕУ за отпад и Директивата за депонии и ги регулира шемите за проширена одговорност на производителот (ПОП). Од јануари 2024 година, обврската за организирање шеми за ПОП беше проширена да ги опфати отпадните масла и гумите, дотраените возила и текстилни материјали, покрај веќе постојните за отпад од пакување, ОЕЕО и батерии. Последните измени на постојниот Закон за управување со електрична и електронска опрема и отпадна електрична и електронска опрема во извештајниот период, со кои се намалуваат надоместоците на производителите, предизвикуваат голема загриженост за ефикасноста на системот. Спроведувањето останува значаен предизвик за секторот. Селекцијата и рециклирањето на комуналниот отпад се на несоодветно ниво, а депонирањето сè уште е доминантен метод за управување со отпадот. Начелата на циркуларната економија се вградени во националното законодавство за управување со отпад, но сè уште недостасува конкретен напредок поради ограничената свест на засегнатите страни, недоволната финансиска поддршка и инфраструктурните недостатоци.

Постои напредок во однос на активностите за санација поврзани со расчистувањето на **Органска хемиска индустрија Скопје (ОХИС)**, поранешна депонија на фабрика за органски хемикалии.

Во однос на **управувањето со квалитетот на водата**, правната и политичката рамка за интегрирано управување со водата во голема мера е воспоставена, но во извештајниот период не беше постигнат напредок. Воспоставен е Национален регистар за подземни води, но тој треба да биде достапен за јавноста. Северна Македонија треба да го забрза напредокот кон справување со точкестите извори на

загадување, да напредува во прогласувањето области чувствителни на еутрофикација, да осигури навремено донесување на првиот циклус Планови за управување со речен слив и да го подобри следењето на квалитетот и квантитетот на површинските и подземните води. Земјата треба да го зајакне системот на инспекции и санкции и да го зајакне моделот на секторско финансирање, водејќи се по начелата загадувачот плаќа и целосно враќање на трошоците. Беше постигнат одреден напредок во зголемувањето на нивото на финансирање со договор од 50 милиони евра помеѓу Министерството за финансии и Министерството за животна средина и просторно планирање и Европската инвестициска банка (ЕИБ) за општински проекти за инфраструктура за вода, со фокус на снабдувањето со вода, намалување на загубите, регулирање на речните корита и третман на отпадните води.

Во однос на **заштитата на природата**, сè уште не е донесен нов Закон за природата, осмислен да биде усогласен со барањата на Директивата на ЕУ за живеалишта и Директивата за птици. Законот за спроведување на CITES и поврзаното законодавство за спроведување се изготвени, но процесот на консултации со јавноста треба формално да започне. Активностите за идентификување потенцијални Натура 2000 подрачја продолжија низ целата земја, притоа наидувајќи на институционални тешкотии. Потребно е да се продолжи со подготовка за идентификување и првично прогласување подрачја што ќе бидат опфатени со мрежата Натура 2000. Изработена е и објавена дигитална мапа на живеалишта, на која се претставени еколошките услови на живеалиштата. Процесот за добивање посебен заштитен статус на Охридското Езеро, Студенчишкото Блато и Кањонот Матка сè уште не е финализиран. Недостатокот на доволно одржливо финансирање и административен капацитет за управување со заштитените подрачја останува важен предизвик во секторот, иако, за првпат, национални буџетски средства беа доделени за поддршка на управувањето со четирите национални паркови.

Северна Македонија постигна одреден напредок во областа на **шумарството** бидејќи органите ја ревидираа Стратегијата за одржлив развој на шумарството (до 2026 година). Дополнително, со поддршка од ИПА-фондовите, беше извршен попис на пилот-подрачје што иницираше развој на националниот инвентар на шумите и беше изготвено ново законодавство во областа на шумарството во согласност со правото на ЕУ. Но, без конечно донесување на законодавството и негово спроведување, усогласувањето нема да се реализира и нема да се постигнат потребните реформи.

Индустриското загадување и управувањето со ризик е во рана фаза на усогласување, а Законот за индустриски емисии допрва треба да се донесе. Не е забележан напредок во другите области.

Во извештајниот период, нема развој во областите на **загадување со хемикалии и бучава**.

Во однос на **цивилната заштита**, како земја учесничка во Механизмот за цивилна заштита на Унијата (УЦПМ), Северна Македонија учествува во релевантните активности. Беше развиен систем за рано предупредување од поплави и беше спроведено мапирање на подрачјата подложни на поплави и ранливите локации. Дополнително, беше развиена и ставена во употреба платформа за управување со инциденти и соработка за локалната цивилна заштита и другите засегнати страни за обука, подготвеност и одговор на поплави. Се очекува Северна Македонија да ја подобри нејзината отпорност на кризи и во смисла на превенција и на подготвеност и да го искористи, кога е соодветно, научното партнерство за природни опасности преку Координативниот центар за одговор при итни случаи. Темите за кои е потребно итно внимание вклучуваат реформи во секторот, подобро дефинирање на улогата на националниот координатор за Националната платформа за намалување на ризици од

катастрофи, поврзување на националниот комуникациски систем за итни случаи со Заедничкиот комуникациски и информативен систем за вонредни состојби на Европската комисија (ЦЕЦИС), донесување на новата Национална стратегија за заштита и спасување за 2022-2026 година. Земјата двапати го активираше Механизмот за цивилна заштита на Унијата за време на долготрајната криза со шумски пожари во јули и август 2024 година.

Климатски промени

Не е постигнат напредок. Законот за климатска акција допрва треба да се донесе. Допрва треба да се донесат ажурираниот Национален план за енергија и клима (НПЕК) и долгорочната стратегија за климатска акција со цел постигнување климатска неутралност до 2050 година. Треба да се пушти во употреба и национален систем за инвентар на стакленички гасови. Северна Македонија треба целосно да го спроведе пакетот за спроведување на следење, известување и верификација и акредитација (СИВА) (MRVA) за да воведо цена на јаглерод до декември 2025 година и да се усогласи со Системот за тргување со емисии на ЕУ. Исто така, треба да изготви и поднесе нов национален придонес кон ублажувањето на климатските промени според Договорот од Париз и да се усогласи со неодамнешните ажурирања на климатската политика на ЕУ во рамките на пакетот „Подготвени за 55“. Министерството за животна средина и просторно планирање не располага со административен капацитет за секторот, а меѓуинституционалната координација е во почетна фаза. Овие недостатоци треба итно да се решат.

КЛАСТЕР 5: РЕСУРСИ, ЗЕМЈОДЕЛСТВО И КОХЕЗИЈА

Овој кластер опфаќа: земјоделство и рурален развој (Поглавје 11); безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика (Поглавје 12); рибарство и аквакултура (Поглавје 13); регионална политика и координација на структурните инструменти (Поглавје 22); финансиски и буџетски одредби (Поглавје 33).

Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој

Заедничката земјоделска политика на ЕУ ги поддржува земјоделците и ја осигурува безбедноста на храната. Помага во борбата против климатските промени и во одржливото управување со националните ресурси; ги одржува руралните подрачја и предели низ ЕУ; и ја одржува руралната економија во живот преку промовирање работни места во земјоделството, во земјоделско-прехранбената индустрија и во сродните сектори. Ова бара одржливи системи за управување и контрола. Исто така, постојат заеднички правила на ЕУ за пазарни стандарди, за политиката за квалитет и за органско земјоделство.

Во однос на **хоризонталните прашања**, Северна Македонија е во рана фаза на подготовки за одржливо земјоделство. Владините реформи на системот за директни плаќања од 2023 година ја зајакнаа директната поддршка на производството. Одложено е изготвувањето нов Закон за земјоделство и рурален развој. Северна Македонија треба да ја усогласи нејзината политика за поддршка на земјоделството со *правото* на ЕУ, особено со употребата на агроеколошки мерки.

Воспоставени се сите елементи на Интегрираниот систем за администрација и контрола (ИСАК) во согласност со *правото* на ЕУ. Трансферот на податоците и интероперабилноста на различните елементи треба да се осигурат заедно со проверка на точноста на податоците. Забележан е напредок во обезбедувањето на ортофото-снимка за да се олесни ажурирањето на СИЗП. Регистарот на земјоделци и СИЗП допрва треба да се префрлат на платежната агенција. Во однос на развојот на

интероперабилноста во реално време со системите за идентификација и регистрација на животните (идентификација на животни), поради квалитетот на податоците не е постигнат напредок.

Во областа на Мрежата за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН), зголемениот број на примероци за собирање податоци ја подобрија репрезентативноста. Потребни се дополнителни ресурси за да се осигури проширување на системот ФАДН и да се вклучат податоци за еколошката и социјалната одржливост во согласност со новата Мрежа за податоци за одржливост од земјоделски стопанства на ЕУ (ФСДН).

Беше донесен новиот Закон за советодавен систем за земјоделството и руралниот развој, со кој се обезбедува воспоставување правна рамка за развој на советодавните услуги за земјоделски стопанства во согласност со *правото* на ЕУ.

Останува да се донесе севкупното законодавство за **организацијата на заедничкиот пазар** (ОЗП) и да се дефинираат институционалните мандати.

Во однос на **руралниот развој**, спроведувањето на ИПАРД III започна со објавување два повика за проекти, истовремено напредувајќи со финализирање на ИПАРД II програмата. Капацитетот и задржувањето на кадарот на органите на ИПАРД, особено на Платежната агенција, мора да се решат за да се осигури конзистентност. Потребно е особено внимание за да се намалат задоцнетите плаќања на барателите.

Во однос на **политиката за квалитет**, забележан е напредок со донесувањето на Законот за виното. Потребно е правната рамка, вклучително и онаа за алкохолни пијалаци, целосно да се усогласат со *правото* на ЕУ. Административните капацитети и ресурси остануваат недоволни, и покрај изгледите за раст.

Во однос на **органското земјоделство**, останува да се донесе нов Закон за органско земјоделство кој дополнително ќе се усогласи со *правото* на ЕУ. Треба да се подобраат дејствата за подобрување на следењето и контролата на сертификацијата на органското производство и можноста за следење на органските производи. Треба да се вложат напори за дополнителен развој на секторот преку дополнително искористување на расположливата поддршка од програмата ИПАРД III.

Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика

Правото на ЕУ за храна, вклучително и хигиенските правила за производство на прехранбени производи, обезбедува високо ниво на безбедност на храната и добиточната храна и високо ниво на заштита на интересите на потрошувачите. Здравјето и благосостојбата на животните и безбедноста на храната од животинско потекло се заштитуваат заедно со квалитетот на семето, материјалот за заштита на растенијата, заштитата од штетни организми и исхраната на животните.

Во однос на **општата безбедност на храната** донесени се измени на Законот за безбедност на храната. Изготвен е нов Закон за службени контроли, но допрва треба да се донесе. Националниот систем за брзо предупредување за храна и добиточна храна, како и системите за внатрешна ревизија и обука на Агенцијата за храна и ветеринарство продолжија. Агенцијата вршеше редовни ревизии на акредитирани лаборатории од областа на ветеринарството и безбедноста на храната. Агенцијата продолжи да ја извршува нејзината работа во согласност со стандардите за управување со квалитет во повеќето области. Сепак, пристапот заснован на ризик и начелото на транспарентност треба да се применуваат за сите системи за службена контрола и да бидат соодветно финансирани.

Во однос на **ветеринарната политика**, допрва треба да се донесе нов Закон за ветеринарно здравство, чија цел е усогласување со новото законодавство за ветеринарно здравство на ЕУ, вклучително и делегираната регулатива за спроведување за контрола на болести. Агенцијата за храна и ветеринарство предвидува редовно ажурирање на мерките за заштита при увоз и на барањата за увоз на живи животни и производи од животинско потекло.

Во однос на мерките за контрола на болести кај животните, Агенцијата има програма за активен и пасивен надзор за разни болести; сепак, тие допрва треба да се ажурираат во согласност со начелата на законот на ЕУ за ветеринарно здравство. Собирањето, проверката и анализата на податоците остануваат недоволни. Северна Македонија немаше спроведено кампањи за вакцинација против беснило есента 2023 година и пролетта 2024 година, а бројот собрани примероци од програмата за надзор на беснило е недоволен за да обезбеди веродостојни податоци за откривање на болеста. Националната програма за 2024 година за контрола на резидуите од ветеринарно-медицински производи и контаминанти во живите животни и храната од животинско потекло не е целосно во согласност со *правото* на ЕУ за говеда, овци, свињи, живина, аквакултура, млеко, јајца и мед. Донесени се четири подзаконски акти за зоотехника. Капацитетот за усогласување и за спроведување на *правото* на ЕУ во областа на зоотехничките прашања и останува да се подобри.

Во однос на **ставањето во промет храна, добиточна храна и нуспроизводи од животинско потекло**, Северна Македонија донесе законодавство за спроведување, со цел усогласување со *правото* на ЕУ. Подготвителните активности за изградба на постројка за производство на нуспроизводи од животинско потекло сè уште не се завршени.

Во однос на **правилата за безбедност на храната**, Северна Македонија изготви подзаконски акти за додавање витамини и минерали и одредени други супстанции во прехранбените производи. Агенцијата продолжи да спроведува програма за следење на безбедноста на храната, но податоците дополнително ќе се анализираат.

Во однос на **специфичните правила за добиточна храна**, Агенцијата продолжи да спроведува програма за следење на безбедноста на добиточната храна.

Во областа на **фитосанитарната политика**, допрва треба да се донесе нов Закон за здравјето на растенијата, чија цел е усогласување со новото законодавство на ЕУ за здравјето на растенијата. Фитосанитарната управа редовно го ажурира списокот на штетни организми во согласност со *правото* на ЕУ и статусот на штетни организми во земјата. Беше спроведена програмата за фитосанитарно следење на здравјето на растенијата, а системот за фитосанитарно информирање беше дополнително развиен. Донесен е подзаконски акт за обука од областа на фитофармацијата, фитомедицината и одржливата употреба на фитофармацевтските производи. Меѓутоа, мерките за одржлива употреба на пестициди не се спроведени. Според Системот за брзо предупредување за храна и добиточна храна (RASFF), земјите членки на ЕУ известија за наоди на неовластени хемикалии во неколку пратки зеленчук, што укажува дека контролата на пестицидите што се користат во земјата е несоодветна. И понатаму треба значително да се работи за да се соберат веродостојни податоци за националната употреба на пестицидите и нивното влијание врз здравјето на луѓето.

Законот за генетски модифицирани организми не е целосно усогласен со *правото* на ЕУ.

Поглавје 13: Рибарство и аквакултура

Со заедничката политика за рибарство се утврдуваат правила за управување со риболов, се заштитуваат живите ресурси на морето и се ограничува влијанието на животната средина врз рибарството. Ова вклучува поставување квоти на улови, управување со капацитетот на флотата, правила за контрола и за инспекција, правила за пазарите и за аквакултура, како и поддршка за рибарството и за крајбрежните заедници. Понатаму, промовира одржлива аквакултура.

Бидејќи Северна Македонија има само внатрешен риболов во езера и аквакултура, голем дел од правото на ЕУ за рибарство не е применлив. Беше постигнат напредок во однос на усогласувањето на националната правна рамка со донесувањето нов Закон за рибарство и аквакултура во 2024 година. Новиот Закон за рибарство и аквакултура е во голема мера усогласен со правото на ЕУ за пазарна политика, особено за одредбите на ЕУ за пазарни стандарди, барања за информации за потрошувачите, структурна поддршка и државна помош. Меѓутоа, тој не е целосно усогласен со правото на ЕУ за аквакултура. Северна Македонија треба да го забрза донесувањето на законодавството за спроведување на новото законодавство.

Во извештајниот период не беше забележан напредок во справувањето со постојаниот проблем за недоволен кадар за формулирање политики, контрола и меѓуинституционална координација. **Инспекциите и контролата** остануваат недоволни за контрола на нелегалниот, непријавен и нерегулиран риболов (ННН). Плановите за следење на здравјето на рибите редовно се спроведуваат. Северна Македонија треба да воспостави цврсти планови за извршување и известување за еколошките контроли во секторот аквакултура. Северна Македонија треба да вклучи дејства за подигнување на свеста на јавноста за нелегалниот, непријавен и нерегулиран риболов и неговите правни последици. Треба да се посвети особено внимание на спречувањето нелегален риболов на заштитените видови и на европската јагула.

Во однос на **управувањето со ресурсите и возниот парк**, европската јагула и охридската пастрмка беа строго заштитени видови опфатени со трајна забрана за риболов. Во 2023 година беа применети привремени забрани за зачувување на рибниот фонд. Одредбите од Регулативата на ЕУ за јагули се рефлектираат во новиот Закон за рибарство и аквакултура. Потребно е натамошно усогласување за воспоставување на системот за собирање податоци и за вклучување на пазарните податоци и задолжителната евиденција за улов на европска јагула и во рекреативниот и во комерцијалниот риболов.

Националниот годишен буџет за **структурни мерки** е несоодветен за развој на аквакултурата, дејствата за зачувување и за управување со рибниот фонд и за инспекциите и контролите.

Немаше значителен развој во однос на **државната помош**. Во однос на **меѓународните договори** за управување со рибарството на прекуграничните езера, во 2023 година се одржуваа редовни координативни состаноци. Грција и Северна Македонија секоја година применуваат редовна синхронизирана забрана за рибарство во Дојранското Езеро. Продолжи соработката со Албанија за управување со рибниот фонд на Охридското Езеро. Во 2023 година, Северна Македонија се приклучи на Европската советодавна комисија за рибарство и аквакултура (EIFAAC) на Организацијата за храна и земјоделство на Обединетите нации (ФАО).

Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти

Регионалната политика е главната алатка на ЕУ за намалување на регионалните диспаритети и за инвестирање во одржлив и инклузивен социо-економски развој. Таа функционира преку „заедничко управување“ помеѓу Комисијата и земјите членки на ЕУ. Спроведувањето на програмите за кохезиона политика подразбира соодветни административни капацитети на програмско и на проектно ниво, воспоставување систем за добро финансиско управување и контрола, како и исполнување на другите елементи на правото на ЕУ, како што се законодавството во областа на животната средина и законодавството за јавни набавки.

Постигнат е ограничен напредок во однос на **правната рамка**, додека основните начела остануваат главно усогласени со правото на ЕУ за јавни набавки, управување со јавни финансии, регионален и општински развој. Законот за ревизија на инструментот за претпристапна помош (ИПА) беше изменет со цел да му се даде овластување на Ревизорското тело да врши ревизии според ИПА III, што е предуслов за доверување на задачите за спроведување на буџетот според ИПА III на Северна Македонија. Во 2024 година беше изготвена и донесена Уредба за управување со јавните инвестиции. Стратешката рамка беше зајакната со донесувањето на новата Стратегија за реформа на јавната администрација 2023-2030, но има одложувања во спроведувањето на акцискиот план, додека законодавната рамка на земјата за управување со човечки ресурси допрва треба да се ревидира во согласност со европските стандарди. Не се искористува потенцијалот за воспоставување врски со групите на ЕУ за територијална соработка во различни политички инструменти. Групите може да се користат како инструменти за интегрирано територијално управување што го олеснува спроведувањето на Фондовите за мали проекти во Интеррег-програмите за соработка.

Институционалната рамка за управување со фондовите на ЕУ според ИПА III е дополнително усогласена со барањата на ИПА III во однос на идната улога во кохезионата политика на ЕУ. Меѓутоа, перформансите на Оперативните структури воспоставени за повеќегодишните оперативни програми се загрозени поради слабите административни и управувачки капацитети во однос на кадарот. Потребни се натамошни подобрувања бидејќи Северна Македонија треба да ги зајакне административните капацитети и да го усогласи системот за управување и контрола со барањата на ИПА III.

Административните капацитети и понатаму се слаби кај клучните институции што управуваат со фондовите на ЕУ. Непостоењето на национална политика за задржување на кадарот, недостатокот во управувањето со човечки ресурси и исклучително високата флукуација на кадарот во структурите на ИПА (во 2023 година, стапката на менување на кадарот беше 10 %) и понатаму остануваат клучни проблеми. Важноста на донесувањето и ефикасното спроведување политика за задржување за структурите на ИПА е од клучно значење. Центарот за обука на ИПА останува со недоволно кадар и со нефункционална база на обучувачи.

Во однос на **програмирањето** на помошта од ЕУ, Годишната акциска програма за ИПА 2024 година, вредна 58,6 милиони евра, беше донесена во април 2024 година. Во јули 2024 година беа донесени и ИПА Оперативните програми за 2024-2027 година за животна средина, транспорт и човечки капитал, во вредност од 160 милиони евра. Овие програми се планира да се спроведуваат под индиректно управување од земјата корисничка. Ефикасноста и зачестеноста на дијалогот за секторски политики, кој го поддржува стратешкото планирање и програмирање на помошта од ЕУ, се подобри во текот на извештајниот период.

Северна Македонија продолжува да стекнува искуство во програмирање и спроведување на регионалната политика и територијалната соработка преку нејзиното учество во пет прекугранични (ПГС), две транснационални и две меѓурегионални програми за соработка, вклучително и стратегијата на ЕУ за Јадранско-Јонскиот Регион. Преминот од ИПА II ПГС на ИПА III ПГС напредуваше непречено од страна на Северна Македонија и покрај одложувањата со ратификацијата на Договорот за финансирање на ИПА III ПГС помеѓу Северна Македонија и Албанија, што доведе до тоа оваа програма за ПГС неколку месеци да биде без Заеднички технички секретаријат (ЗТС).

Административните капацитети и меѓуинституционалната координација треба значително да се зајакнат за да се максимизираат придобивките од ова учество и да се отвори патот за управување со кохезионата политика.

Во однос на **следењето и евалуацијата**, Северна Македонија активно учествува во Комитетот за следење на ИПА и Секторскиот комитет за следење; меѓутоа спроведени беа помалку од 45 % од заеднички договорените заклучоци за кои е известно за време на втората средба на Комитетот за следење на ИПА III. Слабата меѓуинституционална координација и слабата централна функција за известување и следење на Канцеларијата на националниот ИПА-координатор негативно влијаат врз навременоста и квалитетот на извештаите на ИПА. Потребен е посилен политички ангажман за да се напредува со спроведувањето на програмите.

Воспоставена е внатрешна и надворешна **ревизија**. Меѓутоа, внатрешната ревизија треба да се зајакне за подобро да го поддржи функционирањето на системите за управување и за контрола. Се чека донесувањето на новиот Закон за јавна внатрешна финансиска контрола. Ревизорското тело продолжува добро да функционира и следи цврста методологија на ревизија со добро покривање со ревизија. Оперативниот и техничкиот капацитет на Ревизорското тело се подобри по новите вработувања. Субјектите на ревизија и понатаму многу слабо ги спроведуваат ревизорските наоди. Од 46 наоди од претходните ревизии, само 7 беа затворени во 2023 година, што претставува стапка на спроведување од 15 %.

Системите за **финансиско управување и контрола** се оперативни, но се под притисок поради ограничениот административен капацитет, што продолжи негативно да влијае на индиректното управување од земјата корисничка. Слабите административни капацитети доведоа до автоматско откажување на повеќе од 79 милиони евра во рамките на повеќегодишната програма на ИПА II за животна средина и транспорт, вклучително и околу 54 милиони евра откажани во 2023 година, додека ризикот од дополнителни откажувања останува висок. За да ги реши критичните недостатоци и за да може да работи во средина на *екс-пост* контрола, Северна Македонија ги реорганизираше финансиските и контролните системи поврзани со оперативните програми предвидени според ИПА III. Потребни се дополнителни напори за да се исполнат препораките на ЕУ и препораките за ревизија во однос на управувањето со кадарот и политиката за задржување на кадарот, планирањето јавни набавки и договори, внатрешната ревизија и осигурувањето квалитет.

Во однос на борбата против корупцијата, мрежата на Одделението за координација на борба против измами со средства на ЕУ (АФКОС), што претставува столб на системот за заштита на финансиските интереси на ЕУ во Северна Македонија, е воспоставена и целосно оперативна. Покрај тоа, институциите што управуваат со фондовите на ЕУ спроведуваат систем за финансиско управување и контрола акредитиран од Комисијата, кој е под надзор на орган за надворешна ревизија и на Комисијата. Стратегијата за транспарентност на Владата на Република Северна Македонија 2023-2026 година беше донесена во декември 2023 година.

Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби

Ова поглавје ги опфаќа правилата за финансирањето на буџетот на ЕУ („сопствени ресурси“). Овие ресурси главно се состојат од: i) придонеси врз основа на бруто-националниот доход на секоја земја членка; ii) царински давачки; iii) ресурси од рециклирана пластика и iv) ресурси врз основа на данок на додадена вредност. Земјите членки мора да имаат соодветен административен капацитет за соодветно координирање и осигурување правилна пресметка, собирање, плаќање и контрола на сопствените ресурси.

Постигнат е ограничен напредок во развојот на институционална поставеност на специфичните сопствени ресурси и правната и методолошката рамка. Мерките за намалување на затајувањето данок, измамата и неформалната економија, како и за подобрување на внатрешната контрола во јавниот сектор треба да се применуваат поефикасно (за повеќе информации, видете ги развојните процеси во Поглавје 16 – Оданочување, Поглавје 18 – Статистика, Поглавје 29 – Царинска унија и Поглавје 32 – Финансиска контрола).

Во однос на **традиционалните сопствени ресурси**, царинското законодавство е во голема мера усогласено. Царинската тарифа за 2023 година беше донесена во согласност со последните измени на Комбинираната номенклатура на ЕУ. Капацитетот на царинските органи треба дополнително да се зајакне. Постигнат е одреден напредок во извештајниот период со консолидацијата и надградбата на ИТ-системите. Царинската управа спроведува целосно бесхартиена околина за обработка на царинските декларации и акцизни документи. Допрва треба да се развијат упатства за примена на Традиционалните сопствени ресурси на ЕУ. Потребно е воспоставување ИТ-систем за управување со А и Б сметките и овозможување пристап до електронскиот систем за пријавување случаи на измами и неправилности во врска со традиционалните сопствени ресурси (OWNRES).

Беше донесени измените на Законот за данокот на додадена вредност за да се осигури дека давањето услуги е усогласено со Директивата за данок на додадена вредност. И понатаму има одложувања во процесот на поврат на **ДДВ**. Управата за јавни приходи започна спроведување Интегриран даночен информациски систем (ИДИС) кој има за цел да ги дигитализира деловните процеси и да го зајакне следењето на наплатата на даноците. Ризиците поврзани со поврат на ДДВ се вклучени како дел од системот за управување со ризик на УЈП кој допрва треба да се ревидира. (За повеќе информации видете во Поглавје 16 – Оданочување).

Националните сметки и составувањето **БНД** се засноваат на дефинициите и сметководствените правила на Европскиот систем на национални и регионални сметки 2010 (ЕСС 2010). Државниот завод за статистика го продолжи редовното пренесување на податоците за БНД и БДП до Евростат, во рамките на Програмата за пренос на ЕСС 2010. Комплетот годишни нефинансиски секторски сметки за периодот 2018-2020 година беше објавен во август 2023 година. За првпат се изработуваат годишни секторски сметки во согласност со ЕСС 2010. Меѓутоа, сè уште се потребни подобрувања и треба да се ажурира инвентарот за БНД.

Административната инфраструктура допрва треба да се операционализира со цел да се осигури навремено и ефикасно функционирање на процесот на пресметка, собирање, плаќање и контрола на сопствените ресурси, како и за подобрување на механизмите за известување и координација помеѓу сите вклучени тела.

КЛАСТЕР 6: НАДВОРЕШНИ ОДНОСИ

Овој кластер опфаќа: надворешни односи (Поглавје 30); надворешна, безбедносна и одбранбена политика (Поглавје 31).

Поглавје 30: Надворешни односи

ЕУ има заедничка трговија и трговска политика кон трети земји, заснована на мултилатерални и билатерални договори и автономни мерки. Исто така, постојат правила на ЕУ во областа на хуманитарната помош и развојната политика.

Во однос на **заедничката трговска политика**, Северна Македонија продолжи да ги координира своите позиции и да ги усогласува своите политики во тесна поврзаност со оние на ЕУ, вклучително и во рамките на СТО, и ја поддржува реформата на СТО. Земјата стана полноправна членка на Спогодбата за јавни набавки на СТО (GPA) на 30 октомври 2023 година. Протоколот за прифаќање на Спогодбата за субвенции во рибарството беше донесен и поднесен до Собранието за ратификација во декември 2023 година. Целосно се применуваат одредбите од Спогодбата за олеснување на трговијата. Административниот капацитет на Министерството за економија и труд, задолжено за трговската политика, треба дополнително да се зајакне.

Северна Македонија активно учествуваше во ЦЕФТА и продолжи да го спроведува Акцискиот план за заеднички регионален пазар (ЗРП) на земјите од Западен Балкан. Земјата започна со спроведување на трите договори поврзани со спроведување на ЗРП, кои опфаќаат слобода на движење со лични карти, признавање на професионални квалификации и признавање на академски квалификации.

Системот за контрола на извозот на **стоки и технологии со двојна употреба** е во функција. Северна Македонија е усогласена со најновото *право* на ЕУ, имено Регулативата (ЕУ) 2021/821 и нејзините годишни ажурирања во однос на списокот на стоки со двојна употреба. Меѓутоа, земјата не е ниту учесник, ниту засегната страна на Австралиската група. Придржувањето кон Австралиската група би било позитивен чекор кон усогласување со правото на ЕУ и кон идното членство во Австралиската група што ќе се очекува по пристапувањето во ЕУ.

Нема преговори за нови **билатерални договори со трети земји**. Во сила се 38 билатерални договори за инвестиции (БДИ), од кои 18 се со земји членки на ЕУ.

Нема напредок во **развојната политика и хуманитарната помош**. Се охрабрува земјата да воспостави релевантна рамка за политика, во согласност со политиките и стандардите на ЕУ.

Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика

Земјите членки мора да бидат способни да водат политички дијалози во рамките на надворешната, безбедносната и одбранбената политика, да ги почитуваат декларациите на ЕУ, да учествуваат во активностите на ЕУ и да ги применуваат договорените санкции и рестриktivни мерки.

Северна Македонија продолжи да се вклучува во **политички дијалог** со ЕУ за прашања од надворешната и безбедносната политика на сите нивоа. Таа ги започна преговорите за безбедносно и одбранбено партнерство со ЕУ во пролетта 2024 година. Во февруари 2024 година, Северна Македонија учествуваше на десеттиот состанок на Европската Унија – Западен Балкан на ниво на политички директори. Во јуни 2024 година, Северна Македонија учествуваше на работен ручек со членовите на Советот за надворешни работи.

Воспоставена е и оперативна институционалната рамка што овозможува учество на земјата во **заедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП)** и во заедничката безбедносна и одбранбена политика. Северна Македонија ја задржа својата 100 % усогласеност со изјавите на високиот претставник во име на ЕУ и Одлуките на Советот на ЕУ за санкции, вклучително и сите рестриktivни мерки на ЕУ во однос на Русија и Белорусија поврзани со руската агресивна војна против Украина. Северна Македонија учествуваше на Самитот за мир во Украина чиј домаќин беше Швајцарија.

Во однос на **рестриktivните мерки** на ЕУ, главниот предизвик е правниот временски јаз помеѓу усогласувањето и нивното формално спроведување/влегување во сила. Во претходниот состав на законодавниот дом, Владата поднесе предлог за измена на Законот за рестриktivни мерки до Собранието: но тој не беше разгледан и ќе треба повторно да се поднесе.

Продолжува активната **соработка** на Северна Македонија со **меѓународните организации**. Нејзините приоритети во ОН се во согласност со важните приоритети на ЕУ, вклучително и безбедноста, заштитата на човековите права и климата, промовирање на улогата и на учеството на жените и зајакнување на улогата на младите. Вториот Национален акциски план за жени, мир и безбедност е во фаза на спроведување, вклучително и елементи како што се родова самопроценка, специфичен акциски план за родова еднаквост на Министерството за одбрана и зајакнување на соработката за спречување и заштита од насилство врз жените. Во 2023 година, Северна Македонија претседаваше со ОБСЕ и придонесе за успешен исход на Министерскиот совет на ОБСЕ во Скопје. Во ова својство, беше домаќин на конференции за ставање крај на бездржавјанството, за борба против корупцијата, перењето пари и напорите за враќање на имотот, како и за киберотпорот. Земјата, исто така, го презема претседавањето со ПСЈИЕ за периодот 2023-2024 година и беше домаќин на состанокот на министрите за европски прашања.

Билатералниот договор за имунитет помеѓу Северна Македонија и Соединетите Држави останува во сила, со кој на американските државјани им се овозможува изземање од надлежноста на **Меѓународниот кривичен суд**. Со тоа, земјата не ги почитува заедничките ставови на ЕУ за интегритетот на Римскиот статут или поврзаните водечки начела на ЕУ за билатералните договори за имунитет. Потребно е усогласување со ставот на ЕУ.

Во однос на **спречувањето на конфликти**, Северна Македонија продолжи да ги поддржува мерките и документите на ЕУ.

Во однос на **забраната за пролиферација**, Северна Македонија продолжи да го спроведува Регионалниот патоказ за 2018 година и нејзината Национална стратегија и Акциски план за контрола на мало и лесно оружје (МЛО) за 2022-2024 година. Потребни се дополнителни напори од земјата за усогласување на нејзиното законодавство со правната рамка на ЕУ за МЛО. Северна Македонија сè уште не е земја учесник во ниту еден од мултилатералните режими за контрола на извозот. Усогласувањето со заедничкиот став на ЕУ¹⁵ за контрола на извозот на оружје е во тек, со натамошна работа потребна за сеопфатно законодавство и меѓудржавна размена на информации. Северна Македонија е земја членка на Договорот за трговија со оружје, со меѓудржавни мерки за ублажување на ризикот и размена на информации кои допрва треба да се развијат.

Северна Македонија учествува во некои, но не во сите, меѓународни договори и инструменти за контрола на извозот, вклучително и Иницијативата за безбедност од

¹⁵ Заеднички став на Советот 2008/944

пролиферација и Хашкиот кодекс на однесување.

Таа е посветена да стане членка на Васенарскиот договор и на Австралиската група. Земјата сè уште не ја ажурирала својата Национална стратегија за борба против ширењето на оружјето за масовно уништување и заштита од хемиски, биолошки, радиолошки и нуклеарни закани и акционен план (2019-2021 година) и Акциски план за нејзино спроведување.

Во однос на **безбедносните мерки**, Северна Македонија дополнително го спроведе Договорот за безбедност на информации со ЕУ во однос на постапките што се однесуваат на размената на класифицирани информации.

Во однос на **заедничката безбедносна и одбранбена политика** (ЗБОП), земјата продолжи активно да учествува и значително да придонесува во воените операции на ЕУ за управување со кризи, особено ЕУФОР АЛТЕА во Босна и Херцеговина. Вооружените сили на Северна Македонија учествуваат и во борбената група на ЕУ ХЕЛБРОЦ 2023. Северна Македонија придонесува за регионалната соработка во воената медицина преку Балканските медицински наменски сили (БМНС).

Во однос на **хибридните закани**, Северна Македонија се приклучи на Европскиот центар за извонредност за справување со хибридни закани кој се наоѓа во Хелсинки во октомври 2023 година и ја спроведува својата Стратегија за градење отпорност и справување со хибридни закани 2021 - 2025. Земјата промовира соработка за размена на податоци и национални искуства со партнерските разузнавачки служби. Од март 2024 година, формирани се Совет, со кој претседава премиерот, и работна група за координација на активностите поврзани со членството во НАТО, вклучително и зајакнување на отпорноста против хибридни закани. Северна Македонија се усогласи со декларациите на ЕУ и рестриктивните мерки како одговор на кибернападите во 2023 и 2024 година.

Северна Македонија започна да воспоставува стратешка институционална и регулаторна рамка за да се спротивстави на негативните ефекти од дезинформациите. Препораките за заедничка акција за градење општествена отпорност кон штетните влијанија на дезинформациите, подготвени од граѓанското општество со меѓународна поддршка, беа донесени од Владата како основа за создавање национална стратешка рамка и вклучени во нејзината работна програма за 2024 година. Потребни се дополнителни напори за намалување на можностите за странски вмешувања и манипулации со информациите, вклучително и дезинформации, и да се изгради општествена отпорност на нив и на другите форми на хибридни закани.

АНЕКС I – Односи помеѓу ЕУ и СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Северна Македонија е земја кандидат од 2005 година. На 26 март 2020 година, Европскиот совет ја одобри одлуката на Советот за отворање на пристапните преговори со Северна Македонија. Првата меѓувладина конференција се одржа на 19 јули 2022 година, по одобрувањето на преговарачката рамка од Советот. Истиот ден, Комисијата го почна скрининг-процесот. Скринингот беше завршен во декември 2023 година.

Северна Македонија учествува во процесот на **стабилизација и асоцијација** од 1999 година. Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) со ЕУ, потпишана во 2001 година и во сила од 2004 година, ја поставува рамката за односите со ЕУ вклучително и политичкиот, економскиот и техничкиот дијалог. Експертите се состанаа во седум поткомитети и една посебна група, во согласност со распоредот. Советот за стабилизација и асоцијација се одржа во март 2023 година во Скопје.

Визната либерализација за граѓаните на Северна Македонија коишто патуваат во Шенген-зоната е во сила од декември 2009 година. Договорот за реадмисија е во сила од 2008 година. Во шестиот извештај на Комисијата, во согласност со механизмот за суспензија на визниот режим, се заклучи дека Северна Македонија продолжува да ги исполнува одредниците за визната либерализација.

Во текот на извештајниот период, Северна Македонија задржа целосна усогласеност со **заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ**. Продолжи значителното учество во мисиите и операциите на ЕУ за управување со кризи. Северна Македонија ја искористи втората билатерална мерка за помош во рамките на Европскиот мировен фонд во 2024 година. Претходно има добиено помош преку билатерална мерка за помош со цел зајакнување на капацитетот на армијата на Северна Македонија за учество во воените мисии за ЗБОП на ЕУ во март 2023 година, обезбедувајќи поддршка во областите на логистика, медицинска опрема, комуникациски и информациски системи, разузнавачки капацитети, заштита од хемиски, биолошки, радиолошки и нуклеарни закани (АБХО), инженерска опрема и опрема за обука. Балканските медицински наменски сили, во кои учествува Северна Македонија, имаат корист од мерката за поддршка од 6 милиони евра во 2022 година во рамките на Европскиот мировен фонд.

Во април 2024 година беше донесена четвртата одлука за финансирање според **Инструментот за претпристапна помош за периодот 2021 – 2027 година (ИПА III)** во износ од 58,6 милиони евра. Со неа се обезбедува поддршка во областите на правата и безбедноста, економската кохезија, здравјето и олеснувањето на интеграцијата. Во јули 2024 година, беа донесени три одлуки за финансирање во вкупен износ од 160 милиони евра за повеќегодишните оперативни програми за периодот 2024-2027 година за транспорт, животна средина и човечки капитал. Северна Македонија има корист од комплементарната поддршка за граѓанското општество и управувањето со миграции. Северна Македонија учествува и во програми за прекугранична соработка, програми за транснационална соработка и програми на ЕУ. За да се подобрат јавните набавки и да се зајакнат капацитетите за моделирање на макроекономските ефекти од зелените политики и инвестиции, Северна Македонија учествува како набљудувач во два пилот-проекти во рамките на Инструментот за техничка поддршка.

Новите активности се комплементарни на тековните програми според **ИПА II (2014-2020)**. Постигнат е напредок во спроведувањето на ИПА II за поддршка на социјалниот и економскиот развој и клучните структурни реформи. Помошта на ЕУ според ИПА II продолжи да ги поддржува реформите во областите на владеење на правото, јавната администрација и јавните финансии и ја подобри борбата против корупцијата. Започна

реорганизацијата на државните институции на централно ниво и напредуваше дигиталната трансформација на земјата. Беа развиени електронски услуги, обезбедени од регулаторот за енергетика, Фармацевтската комора и Фондот за пензиско и инвалидско осигурување.

Според **Инструментот за реформи и раст**, Северна Македонија би можела да има корист од индикативна распределба од 750,4 милиони евра, кои ќе бидат канализирани преку Реформската агенда која ги опфаќа клучните реформи во шест области на политика: реформа на јавната администрација; зелена (енергија); дигитализација; човечки капитал; развој на приватниот сектор; и фундаментални права и владеење на правото. Исплатата на поддршката на Унијата ќе биде условена со исполнување на предусловите и реализација на реформите како што е утврдено во Реформската агенда. Шемата Гаранција за млади, која е поддржана од ЕУ, обезбеди корист за повеќе од 9 900 млади лица во региони што се соочуваат со највисока стапка на невработеност кај младите и висока стапка на предвремено напуштање на училиштето. Исто така, им помогна на децата Роми и децата со попреченост. Значителен износ на финансиска помош од ЕУ ѝ е доделен на Северна Македонија за заштита на животната средина и зајакнување на поврзаноста со транспортните системи на ЕУ. Во областа на транспортот, со поддршка од ЕУ, финализирана е рехабилитацијата на А2 патната делница I, помеѓу Куманово и Страцин. Со ова се подобри пат од 15,2 km од коридорот VIII исток. Во однос на животната средина, ЕУ го поддржа развојот на Националната стратегија за мониторинг на животната средина и придружниот Акциски план и долгоочекуваниот Национален информативен систем за животна средина. Медиумите, граѓанското општество и приватниот сектор продолжуваат да имаат корист од клучната помош на ЕУ, што им обезбедува можности за раст и развој во поволна средина. Во областа на конкурентноста и развојот на бизнисот, беше воспоставена Национална платформа за женско претприемништво.

Преку **Инвестициската рамка за Западен Балкан (WBIF)**, 297,82 милиони евра ѝ беа обезбедени на Северна Македонија во грантови од ИПА III за водечки проекти во областа на чиста енергија, животна средина и клима и одржлив транспорт. Во јули 2024 година, беа одобрени два проекта за техничка помош за подготовка на железнички коридор VIII во износ од 0,78 милиони евра и коридор X, во износ од 1,04 милиони евра.

На 8 мај 2024 година, ЕУ ѝ исплати 50 милиони евра како макрофинансиска помош на Северна Македонија. Ова беше првата транша од 100 милиони евра како макрофинансиска помош утврдена во предлогот на Комисијата што беше донесен од Европскиот парламент и Советот на 12 јули 2023 година. Условите поврзани со помошта се соодветно исполнети и вклучуваат, меѓу другото, донесување на новата Стратегија за реформа на правосудниот сектор (2023-2027 година) во согласност со коментарите на Комисијата, донесување на новата Стратегија за формализирање на неформалната економија (2023-2027 година), формирање на Фонд за енергетска ефикасност, измени на Законот за данокот на додадена вредност и Законот за данокот на добивка за да се намалат даночните ослободувања и операционализација на Фискалниот совет.

ЕУ обезбедува поддршка преку ИПА и Инструментот за надворешна политики за да ја зајакне отпорноста на партнерите на Западен Балкан во соочувањето со хибридните закани, вклучително и киберзаканите и странските вмешувања и манипулации со информациите.

АНЕКС II – СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ

СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ (од 5.9.2024 година) Северна Македонија
Северна Македонија

Основни податоци

	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Население (во илјади)		2 057 i	2 075 i	2 077 i	2 076 i	2 069 i	1 837 bi
Вкупна површина на земјата (km ²)	1)	25 436 w	25 436 w	25 436 w	25 436 w	25 436 w	25 436 w

Национални сметки

	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Бруто-домашен производ (БДП) (во милиони од националната валута)		464 186	660 878	692 683	669 280	729 445	803 141 p
Бруто-домашен производ (БДП) (во милиони евра)		7 544	10 744	11 262	10 852	11 835	13 033 p
БДП (во евра по жител)		3 890 e	5 690 e	6 000 e	5 850 e	6 440 e	7 021 biw
БДП по жител (во стандарди на куповна моќ (СКМ))		9 254 e	12 517 e	13 150 e	12 751 e	14 108 e	:
БДП по жител (во СКМ), во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-27 = 100)		36,0 e	41,2 e	41,9 e	42,3 e	43,0 e	:
Реална стапка на раст на БДП: промена од претходната година на обемот на БДП (%)		2,3	2,9	3,9	- 4,7	4,5	2,2 p
Пораст на вработеноста (податоци од националните сметки), во однос на претходната година (%)		1	0	2	- 7	3	6 e
Раст на продуктивноста на трудот: раст на БДП (во обем) по вработен, во однос на претходната година (%)		1	3	2	2	2	- 3 e
Раст на трошоците за труд по единица, во однос на претходната година (во %)		:	:	:	:	:	:
**Тригодишна промена (Т/Т-3) во индексот на номиналниот раст на трошоците за труд по единица (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:
Продуктивноста на трудот по вработен: БДП (во СКМ) по вработен во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-27 = 100)		45	45	44	47	47	44 e
Бруто-додадена вредност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (%)		10,9	9,8	9,4	9,8	8,3	8,6 p
Индустрија (%)		19,0	21,5	20,8	19,8	19,7	19,1 p
Градежништво (%)		6,1	6,2	6,5	6,0	6,4	6,7 p
Услуги (%)		64,1 i	62,6 i	63,4 i	64,3 i	65,5 i	65,7 pi
Расходи на финална потрошувачка, како дел од БДП (%)		92,0	80,1	79,5	82,8	83,6	84,9 p
Бруто-инвестиции во основни средства, како дел од БДП (%)		23,5	20,0	21,0	21,6	23,5	23,5 p
Извоз на стоки и услуги, во однос на БДП (%)		47,1	60,4	62,4	57,8	65,4	74,0 p
Увоз на стоки и услуги, во однос на БДП (%)		66,1	72,8	76,2	70,5	81,3	94,9 p
Бруто-инвестиции во основни средства од генералниот владин сектор, како процент од БДП (во %)		:	:	:	:	:	:

Деловна активност	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Индекс на обемот на индустриско производство (2015 = 100)		90,6 w	109,2 w	113,2 w	102,4 w	103,9 w	:
Број на активни претпријатија (број)		53 645 w	58 231 w	58 765 w	58 570 w	59 122 pw	:
Стапка на основање: број основани претпријатија во референтниот период (т) поделен со бројот на претпријатија што се активни во т (%)		12,2	8,4 b	8,5	8,0	:	:
Стапка на затворање: број затворени претпријатија во референтниот период (т) поделен со бројот на претпријатија што се активни во т (%)		9,3	7,6 b	8,4 p	7,3 p	:	:
Лица вработени во мали и средни претпријатија, како дел од сите вработени (во рамките на нефинансиската бизнис-економија) (%)		77,3 iw	74,1 iw	73,7 iw	73,9 iw	73,5 iw	:
Додадена вредност од малите и средни претпријатија (во нефинансиската бизнис-економија) (во милиони евра)		2 245 iw	2 895 iw	3 215 i	3 154 iw	3 588 iw	:
Вкупна додадена вредност (во нефинансиската бизнис-економија) (во милиони евра)		3 227	4 579	4 878	4 643 w	5089 pw	:

Стапка на инфлација	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Усогласен индекс на потрошувачки цени (УИПЦ), промена во однос на претходната година (во %)		3,2 d	2,3 d	0,7 d	1,2 d	3,4 d	14,0 d

Платен биланс	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Платен биланс: тековна сметка вкупно (во милиони евра)		- 189,3	22,4	- 334,7	- 318,0	- 329,0	- 797,4
Платен биланс тековна сметка: трговски биланс (во милиони евра)		- 1 904,9	- 1 736,2	- 1 948,8	- 1 803,6	- 2 336,9	- 3 481,0
Платен биланс тековна сметка: нето-услуги (во милиони евра)		359,2	370,9	335,7	423,7	497,9	751,9
Платен биланс тековна сметка: нето-биланс за примарен приход (во милиони евра)		- 131,1	- 450,7	- 519,6	- 411,5	- 519,5	- 568,4
Платен биланс тековна сметка: нето-биланс за секундарен приход (во милиони евра)		1 487,5	1 838,4	1 798,0	1 473,4	2 029,4	2 500,2
Нето-биланс за примарен и за секундарен приход: од кои државни трансфери (во милиони евра)		76,6	109,1	43,2	110,0	138,5	59,1
**Тригодишен наназад движечки просек на билансот на тековната сметка во однос на БДП (%)		:	- 1,1	- 1,2	- 1,9	- 2,9	- 3,9
**Петгодишна промена на уделот на светскиот извоз на стоки и услуги (%)		:	51,6	38,4	37,9	25,3	19,1
Нето-биланс (влезни-излезни) на странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)		344,6 w	603,7 w	363,3 w	154,7 w	387,5 w	654,2 w
Странски директни инвестиции (СДИ) во странство (во милиони евра)		- 0,2 w	10,4 w	35,5 w	46,7 w	83,0 w	90,8 w
од кои СДИ на економијата за која се известува во земјите од ЕУ-27 (во милиони евра)		:	0,4	27,2	31,3	59,7	67,3 w
Странски директни инвестиции (СДИ) во економијата за која се известува (во милиони евра)		344,4 w	614,1 w	398,8 w	201,4 w	470,5 w	745,0 w
од кои СДИ на земјите од ЕУ-27 во економијата за која се известува (во милиони евра)		283,7 w	291,2 w	220,2	42,3	449,7	519,6 w
**Нето меѓународна инвестициска позиција, во однос на БДП (%)		- 52,6 w	- 56,2 w	- 57,3 w	- 63,6 w	- 61,2 w	- 62,5 w
Годишна стапка на промена на бруто-прилив на дознаки (во национална валута) од работниците мигранти (%)		2,6 iw	1,9 iw	:	:	:	:

Јавни финансии	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Општ државен дефицит/суфицит, во однос на БДП (%)		:	:	:	:	:	:
Општ државен бруто-долг, во однос на БДП (%)		:	:	:	:	:	:
Вкупно државни приходи, како процент од БДП (%)		:	:	:	:	:	:
Вкупно државни расходи, како процент од БДП (%)		:	:	:	:	:	:

Финансиски показатели	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Бруто-надворешен долг на целата економија, во однос на БДП (%)		64,2 i	73,0 i	72,4 i	78,7 i	80,9 i	82,8 pi
Бруто-надворешен долг на целата економија, во однос на вкупниот извоз (%)		140,8 w	121,4 w	117,0 w	136,3 w	123,0 w	111,9 w
Понуда на пари: М1 (банкноти, монети, депозити преку ноќ, во милиони евра)		1 034,7 w	2 436,7 w	2 857,4 w	3 314,2 w	3 605,5 w	3 830,2 w
Вкупен кредит од монетарни финансиски институции кон резиденти (консолидиран) (во милиони евра)		3 412,0 w	5 237,6 w	5 552,3 w	5 791,4 w	6 277,8 w	6 880,7 w
**Годишна промена на обврските на финансискиот сектор (%)		:	7,6 w	12,2 w	6,1 w	12,9 w	:
**Приватен долг, консолидиран, во однос на БДП (%)		:	:	:	:	:	:
Каматни стапки: дневен паричен курс, годишно (%)	2)	2,17 w	0,99 w	1,00 w	1,00 w	0,94 w	1,08 w
Курс на еврото: просек за периодот (1 евро = ... национална валута)		61,529	61,512	61,506	61,675	61,636	61,623
Индекс на трговски пондериран ефективен девизен курс, 42 земји (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:
**Тригодишна промена (Т/Т-3) на индексот на трговски пондериран ефективен девизен курс, од 42 земји (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:
Вредност на резервни средства (вклучително и злато) (во милиони евра)	3)	2 068,9 w	550,3	374,6	114,6	304,7	271,6

Надворешна трговија со стоки	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Вредност на увозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		5 053	7 676	8 463	7 599	9 647	12 126
Вредност на извозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		3 215	5 873	6 424	5 781	6 969	8 300
Трговски биланс: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		- 1 838	- 1 804	- 2 040	- 1 818	- 2 678	- 3 826
Услови на трговија (ценовен индекс на извозот / ценовен индекс на увозот * 100) (во број)	4)	95,9 iw	94,9 iw	95,3 iw	102,4 iw	:	:
Удел на извозот кон земји од ЕУ-27 во вредност на вкупниот извоз (%)		62,3 iw	80,3 iw	78,5 iw	77,5 iw	77,1 iw	78,3 iw
Удел на увозот од земји од ЕУ-27 во вредност на вкупниот увоз (%)		47,8 iw	52,9 iw	50,8 iw	46,3 iw	46,2 iw	46,8 iw

Демографија	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Груба стапка на природна промена на населението (стапка на природен прираст): број родени минус починати (на илјада жители)		1,6	0,8	- 0,3	- 3,2	- 5,1	- 2,4 b
Смртност на деца под една година (на 1.000 живородени)		7,6	5,7	5,6	5,7	4,6	:

Очекуван животен век при раѓање: мажи (години)		73,1	74,6	74,7	72,2	71,1 b	:
Очекуван животен век при раѓање: жени (години)		77,2	78,8	78,6	76,7	75,5 b	:

Пазар на труд	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Стапка на економска активност за лица на возраст од 20 до 64 години: сооднос на населението на возраст од 20 до 64 години, кое е економски активно (%)		70,1	70,4	71,5	70,5	70,5 w	:
*Стапка на вработеност за лица на возраст од 20 до 64 години: сооднос на населението на возраст од 20 до 64 години, кое е вработено (%)		48,4	56,1	59,2	59,1	59,5 w	:
Стапка на вработеност на мажи на возраст од 20 до 64 години (%)		57,8	66,6	69,7	68,9	69,5 w	:
Стапка на вработеност на жени на возраст од 20 до 64 години (%)		38,8	45,2	48,4	49,0	49,2 w	:
Стапка на вработеност за лица на возраст од 55 до 64 години: сооднос на населението на возраст од 55 до 64 години кое е вработено (%)		35,4	42,7	45,1	45,7	44,9 w	:
Вработеност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (%)		18,7 i	15,7 i	13,9 i	12,0 i	11,5 w	:
Индустрија (%)		23,8 i	23,9 i	24,1 i	23,9 i	23,9 w	:
Градежништво (%)		6,2 i	7,4 i	7,0 i	6,9 i	6,8 w	:
Услуги (%)		51,2 i	52,9 i	55,0 i	57,1 i	57,7 w	:
Лица вработени во јавниот сектор, како дел од вкупниот број вработени, лица на возраст од 20 до 64 години (%)	5) 6)	25,5 w	23,1 w	23,2 w	24,4 w	25,6 w	:
Лица вработени во приватниот сектор, како дел од вкупниот број вработени, лица на возраст од 20 до 64 години (%)	6)	74,5 w	76,9 w	76,8 w	75,6 w	74,4 w	:
Стапка на невработеност: дел од работната сила што се невработени (%)		31,4	20,8	17,3	16,4	15,7 w	:
Стапка на невработеност на мажи (%)		31,8	21,3	16,5	16,7	16,4 w	:
Стапка на невработеност на жени (%)		30,8	19,9	18,4	15,9	14,6 w	:
Стапка на невработеност на младите: дел од работната сила на возраст од 15 до 24 години што се невработени (%)		55,3	45,4	35,6	35,7	36,4 w	:
Стапка на долгорочна невработеност: дел од работната сила што е невработен 12 месеци или подолго (%)		25,9	15,5	12,4	12,4	12,5 w	:
Стапка на невработеност на лица (на возраст од 25 до 64 години) со завршено најмногу основно образование (ISCED-нивоа 0-2) (%)		36,0	23,1	23,7	21,4	22,8 w	:
Стапка на невработеност на лица (на возраст од 25 до 64 години) со завршено високо образование (ISCED-нивоа 5-8) (%)		19,5	16,6	13,3	12,9	11,3 w	:

Социјална кохезија	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Просечни номинални месечни надници и плати (во национална валута)		20 847 w	24 276 w	25 213 w	27 182 w	28 718 w	31 859 w
Индекс на реални надници и плати (индекс на номинални надници и плати поделен со индексот на инфлација) (2016 = 100)		98 w	106 w	109 w	116 w	119 w	115 w
ЦИНИЕВ-коэффициент		:	:	:	:	:	:
Јаз на сиромаштија		:	37,7	32,0	34,9	:	:

*Лица што предвреме напуштиле образование и обука: дел од населението на возраст од 18 до 24 години со завршено најмногу основно образование, кои повеќе не посетуваат образование или обука (%)		13,5	7,1	7,1	5,7	4,6 w	:
--	--	------	-----	-----	-----	-------	---

Животен стандард	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Број патнички возила во однос на големината на населението (број на илјада жители)		152,0	200,0	205,0	207,0	260,0 b	264,0
Број претплати за мобилна телефонија во однос на големината на населението (број на илјада жители)	7)	1 104,9 ew	935,9 w	924,8 w	896,8 w	902,7 w	:
Пенетрација на мобилен широкопојасен интернет (на 100 жители)	7)	:	60,9 w	65,1 w	66,1 w	67,6 w	:
Пенетрација на фиксен широкопојасен интернет (на 100 жители)	7)	:	19 w	22 w	23 w	23 w	:

Инфраструктура	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Густина на железничка мрежа (функционални линии на илјада km ²)		27,5 iw	26,9 i	26,9 i	26,9 i	26,9 i	26,9 i
Должина на автопатишта (километри)		259	287	335	335	335	335

Образование, иновации и истражување	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Јавни расходи за образование во однос на БДП (%)		:	:	:	:	:	:
*Бруто-домашен расход на истражување и развој, во однос на БДП (%)		0,22 iw	0,36	0,37	0,37	:	0,38
Одобрени средства со буџетот или расходи за истражување и развој (GBAORD), како процент од БДП (%)		:	:	:	:	:	:
Процент на домаќинства што имаат интернет-пристап во домот (%)		:	79,3	81,6	79,4	83,7	:

Животна средина	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
*Показател на емисии на стакленички гасови, еквивалентни на CO ₂ (1990 = 100)	8)	117,1 w	79,5 w	118,7 w	:	:	:
Енергетски интензитет на стопанството (kg на еквивалент на нафта на 1.000 евра БДП при константни цени од 2015 година)		379,5	267,1	283,8	270,3	266,5	267,0
Електрична енергија добиена од обновливи извори во однос на бруто-потрошувачка на електрична енергија (%)		14,8	24,8	23,8	23,5	21,8	24,5
Удел на товарниот патен транспорт (врз основа на тон-km) (%)		91,8 w	97,2 w	96,7 w	96,9 w	96,8 w	98,1 w

Енергија	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
Примарно производство на сите енергетски производи (во илјади тони енергија (ТОЕ))		1 756	1 148	1 160	992	886	1 041
Примарно производство на мазут (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0	0	0

Примарно производство на цврсти горива (во илјади ТОЕ)		1 410	800	860	685	552	711
Примарно производство на гас (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0	0	0
Нето-увоз на сите енергетски производи (во илјади ТОЕ)		1 424 i	1 513 i	1 664 i	1 649 i	1 823 i	1 728 i
Бруто-потрошувачка на енергија во земјата (во илјади ТОЕ)		3 122	2 592	2 862	2 597	2 677	2 741
Бруто-производство на електрична енергија (GWh)		6 759	5 607	5 870	5 347	5 532	5 933

Земјоделство	Забелешка	2011 година	2018 година	2019 година	2020 година	2021 година	2022 година
		Индекс на обемот на производство на земјоделски стоки и услуги (по производни цени) (2015 = 100)		93,5 w	105,1 w	99,0 w	102,2 w
Искористена земјоделска површина (во илјади хектари)		1 120,2	1 264,1	1 264,6	1 270,5	1 268,8	1 265,1
Број добиток: живи говеда (во илјади грла, крај на периодот)		:	256,0	219,0	222,0	178,0	165,0
Број добиток: живи свињи (во илјади грла, крај на периодот)		:	196,0	136,0	164,0	186,0	182,0
Број добиток: живи овци и живи кози (во илјади грла, крај на периодот)		:	844,0 i	771,0 i	726,0 i	709,0 i	726,0 i
Свежо млеко на располагање на фармите (во илјади тони)		:	478,5	456,1	461,1	389,2	388,0
Производство на ожеани култури: жита (вклучително и ориз) (во илјади тони)		561,2	605,3	569,6	585,5	568,9	548,4
Производство на ожеани култури: шеќерна репка (во илјади тони)		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Производство на ожеани култури: зеленчук (во илјади тони)		710,1	792,9	772,7	794,2	798,0 p	803,1

Извор: Евростат и/или статистичките органи во Северна Македонија

: = недостапно

b = прекин во серија

d = дефиницијата се разликува

e = проценета вредност

r = провизорно

s = процена на Евростат

w = податоци доставени од и под одговорност на националниот статистички орган и објавени на основа „како што е“ и без никакво уверување во однос на нивниот квалитет и придржувањето кон статистичката методологија на ЕУ

* = индикатор Европа 2020

** = индикатор на Постапката за макроекономски дисбаланс (ПМД)

Фусноти:

- 1) Податоците се усогласени со површината во Регистарот на територијални единици што го води Агенцијата за катастар на недвижности, како официјален извор за површините на територијалните единици во земјата.
- 2) Податоците опфаќаат билатерални трансакции преку ноќ. Каматните стапки се пресметуваат како пондерирани просеци.
- 3) Крај на годината (31 декември).
- 4) Ласперов индекс на единечна вредност. 2015 = 100.
- 5) Во јавниот сектор се вклучени податоци за „други“ (комбинирани, колективни, државни, недефинирани).

- 6) Не е спроведена новата Регулатива за Интегрирана европска социјална статистика (ИЕСС).
- 7) Извор: Агенција за електронски комуникации (АЕК).
- 8) Дел од инвентарот на стакленички гасови, подготвен во контекст на Четвртата национална комуникација (УНФЦЦ).

